

DİÇOD

DİSİPLİNERARASI ÇOCUK HAKLARI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt/Vol.:4 Sayı/Issue:1 2024

e-ISSN: 2757-9107

DİSİPLİNLERARASI ÇOCUK HAKLARI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Journal of Interdisciplinary Research on Children's Rights

e-ISSN: 2757-9107

DERGİNİN SAHİBİ

Doç. Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI

SAYI EDİTÖRÜ

Doç. Dr. Müzeyyen ALTUNBAY

YAYIN EDİTÖRÜ

Doç. Dr. Ebru TURAN GÜNTEPE

TÜRKÇE DİL EDİTÖRÜ

Doç. Dr. Müzeyyen ALTUNBAY

YABANCI DİL EDİTÖRÜ

Doç. Dr. Nurullah ÇALIŞ

İSTATİSTİK EDİTÖRÜ

Doç. Dr. Çağla YİĞİTBAŞ

DERGİ ALAN EDİTÖRLERİ

SAĞLIK

Doç. Dr. Çağla YİĞİTBAŞ

Doç. Dr. Fadime ÜSTÜNER TOP

HUKUK-ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Dr. Öğr. Üyesi Tolga ÇIKRIKÇI

POLİTİKA ve YÖNETİM

Doç. Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI

TÜRKÇE EĞİTİMİ

Doç. Dr. Müzeyyen ALTUNBAY

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ

Doç. Dr. Binnur YILDIRIM

HACİBRAHİMOĞLU

ÖZEL EĞİTİM

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim ÇAKIR

BİLGİSAYAR ve ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ

Doç. Dr. Ebru TURAN GÜNTEPE

Doç. Dr. Mustafa Serkan ABDÜSSELAM

SOSYAL HİZMET-SOSYOLOJİ

Doç. Dr. Nurullah ÇALIŞ

PSİKOLOJİ ve ÇOCUK GELİŞİMİ

Dr. Öğr. Üyesi Yeliz TIRYAKI GÖKSU

SANAT

Dr. Öğr. Üyesi Selahattin YILMAZ

İKTİSAT

Doç. Dr. İpek CEBECİ

FELSEFE

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Hürrem SÜNNEY

BİLİM ve DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Emel UZUNOĞLU

Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Azize Serap TUNÇER

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Prof. Dr. Betül KARAGÖZ YERDELEN

Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Emine EFE ÖZEL

Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Emine ERATAY

Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ÖNEN

İnönü Üniversitesi

Prof. Dr. Reyhan Ayşen WOLFF

Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Selma KARATEPE

İstanbul Gelişim Üniversitesi

Prof. Dr. Songül SALLAN GÜL

Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Önder KUTLU

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Prof. Dr. Claudia MAEİR-HÖFER
Evangelische Hochschule Darmstadt-Germany

Prof. Dr. Rebekka Bending
Hochschule für angewandte Pädagogik-
Germany

Prof. Dr. Hayriye ŞENGÜN
Bayburt Üniversitesi

Prof. Dr. Aslıhan ARDIÇ ÇOBANER
Mersin Üniversitesi

Doç. Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI
Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Ebru TURAN GÜNTEPE
Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Aliye BULUT
Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji
Üniversitesi

Doç. Dr. Fadime ÜSTÜNER TOP
Giresun Üniversitesi

**Doç. Dr. Binnur YILDIRIM
HACİİBRAHİMOĞLU**
Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa Serkan ABDÜSSELAM
Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Handan ÖZCAN
Sağlık Bilimleri Üniversitesi

Doç. Dr. Filiz Tufan EMİNİ KURTULUŞ
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Doç. Dr. Özge METİN ASLAN
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi

Doç. Dr. Özkan SAPSAĞLAM
Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Seydi Ahmet SATICI
Artvin Çoruh Üniversitesi

Doç. Dr. Yalçın KANBAY
Artvin Çoruh Üniversitesi

Doç. Dr. Çağla YİĞİTBAŞ
Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Müzeyyen ALTUNBAY
Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Nurullah ÇALIŞ
Giresun Üniversitesi

Assoc. Prof. Ana Cristina BACIU
Babeş-Bolyai University, Romania

Doç. Dr. Oktay TATLICIOĞLU
Dicle Üniversitesi

Doç. Dr. Fatih GÜLER
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Doç. Dr. Esmeray ALACADAĞLI
Bayburt Üniversitesi

Doç. Dr. Ahu ÖZTÜRK
Bursa Uludağ Üniversitesi

Dr. Sarah COOMBS
University of Suffolk, England

Dr. Ana JOVIĆ
Lazić Faculty of Law Osijek, Josip Juraj
Strossmayer University, Croatia

Dr. Öğr. Üyesi Burcu KÜÇÜK BİÇER
Gazi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Murat ARTUÇ
Adnan Menderes Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Süheyla ERİKLİ
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Dr. Aykut Can DEMİREL
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Canan DURAL TASOUJİ
Mersin Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Harika UÇAR
Gazi Üniversitesi

Dr. Seda ÇARIKÇI
Millî Eğitim Bakanlığı

KAPAK TASARIMI

Dr. Öğr. Üyesi Selahattin YILMAZ

Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi hakemli bir dergidir. Yayımlanan yazıların tüm sorumluluğu yazarlara aittir. Dergide yayınlanan makaleler kaynak gösterilmek suretiyle kullanılabilir.

ASOS indeks

Dergimiz ASOS Index tarafından taranmaktadır.

İletişim: dicod.editor@gmail.com

Yıl: 4 Sayı: 1

e-ISSN: 2757-9107

YAYIN POLİTİKASI

1. Eğitim, sağlık, hukuk, siyaset bilimi, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, felsefe, psikoloji, sosyoloji, tarih, iletişim, teknoloji, mimarlık, sanat, spor, iktisat, edebiyat, dil başta olmak üzere çocuk hakları ve çocukluk kültürü ile ilgili konular derginin kapsamını oluşturmaktadır.
2. Makale değerlendirme sürecinin tüm aşamaları Dergipark sistemi üzerinden yürütölmektedir. Başvuru sürecinden itibaren tüm aşamalarda gerekli belgelerin iletilmesi, yazışmaların sağlanması, bilgilendirmelerin yapılması için tüm taraflar sadece bu sistemden yararlanacaktır.
3. Dergiye gönderilecek aday makaleler için yazarların benzerlik raporlarını aşağıdaki belgelerle birlikte iletmeleri gerekmektedir. Benzerlik oranı %20'den fazla olan çalışmalar herhangi bir işleme gerek kalmaksızın yazara iade edilir.
4. Dergiye gönderilen çalışmalarla ilgili değerlendirme sürecinin başlatılabilmesi için ilk işlem ön incelemenin gerçekleştirilmesidir. Bu incelemede çalışmanın yayın politikasında belirtilen koşulları sağlayıp sağlamadığı belirlenir. Bu aşamadan geçemeyen çalışmalar reddedilir.
5. Dergiye sunulan tüm çalışmalar çift kör hakem sistemi ile değerlendirilir. Hakem değerlendirmelerinin çelişmesi veya yetersiz bulunması halinde Yayın Kurulu ek hakem değerlendirmelerine başvurabilirler.
6. Hakemler tarafından düzeltme istenen çalışmalar, yazarlar tarafından gözden geçirildikten sonra aynı hakemlerin incelemesine yeniden sunulur. Bu aşamada hakemler tarafından yeterli bulunmayan çalışmalar reddedilir.
7. Dergide yayımlanacak çalışmalarla ilgili nihai karar Yayın Kuruluna aittir.
8. Makale değerlendirme süreci en fazla iki ayda tamamlanır.

HAKEM LİSTESİ

Doç. Dr. Aliye BULUT

Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji
Üniversitesi

**Doç. Dr. Fadime ÜSTÜNER
TOP**

Giresun Üniversitesi

**Doç. Dr. Binnur YILDIRIM
HACİBRAHİMOĞLU**

Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. İpek CEBECİ

Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Ayça KARTAL

Muş Alparslan Üniversitesi

**Dr. Öğr. Üyesi Fatma Hürrem
SÜNNEY**

Giresun Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Semih SÜTÇÜ

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Öğr. Gör. Dr. Aykut Can DEMİREL

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Erol IŞIKÇI

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makalesi

Türkiye’deki Göçmen Çocukların Sağlığıyla İlgili Araştırmaların Bibliyometrik Analizi: Web of Science Veri Tabanı Örnekleme

Fahriye PAZARCIKCI, Emine EFE 1-15

Ceza İnfaz Kurumlarında Anneleriyle Yaşayan 0-6 Yaş Arası Çocukların Gelişimini Etkileyen Faktörler ve Sosyal Hizmet Müdahalesi

Merve KILIÇ..... 16-32

Kahramanmaraş Depremleri Sonrasında İnternet Sitelerinde Yayınlanan Çocuklarla İlgili Haberlerin Analizi

Hüseyin ARSLAN, Ender DURUALP 33-47

Ebeveynlerin Çocuk Haklarına Yönelik Farkındalıklarının İncelenmesi: Nitel Bir Çalışma

Abdullah Ensar UZUN..... 48-63

Derleme Makalesi

Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar ve Şiddet: Yardım Hatları Uygulamaları

Mustafa Ege ŞEKER, Mehmet Oğuz POLAT 64-78

CONTENTS

Research Article

Bibliometric Analysis of Research on the Health of Migrant Children in Türkiye: Web of Science Database Sample

Fahriye PAZARCIKCI, Emine EFE 1-15

Factors Affecting The Development of Children 0-6 Living With Their Mothers in Penal Institutions and Social Work Intervention

Merve KILIÇ 16-32

Analysis of News on Children Published on Websites After Kahramanmaraş Earthquakes

Hüseyin ARSLAN, Ender DURUALP 33-47

Examining Parents' Awareness of Children's Rights: A Qualitative Study

Abdullah Ensar UZUN 48-63

Review Article

Sexual Abuse and Violence Against Children: Helpline Applications

Mustafa Ege ŞEKER, Mehmet Oğuz POLAT 64-78

SUNUŞ

Sevgili Okuyucular,

Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları dergisinin Kasım sayısı ile bir kez daha sizlerle buluşuyoruz. Bu sayımızda, çocuk hakları alanında yürütölen güncel ve birbirinden değerli araştırmalarla sizlere bilgi dolu bir içerik sunmayı hedefledik. Çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimlerini etkileyen farklı konulara disiplinlerarası bir yaklaşımla odaklanan bu çalışmalar şu başlıklardan oluşmaktadır:

Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar ve Şiddet: Yardım Hatları Uygulamaları başlıklı makalesinde Mustafa Ege Şeker ve Mehmet Oğuz Polat, çocukların korunmasına yönelik kritik bir öneme sahip yardım hatlarını ele almaktadır. Araştırmada, bu hatların işleyiş mekanizmaları, etkileri ve geliştirilmesi için öneriler sunulmaktadır. Çocuğa yönelik şiddetle mücadelede teknoloji destekli uygulamaların rolüne dikkat çeken bu çalışma, alan yazınına önemli katkılar sağlamaktadır.

Merve Kılıç tarafından kaleme alınan *Ceza İnfaz Kurumlarında Anneleriyle Yaşayan 0-6 Yaş Arası Çocukların Gelişimini Etkileyen Faktörler ve Sosyal Hizmet Müdahalesi* başlıklı çalışma, hassas bir konuyu incelemektedir. Bu makalede, ceza infaz kurumlarında anneleriyle birlikte büyüyen çocukların gelişimlerini etkileyen çevresel ve psikolojik faktörler incelenmiş ve sosyal hizmet müdahalesine dair öneriler sunulmuştur.

Fahriye Pazarcık ve Emine Efe'nin birlikte hazırladığı *Bibliometric Analysis of Research on the Health of Migrant Children in Turkey: Web of Science Database Sample* başlıklı çalışma, Türkiye'de göçmen çocukların sağlığına yönelik araştırmaların bibliyometrik bir analizini sunmaktadır. Göçmen çocukların sağlık alanındaki ihtiyaçlarını anlamaya ve politika geliştirmeye ışık tutan bu araştırma, konuyla ilgilenen akademisyenler için önemli bir kaynak niteliğindedir.

Hüseyin Arslan ve Ender Durualp'ın katkılarıyla hazırlanan *Kahramanmaraş Depremleri Sonrasında İnternet Sitelerinde Yayınlanan Çocuklarla İlgili Haberlerin Analizi* başlıklı makale, afet sonrası çocukların medya temsilini ele almaktadır. Çocuk haklarının kriz dönemlerinde nasıl ihlal edildiğini ve medyanın bu süreçteki rolünü tartışan bu çalışma, medyanın etik sorumluluklarına da dikkat çekmiştir.

Abdullah Ensar Uzun'un *Ebeveynlerin Çocuk Haklarına Yönelik Farkındalıklarının İncelenmesi: Nitel Bir Çalışma* başlıklı araştırması, ebeveynlerin çocuk haklarına dair farkındalık düzeylerini nitel bir yöntemle analiz etmektedir. Çocukların haklarını gözeten bir toplumun inşasında ebeveynlerin rollerini gözler önüne seren bu çalışma, pratik öneriler sunmaktadır.

Kasım sayımızda yer alan bu kıymetli çalışmalar, çocuk hakları konusundaki bilimsel üretime önemli katkılar sunmaktadır. Çocukların yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen bu araştırmaların, politika yapıcılar, akademisyenler ve uygulayıcılar için birer rehber niteliğinde olduğunu düşünöyoruz. Dergimiz, çocuk hakları alanında yürütölen nitelikli çalışmalarını desteklemeye ve paylaşmaya devam edecektir.

Doç. Dr. Yasemin MAMUR İŞIKÇI

Dergisi Sahibi

PRESENTATION

Dear Readers,

We are delighted to present the November issue of the *Interdisciplinary Journal of Child Rights Studies*. This edition brings together contemporary and invaluable research aimed at providing a wealth of information on child rights. Focusing on various aspects of children's physical, psychological, and social development through an interdisciplinary lens, this issue features the following studies:

In the article titled *Child Sexual Abuse and Violence: Helpline Practices*, Mustafa Ege Şeker and Mehmet Oğuz Polat examine the critical role of helplines in child protection. The study explores the operational mechanisms, impacts, and recommendations for improving these helplines. Highlighting the role of technology-supported practices in combating child abuse, this work makes a significant contribution to the literature.

Merve Kılıç, in her study *Factors Affecting the Development of Children Aged 0–6 Living with Their Mothers in Correctional Facilities and Social Work Interventions*, investigates a sensitive subject. This research examines the environmental and psychological factors influencing the development of children growing up with their mothers in correctional facilities and provides recommendations for social work interventions.

The article *Bibliometric Analysis of Research on the Health of Migrant Children in Turkey: Web of Science Database Sample*, co-authored by Fahriye Pazarcıkcı and Emine Efe, presents a bibliometric analysis of studies on the health of migrant children in Turkey. This research sheds light on the healthcare needs of migrant children and offers valuable insights for policymakers and academics in the field.

Hüseyin Arslan and Ender Durualp contribute to the discussion with their article *Analysis of News Published on Children After the Kahramanmaraş Earthquakes on Internet Platforms*. This study explores the media representation of children in the aftermath of disasters, examining how child rights are violated during crises and discussing the ethical responsibilities of the media.

Finally, Abdullah Ensar Uzun's article, *An Examination of Parents' Awareness of Children's Rights: A Qualitative Study*, analyzes the awareness levels of parents regarding children's rights using qualitative methods. This research underscores the pivotal role of parents in building a society that respects children's rights and offers practical recommendations.

The valuable studies included in this November issue make significant contributions to the scientific discourse on child rights. We believe these works, aimed at enhancing the quality of life for children, serve as a guide for policymakers, academics, and practitioners. Our journal remains committed to supporting and disseminating high-quality research in the field of child rights.

Assoc. Prof. Yasemin MAMUR IŞIKÇI

Journal Owner

ÇOCUK ÇALIŞTAYI BİLDİRGESİ

Giresun Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Çocuk Hakları İl Komitesi ile Giresun Üniversitesi Çocuk Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi işbirliğiyle Cumhuriyetin 100. yılına özel olarak 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü kapsamında gerçekleştirilen “Yüzde Yüz Çocuk Çalıştayı”nın sonuç bildirgesi çocuklar tarafından kamuoyuyla paylaşılmıştır.

Giresun Üniversitesi Çocuk Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi öğretim üyeleri Doç. Dr. Yasemin Mamur Işıkcı, Doç. Dr. Çağla Yiğitbaş, Dr. Öğr. Üyesi Selahattin Yılmaz ile Dr. Öğr. Üyesi Fatma Hürrem Sünney’in katkı sunduğu çocuk çalıştayı sonuç bildirgesinde çocuklar temel haklarına ilişkin topluma önemli mesajlar verdi.

ÇOCUK ÇALIŞTAYI BİLDİRGESİ

Bizler arkadaşlarımız ile birlikte katılımcı olarak yer aldığımız yüzde yüz çocuk çalıştayında “Çocuğun Katılım Hakkı, Çocuğun Korunma Hakkı, Çocuğun Değeri, Çocuğun Gelişim Hakkı ile Çocuğun Sağlık ve Yaşama Hakkı” başlıklarını tartıştığımız bildirimizi sizlerle paylaşıyoruz.

1. Ailede sevgi ile büyüyen çocukların özgüvenli ve akran zorbalığına maruz kalmadan sosyal benliklerini geliştirdiğini ve aile bağlarının güçlendiğinin farkındayız. Lütfen sevginizi belli etmekten çekinmeyin.
2. Anne babalarımızın, çocuklarına yetebilme noktasında kaygı ve stres içinde olduğunu biliyoruz. Sevgili anne babalarımız kaygı ve korkularınızı azaltmanızı ve her zaman her koşulda yanınızda olduğumuzu bilmenizi istiyoruz.
3. Çocuk sahibi olmanın mental olarak yorucu ve endişe verici olduğunun farkındayız. Birbirimizi her koşulda desteklemenin psikolojik doyum sağladığını bilmenizi istiyoruz.
4. Geleceğin teminatının çocuklar olduğunun farkındayız. Sosyal beceri ve potansiyelimizin yüksek olduğunun bilinci ile çocukları, ihtiyaç duydukları kaynak ve imkanlarla daha fazla buluşturmanızı talep ediyoruz.
5. Sevgili büyüklerimiz kendimizi daha fazla güvende hissedebilmemiz için sokakta başı boş bir şekilde sürü ile dolaşan sokak hayvanlarına karşı önlem almanızı bekliyoruz.
6. Eve tek başımıza dönmek zorunda kaldığımızda sokaklarda karanlık ve ıssız olan yerlerde daha fazla aydınlatma yapmanız ve güvenlik önlemlerini arttırmanız bizi daha fazla güvende hissettirecektir.
7. Yaşadığımız bölgenin coğrafi şartlarının Doğal afetlere neden olduğunun bilinci ile, doğal afetler nedeniyle oluşacak zararın en aza indirilmesi ve bununla daha fazla mücadele etmenizi talep ediyoruz.
8. Çocuklar olarak geleceğimiz ile ilgili çok erken yaşlarda karar vermemiz bekleniyor. Bu durum birçoğumuzun kaygı düzeyini arttırmakta ve sağlıklı karar almamızın önüne geçebilmektedir. Erken yaşta ya da yönlendirilerek vereceğimiz kararların bizi mutlu edip etmeyeceğini bilememekteyiz. Bize daha fazla kendimizi tanıma fırsatı vermeniz gerektiğini düşünüyoruz.
9. Sağlık problemi yaşayan epilepsi hastası arkadaşlarımızın cadde, sokak ve binalarda yanıp sönen keskin ışıklardan etkilendiğini bilmenizi isteriz. Bu konuda gerekli hassasiyeti göstereceğinizi beklemekteyiz.
10. Sosyal medyada uygulanan sanal zorbalıklara karşı endişe duymaktayız. Bu konuda güvenlik önlemlerini arttırmanızı ve yardım mekanizmalarını arttırmanızı beklemekteyiz.
11. Çocuklar olarak kendimizi her koşulda rahatlıkla ifade edebilmeyi, fikirlerimizin önemsenmesi, anlaşılmasını ve iyi bir dinleyici olmanızı talep ediyoruz.
12. Eğitim hayatımızda bireysel farklılıklarımızın, yeteneklerimizin ve hobilerimizin dikkate alınarak eğitim- öğretim müfredatın yenilenmesini talep ediyoruz.
13. Ezberci olmayan, bizi mekanikleştirmeyen, yorum ve analiz yeteneğimizi ön plana çıkartacak, uzun

ders saatlerinin olmadığı dersler talep ediyoruz.

14. Fiziksel ve zihinsel gelişimimiz için önemli olan beden eğitimi derslerine yeteri kadar önem verilmediğini düşünüyor haftalık ders sayılarının artırılmasını talep ediyoruz.
15. Hem yaşadığımız şehrin küçük olması hem de ekonomik sebeplerden kaynaklı kültür ve sanat faaliyetlerinden yeteri kadar yararlanamıyoruz. Bu konuda siz değerli büyüklerimizden destek bekliyoruz.
16. Öğrencilerin kendi aralarında sadece fikirlerini dile getirebildiği, katılım haklarını sonuna kadar kullanabildikleri, haklarını savunabildikleri ortamların oluşturulmasının önemine dikkat çekmek ister ve desteklerinizi beklemekteyiz.
17. Sağlık kurumlarından yararlanma noktasında fırsat eşitliğinin olmadığını sağlık hizmetinden yararlanma noktasında il merkezindeki koşulların ilçelere göre daha iyi olduğunu ve aynı koşulların uzak ilçelerde yaşayan çocukların da sağlık hakkından yeteri kadar yararlanması gerektiğini savunuyoruz.
18. Sevgili okul idarecilerimiz okul ders saatlerinin çok uzun olması ve okullarda sosyal kulüplerin aktif olmaması sosyalleşmemizi ve işbirliği yapmamızı güçleştiriyor. Ders dışı etkinlikler yapabilmek için daha fazla zaman alan talep ediyoruz.

Saygıdeğer büyüklerimiz ve sevgili arkadaşlarımız

Biz çocukları da birey olarak kabul edip bizi ilgilendiren her konuda fikirlerimizi almanızı haklarımızı savunmamız için bize destek olmanızı bekliyoruz.

Türkiye'deki Göçmen Çocukların Sağlığıyla İlgili Araştırmaların Bibliyometrik Analizi: Web of Science Veri Tabanı Örnekleme

Fahriye PAZARCIKCI¹

Emine EFE²

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 18/09/2024

Makale Kabul Tarihi : 01/11/2024

Anahtar Kelimeler:

Göç, Göçmen, Sığınmacı, Çocuk, Çocuk Sağlığı, Türkiye.

ÖZET

Sağlık hakkı, çocukların temel haklarından biridir. Bu çalışmada, bibliyometrik analiz kullanılarak göçmen çocukların sağlığıyla ilgili Türkiye'de gerçekleştirilen araştırmaların odağını, tematik eğilimlerini ve gelişimini değerlendirmek amaçlanmıştır. Retrospektif ve tanımlayıcı özellikler taşıyan bu çalışmada, 22 Ağustos 2024 tarihinde Web of Science veri tabanında, "göç", "göçmen", "mülteci", "sığınmacı", "çocuk", "pediatri", "çocuk sağlığı" ve "Türkiye" anahtar kelimeleri kullanılarak İngilizce literatür incelenmiştir. Veri analizinde, RStudio programı ve bir R uygulaması olan "biblioshiny" aracı kullanılmıştır. Her makale dergi, yazar, atıf, kuruluş, anahtar kelime ve temalar açısından değerlendirilmiştir. Araştırmaya, 2013-2024 yılları arasında yayınlanan 50 makale dahil edilmiştir. Makalelerin yıllık büyüme oranı %15.76'dır. En çekirdek dergi Journal of Immigrant and Minority Health'dir. En çok atıf alan dergi Lancet'tir. En üretken kuruluşlar Hacettepe Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi'dir. "Ruh sağlığı", "travma sonrası stres bozukluğu", "travma", "savaş", "müdahale", "depresyon", "bakım", "çocuklar", "ergenler" ve "davranış sorunları" terimleri göçmen çocukların sağlığıyla ilgili Türkiye'de gerçekleştirilen çalışmaların en sıcak konuları ve öncü eğilimlerini temsil etmektedir.

Bibliometric Analysis of Research on the Health of Migrant Children in Türkiye: Web of Science Database Sample

ARTICLE INFORMATION

Submission Date : 14/03/2023

Accepted Date : 30/03/2023

Keywords:

Migration, migrant, refugee, child, child health, Türkiye

ABSTRACT

The right to health is one of the fundamental rights of children. This study aims to assess the focus, thematic trends and development of research on the health of migrant children in Türkiye using bibliometric analysis. In this retrospective and descriptive study, English literature was searched in the Web of Science database on 22 August 2024 using the keywords "migration", "immigrant", "refugee", "asylum seeker", "child", "paediatrics", "child health" and "Turkey". RStudio software and "biblioshiny" tool, an R application, were used for data analysis. Each article was evaluated in terms of journal, author, citation, organisation, keywords and themes. The study included 50 articles published between 2013 and 2024. The annual growth rate of the articles is 15.76%. The most core journal is Journal of Immigrant and Minority Health. The most cited journal is Lancet. The most productive institutions are Hacettepe University and

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Isparta, Türkiye, ORCID ID: 0000-0002-3249-299X; fahriyepazarcikci@isparta.edu.tr.

² Prof. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Bölümü, Antalya, Türkiye, ORCID ID: 0000-0002-6569-2365; eefe@akdeniz.edu.tr

Araştırma Makalesi

Marmara University. The terms “mental health”, “post-traumatic stress disorder”, “trauma”, “war”, “intervention”, “depression”, “care”, “children”, “adolescents” and “behavioural problems” represent the hottest topics and leading trends in studies on the health of migrant children in Türkiye.

1. Introduction

Türkiye has historically been both a transit point and a destination for migrants due to its geopolitical location at the crossroads of Europe and Asia (International Organization for Migration, 2024a). In particular, the Syrian civil war that started in March 2011 and the armed conflicts in other countries around Türkiye have forced many people to leave their countries and become refugees (Cakmak et al., 2024; Oymak and Maystadt, 2024). According to the 2024 World Migration Report published by the International Organization for Migration (IOM), Türkiye ranked first among the countries hosting the largest number of refugees for the seventh time and hosted the second largest wave of migration in the World (International Organization for Migration, 2024b). According to the data released by the Communications Directorate of the Presidency of the Republic of Türkiye, the total number of foreigners residing in Türkiye with the legal right to stay in August 2024 is 4.425.230. Of these foreigners, 3.099.524 are Syrians under temporary protection, 221.353 are foreigners under international protection and 1.104.353 are foreigners with a residence permit (Communications Directorate of the Presidency of the Republic of Türkiye, 2024). It is also reported that there are unregistered migrants and refugees in Türkiye and their number is estimated to be around several hundred thousand (Eliaçık and Kanık, 2021). According to the Turkish Statistical Institute (TUIK), Türkiye's population is 85.372.377 as of December 31, 2023 (TUIK, 2024). Accordingly, migrants constitute 3.77 percent of Türkiye's population. Approximately half of the migrants residing in Türkiye are children (Eliaçık and Kanık, 2021). Although children are not responsible for the causes of migration (wars, armed conflicts, climate change, poverty, etc.), they are undoubtedly the group most affected by migration (Aközlü, 2023). Migrant children may be exposed to various health-threatening risks related to safety, shelter, nutrition, cultural adaptation, education, inability to establish social relationships due to language problems (Aydın et al., 2017), and may experience problems in accessing health services before, during and after migration (Pernitez-Agan et al., 2024). These problems can negatively affect all areas of physical, cognitive, psychological and social development of migrant children (Alemin and Çavuş Bekce, 2021).

The relationship between migration and child health is complex and multifaceted (Pernitez-Agan et al., 2024). Researchers show how poor the health of migrant children is on a global scale (Aközlü, 2023; Cakmak et al., 2024; Fındık et al., 2021; Oymak and Maystadt, 2024; Pernitez-Agan et al., 2024). Migrant children should be addressed in a more specialized way than adult migrants in terms of their health needs due to factors such as their inability to protect themselves and the need to move to a new environment while they are still growing and developing and still dependent on their parents (Aközlü, 2023). The health of migrant children is directly affected by their traumatic experiences related to migration, the health of their caregivers, the maintenance or disruption of family cohesion, parental employment, socioeconomic conditions and access to health services (Aközlü, 2023; Eruyar et al., 2018). In addition, the migration experience is unique and can lead to profound changes in the lives of migrants (Schwartz et al., 2021). Migrant children may face more adversities than other children and this may negatively affect their health (Fındık et al., 2021). Bu nedenle, dezavantajlı bir grup olan göçmen çocukların sağlık hizmetleri ihtiyaçları ele alınmalıdır (Pernitez-Agan et al., 2024; Sahin et al., 2021).

Researchers report that the most common health problems among migrant children globally are infectious diseases (tuberculosis, measles, malaria, hepatitis B, HIV and intestinal parasites, etc.), malnutrition, poor living conditions, dental caries, accidents and injuries (Cakmak et al., 2024; Oymak and Maystadt, 2024; Sahin et al., 2021). Health problems such as inadequate access to preventive and curative health services, low vaccination rates, language and communication problems, living in overcrowded conditions, low quality drinking water, neglect and abuse, psychological problems, socioeconomic difficulties, not being able to go to school, early marriages and adolescent pregnancies, forced labor, child labor can also be seen more among migrant children compared to other children (Cakmak et al., 2024; Nasıroğlu et al., 2018; Pernitez-Agan et al., 2024; Sahin et al., 2021; Sweileh et

al., 2018). Moreover, lack of access to primary health care services increases rates of congenital heart disease among migrant children (Cakmak et al., 2024). In addition, the prevalence of consanguineous marriages among immigrants has been associated with an increased prevalence of rare metabolic and genetic diseases (Aydm et al., 2017; Buser et al., 2021; Cakmak et al., 2024).

The health of migrant children is a key global health priority (Cakmak et al., 2024). It is estimated that the world population, which is expected to reach ten billion by the middle of the twenty-first century, will significantly differentiate the regional distribution from today; Central and South Asia will be the world's most populous region by 2037; more than half of the global population growth in the period up to 2050 will take place in Africa, doubling the population of Sub-Saharan Africa. Demographic imbalances across regions and countries are projected to put pressure on labor supply, and global and regional migration movements may accelerate in the future due to climate change-induced weather events, natural disasters and geopolitical tensions (Presidency of Strategy and Budget of the Presidency of the Republic of Türkiye, 2023). In line with these data, it is predicted that Türkiye will be a country that will continue to receive migration in the future. In this bibliometric analysis, we aimed to assess the status of research articles published in the Web of Science (WoS) database on the health of migrant children in Türkiye, to map the available evidence, and to identify gaps. It is thought that this study will provide important data to improve evidence-based policies and practices related to the health of migrant children in Türkiye at national, regional and global levels and identify gaps in the existing literature.

2. Method

2.1. Type of Research

This study is retrospective and descriptive and was conducted using bibliometric analysis. Bibliometric analysis is the review of publications produced by individuals or institutions in a specific field, in a specific period and in a specific region, and the relationships between these publications with a quantitative technique. Bibliometric analysis is a research method that provides important contributions to measuring scientific impact, establishing research collaborations and scientific policies, visualizing datasets for researchers to access information more easily, and better understanding scientific communication and knowledge production processes (Cahit Arf Knowledge Center, 2024).

2.2. Data Collection

The study data were obtained from the Web of Science database on 22 August 2024 using the keywords "migration", "migrant", "refugee", "asylum seeker", "child", "paediatrics", "child health" and "Turkey". While research articles were included in the study, book chapters, reviews and case reports were excluded. No articles on the health of migrant children in Türkiye were found in the WoS database before 2013. In the study, 50 articles published between 2013 and 2024 and meeting the inclusion criteria were analysed. Each publication was analysed according to journal, author, citations, keywords and themes.

2.3. Data Analysis

Data analysis was performed using the "biblioshiny for bibliometrix" tool, an R application tool designed for bibliometric analysis in conjunction with RStudio software. RStudio is an integrated development environment for R, a programming language for statistical computing and graphics. The "biblioshiny for bibliometrix" tool, a user-friendly interface for the bibliometrix R package, facilitates comprehensive bibliometric analysis, allowing users to visualise and interpret bibliometric data effectively (Aria and Cuccurullo, 2017).

3. Results

General information about the articles published in the WoS database on the health of migrant children in Türkiye is shown in Figure 1. In the bibliometric analysis, a total of 50 articles published in the WoS database between 2013 and 2024 were analysed. The articles, written by a total of 213 authors,

Araştırma Makalesi

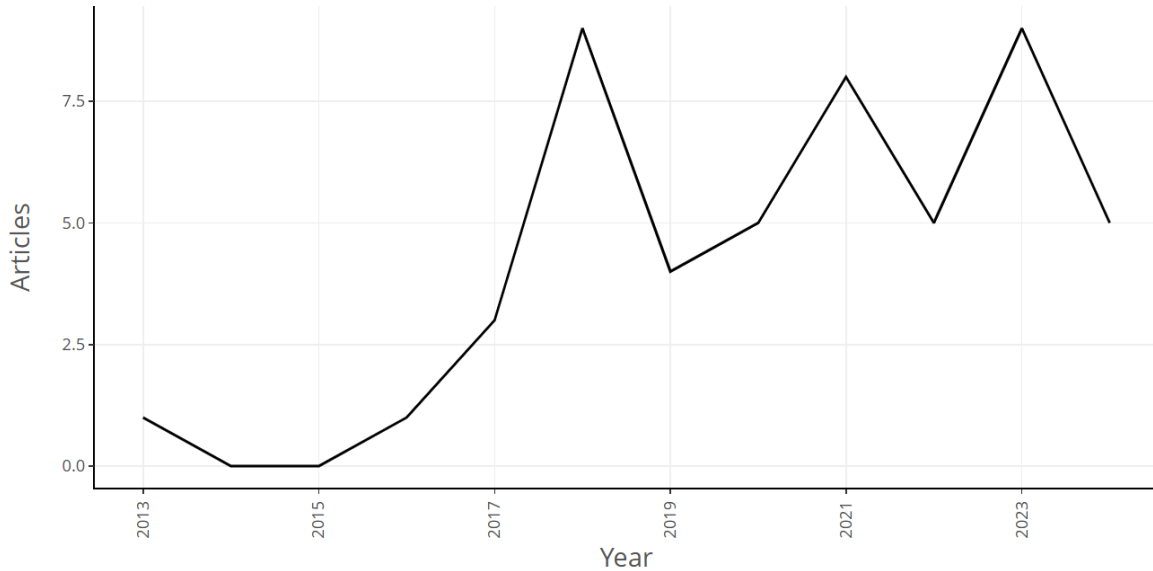
were published through 41 different publication sources. The annual growth rate of the articles is 15.76%. The number of co-authors per article is 5. Two of the articles are single authored and 20% of the articles have international co-authors. The average number of citations per article is 10.94. There are 153 keywords and 1.804 references in the articles (Figure 1).

Figure 1. General Characteristics of Articles Published in the WoS Database on the Health of Migrant Children in Türkiye

The change in the number of articles within the time interval is shown in Figure 2. In the first five years of the analysed period (2013-2017), only 5 articles were published. In the second five years (2013-2022), the number of articles reached 36. The number of articles reached 50 between 2023-22 August 2024. More than 50% of the articles (27 articles) were published after 2021.

Figure 2. Distribution of Articles Published in WoS Database on the Health of Migrant Children in Türkiye within the Time Interval

Among the 50 articles examined and analysed in the study, the most cited and relevant journals and the top 10 most cited articles are shown in Table 1. The top two most productive journals are Journal

Araştırma Makalesi

of Immigrant and Minority Health, and Vulnerable Children and Youth Studies (3 articles) and the top two most cited journals are Lancet (48 citations) and European Child & Adolescent Psychiatry (46 citations). The article titled “Mental health problems of Syrian refugee children: the role of parental factors” written by Eruyar et al. (2018) and published in European Child & Adolescent Psychiatry is the most cited study with 83 citations among the articles examined (Eruyar et al., 2018) (Table 1).

Table 1. The top 10 journals with the highest number of publications and citations and the top 10 most cited articles in the WoS database on the health of migrant children in Türkiye

Journal	Number of articles
Journal of Immigrant and Minority Health	3
Vulnerable Children and Youth Studies	3
Clinical Child Psychology and Psychiatry	2
Journal of Pediatric Nursing-Nursing Care of Children & Families	2
Turkish Journal of Clinical Psychiatry	2
Nordic Journal of Psychiatry	2
Psychiatry and Clinical Psychopharmacology	2
Anatolian Journal of Psychiatry	1
Archives of Psychiatric Nursing	1
Asian and Pacific Migration Journal	1

Journal	Global citation count
Lancet	48
European Child & Adolescent Psychiatry	46
Journal of Child Psychology and Psychiatry	44
Journal of the American Academy of Child Psychiatry	33
Child Abuse & Neglect	21
Child Development	21
Journal of Traumatic Stress	17
Social Science & Medicine	15
International Journal of Environmental Research and Public Health	14

Author, Year, Journal	Global citation count	DOI
Eruyar S, 2018, Eur Child Adolesc Psych	83	10.1007/s00787-017-1101-0
Çeri V, 2016, Neuropsychiatrie	58	10.1007/s40211-016-0195-9
Görmez V, 2017, Psychiatry Clin Psychopharmacol	42	10.1080/24750573.2017.1304748
Görmez V, 2018, J Immigr Minor Health	39	10.1007/s10903-017-0680-7
Yayan Eh, 2020, J Pediatr Nurs	30	10.1016/j.pedn.2019.06.012
El-Khanı A, 2018, Vulnerable Child Youth Stud	30	10.1080/17450128.2017.1372651
Sirin S, 2018, Vulnerable Child Youth Stud	25	10.1080/17450128.2017.1412551
El-Khanı A, 2017, Intervention	25	10.1097/WTF.0000000000000136
Eruyar S, 2020, Clin Child Psychol Psychiatry	24	10.1177/1359104519882758
Nasıroğlu S, 2018, Psychiatry Clin Psychopharmacol	21	10.1080/24750573.2017.1422958

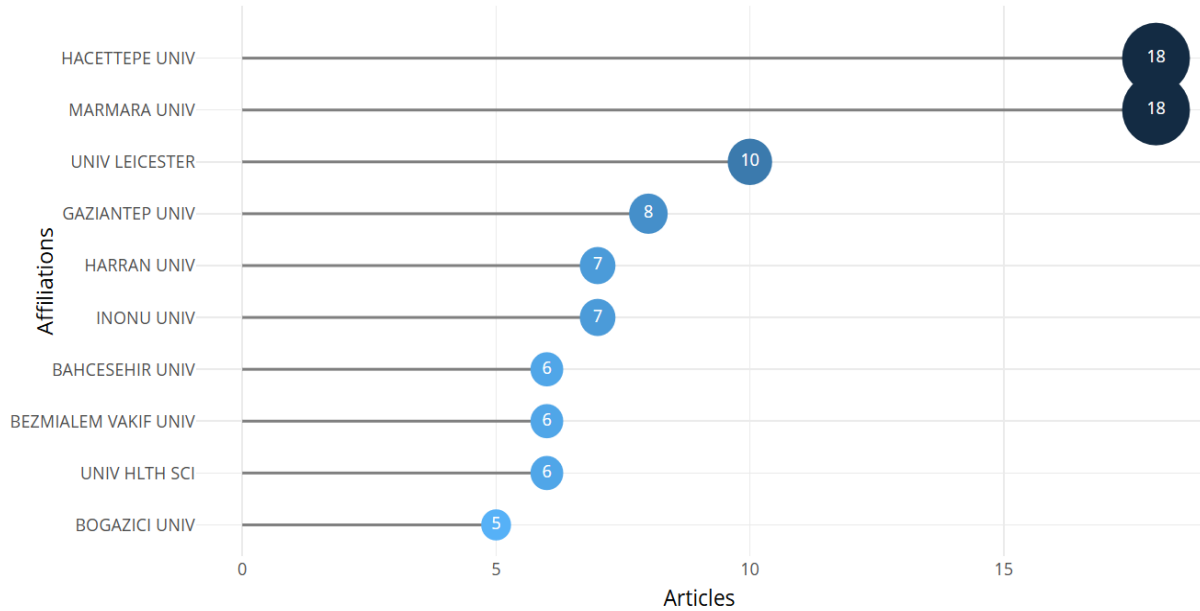
Araştırma Makalesi

The top 10 most published and cited authors in the WoS database on the health of migrant children in Türkiye are shown in Table 2, and the top 10 most productive institutions are shown in Figure 3. Veysi Çeri (6 articles), who works at Marmara University, is the most prolific author publishing on the health of migrant children in Türkiye in journals searched in the WoS database. Türkan Akkaya-Kalaycı (5 citations) working at the Medical University of Vienna, Austria, is the most cited author whose articles on the health of migrant children in Türkiye published in journals searched in the WoS database (Table 2). The two most productive institutions are Hacettepe University (18 articles), and Marmara University (18 articles) (Figure 3).

Table 2. Top 10 authors with the most publications and most citations in the WoS database on the health of migrant children in Türkiye

Most Related Authors	Number of articles	Most Cited Authors	Number of Citation
Çeri V	6	Akkaya-Kalaycı T	5
Eruyar S	4	Çeri V	5
Vostanis P	4	Özer U	5
Semerci B	3	Özlu-Erkılıç Z	5
Unver H	3	Popow C	5
Calam R	2	Yalçın M	5
Duken ME	2	Alowaybıl R	1
El-Khani A	2	Çelebioğlu A	1
Eryurt MA	2	Dayıoğlu M	1
Fiş NP	2	Duken ME	1

Figure 3. Top 10 organisations publishing the most on the health of migrant children in Türkiye in the WoS database

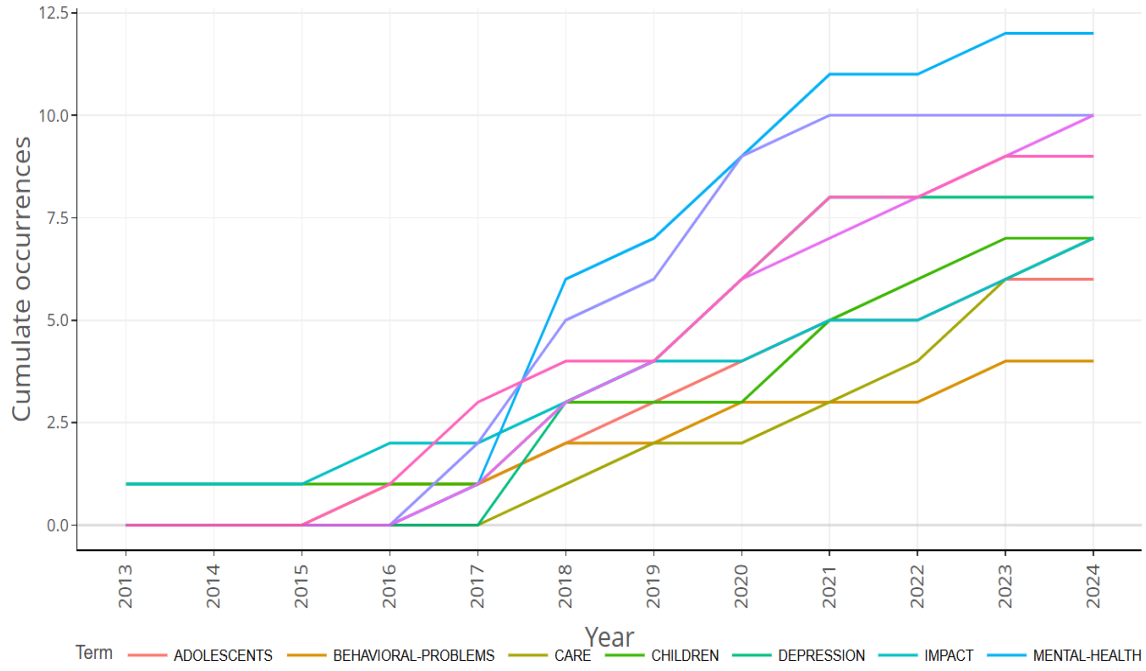
Keyword plus is a WoS-specific system that refers to words or phrases taken from the titles of cited articles. When the keywords of the articles were examined according to this classification, it was determined that concepts such as “mental health”, “posttraumatic stress disorder”, “trauma”, “war”, “depression”, “care”, “children”, “impact”, “adolescents” and “behavioural problems” were frequently

used together in the studies on the health of migrant children in Türkiye scanned in the WoS database (Figure 4).

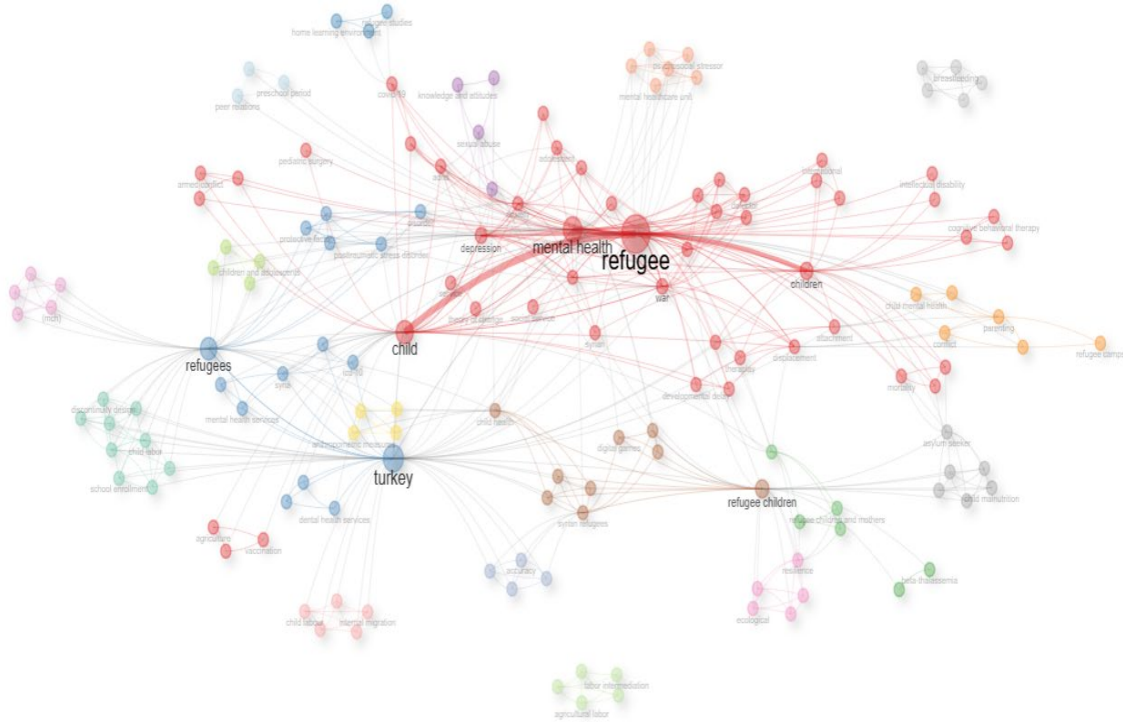
In the study, the analysis of trending topics over the keyword plus the time interval is shown in Figure 5. According to the trending topic analysis; while “mental health and post-traumatic stress disorder” was the trending topic in 2018, especially after 2000, the terms “care”, “children”, “trauma”, “war”, “depression” and “impact” represent the hottest topics in the journals scanned in the WoS database on the health of migrant children in Türkiye.

Figure 4. Tree map created from the most frequently used words

Figure 5. Distribution of trend terms in studies on migration and child health in Türkiye over time

The thematic map and thematic network based on the authors' keywords are shown in Figures 6 and 7. According to the thematic map and thematic network, the terms "mental health", "post traumatic stress disorder", "trauma", "war", "intervention", "depression", "care", "children", "adolescents" and "behavioural problems" represent the hottest themes.

Figure 6. Thematic network map based on authors' keywords

Araştırma Makalesi

Figure 7. Thematic map made through keyword plus

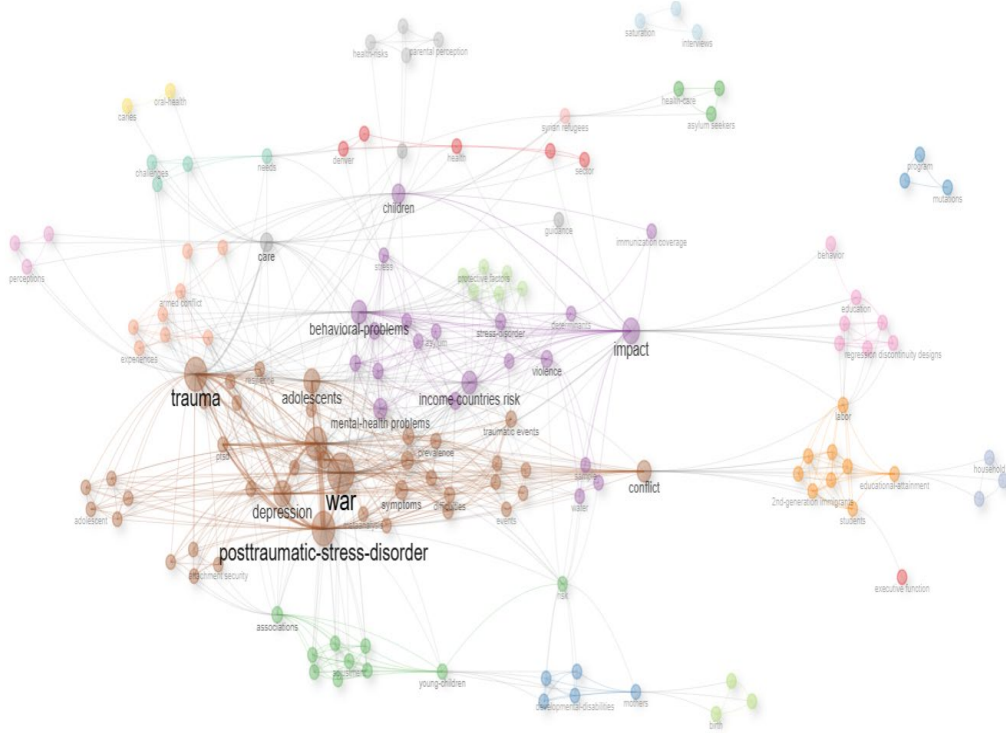
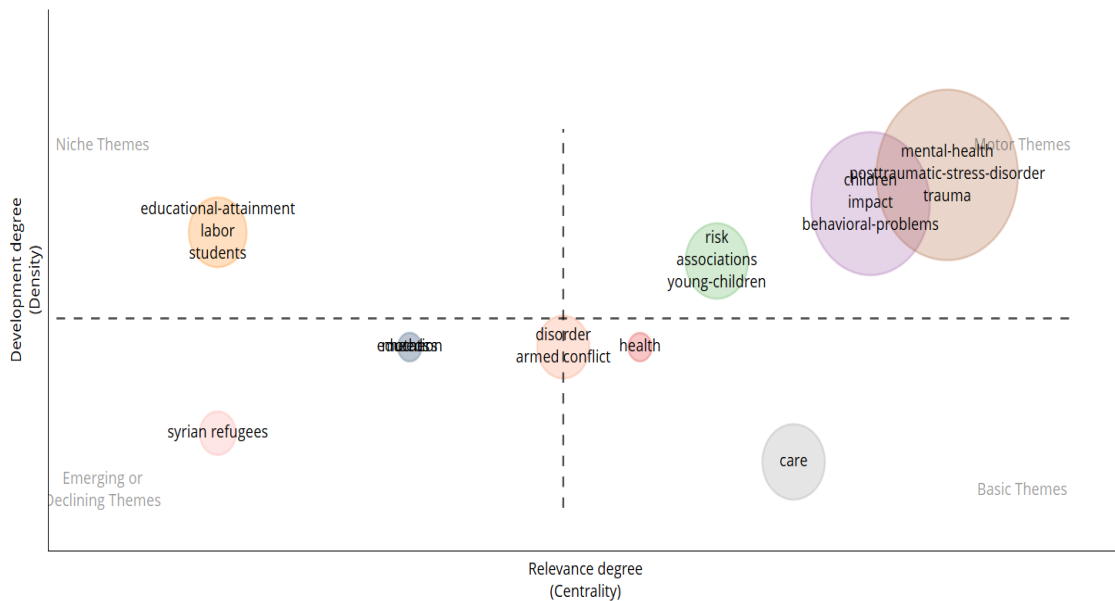

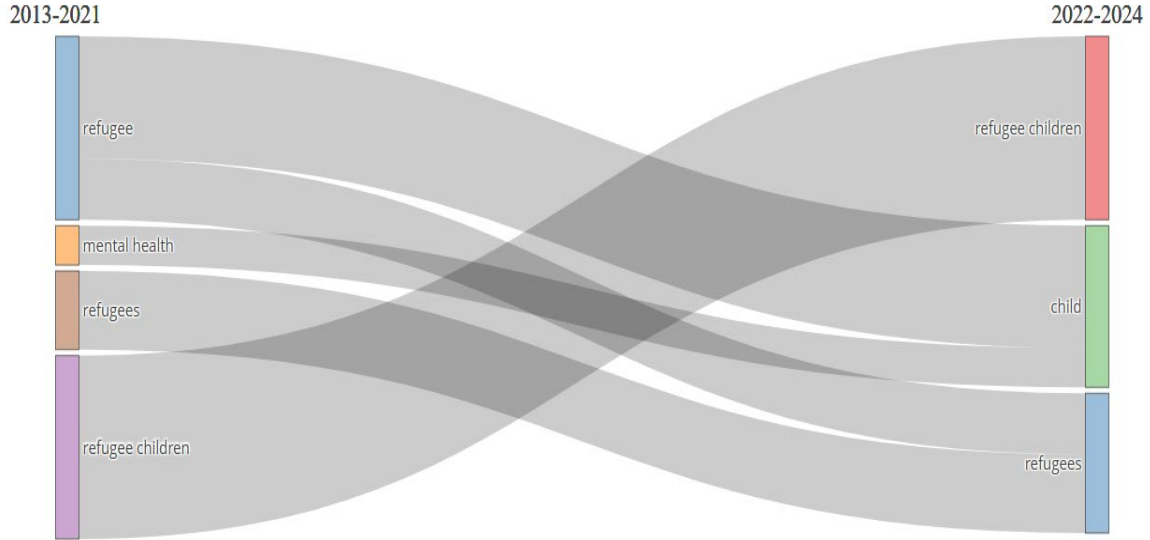
Figure 8 shows a map of key themes, motor themes, niche themes and emerging or declining themes based on keyword plus. According to the map, “care”, “health”, “armed conflict”, “disorder” emerge as core themes. “Mental health”, “post traumatic stress disorder”, “trauma”, “children”, “impact”, “behavioural problems”, “risk”, “association”, “young children” are motor themes. Niche themes are “education attainment”, “labour” and “student”. “Syrian refugees” and “needs” were identified as emerging themes or themes with declining popularity.

Figure 8. Thematic map of the studies based on keywords plus

The thematic evolution of research on the health of migrant children in Türkiye published in journals indexed in the WoS database is shown in Figure 9. While the themes of “refugee”, “mental health”, “refugee children” were the main themes between 2013-2021, it is understood that the themes evolved towards “refugee children”, “child” and “refugee” between 2022-2024.

Figure 9. Thematic evolution map based on keyword plus

4. Discussion

In this study, studies on the health of migrant children in Türkiye from 2013 to 22 August 2024 in journals indexed in the WoS database were evaluated using bibliometric analysis method. This analysis shows that since the first article published in 2013, the number of articles on the health of migrant children in Türkiye published in journals indexed in the WoS database has increased continuously. The fact that the first article published in the WoS database on the health of migrant children in Türkiye was published in 2013 may be due to the fact that the Syrian civil war, which started in 2011, initiated the most dramatic migration event of the 21st century. The fact that 3.77% of Türkiye’s population consists of migrants and the expectation that Türkiye will be one of the countries that will receive migrants in the future suggests that the subject will continue to be studied rapidly. Furthermore, the current trend analysis predicts that research on the health of migrant children in Türkiye will continue to increase in general in the coming years. In the last thirteen years, migration has become one of the most important socio-economic and public health problems in our country (Eliaçık and Kanık, 2021). According to data released by the Ministry of Interior Directorate of Migration Management, 73.9 per cent of Syrians under temporary protection registered in Türkiye in July 2024 were women and children (Refugee Association, 2024). Migrant children are in a very vulnerable group (Cakmak et al., 2024). Like all children, migrant children have the right to equal and optimal health care (Trummer et al., 2016). It can be said that this increase in the number of studies is due to the fact that Türkiye is a country that continues to receive migration and the number of child refugees in Türkiye covers a large population and the importance of defining the health status of child migrants and preventing problems.

In the study, it was understood that the first 10 journals identified as core sources in the period from 2013 to 22 August 2024 comprehensively addressed issues on child and adolescent health, including migration and child health studies. Migrants represent 3 per cent of the global population (Fransen et al., 2022). Approximately half of the world’s migrant population is made up of children (Cakmak et al., 2024; Cohodes et al., 2022). It is known that migration has a negative impact on child health (Nacar and Özer, 2017). It is thought that increasing global concerns about the health status of

migrant children have led to an increase in research on migration, migrant health and migrant children's health.

The results of this study revealed that "mental health", "post traumatic stress disorder", "trauma", "war", "depression", "care", "children", "impact", "adolescents", and "behavioural problems" were the most frequently used terms in the studies on the health of migrant children in Türkiye searched in the WoS database in the last 11 years. This shows that children, and adolescents are the main target group in these studies due to forced migration (Nacar and Özer, 2017), and that migrant children frequently experience mental health problems and have increased psychological health needs, especially after the war (Cohodes et al., 2022; Eruyar et al., 2018).

The terms "mental health", "post traumatic stress disorder", "trauma", "children", "impact", "health risk", "care", "labor", "students" and "behavioural problems" represent the hottest themes in the study. According to existing studies, migrant children and adolescents are at risk of developing a wide range of psychiatric disorders (Eliçık and Kanık, 2021; Eruyar et al., 2018; Nasıroğlu et al., 2018). It has been shown that migrant children have problems with their peers and have lower self-esteem than other children (Fındık et al., 2021). According to Bronstein and Montgomery's (2011) systematic review, 19-54% of refugee children living in western countries experience post traumatic stress disorder (PTSD), depression rates vary between 3-30% and various emotional and behavioural problems are observed (Bronstein and Montgomery, 2011). Studies analysing the mental health of migrant children and adolescents in Türkiye have also found an increase in mental health problems such as depression, anxiety disorders, PTSD and enuresis (Fındık et al., 2021; Nasıroğlu et al., 2018). Migrant children are known to have witnessed or been exposed to various traumatic events such as violence, explosions and exploitation in the pre-migration period (Cohodes et al., 2022). In addition to the trauma experienced prior to migration, migrant children are also stressed by the nature of the migration experience, and minors are often exposed to significant trauma during the migration process itself (Cohodes et al., 2022). It is reported that many migrant children have lost family members and friends and therefore migrate alone, unaccompanied or separated from their families, i.e. without parents or legal guardians (Cakmak et al., 2024; Fındık et al., 2021). Negativities such as separation from their families increase the risks of trauma, sexual abuse and forced labour for migrant children. In addition, refugee children and their families face family problems, livelihood difficulties, difficulties related to the asylum process, daily life stresses, discrimination and problems finding a job (Dreby, 2015; ISSOP Migration Working, 2018). For all these reasons, it is reported that more than half of the children in Türkiye may suffer from at least one psychiatric disorder (Fındık et al., 2021). In line with this information, when the themes emerged in the study are reviewed, the studies on the health of migrant children in Türkiye in the journals scanned in the WoS database show that there are concerns about the high rate of mental health problems in these children and that there is a significant research area in this field.

4.1. Limitations

In this study, only English language studies in the Web of Science (WoS) database were analysed. In the future, it is suggested that all articles in other databases such as PubMed and Scopus should be examined together. Thus, the scope of the research can be expanded and more comprehensive results can be obtained. Bibliometric analysis involves the quantitative examination of publications. However, bibliometric methods do not enable the interpretation of the content and quality of a research. This is another limitation of the study.

5. Result

The right to health is one of the fundamental rights of children. This study is the first bibliometric analysis to reveal the status, hot topics and research trends of studies on the health of migrant children in Türkiye in journals indexed in the WoS database. Although the history of migration is quite old, publications on the health status of migrant children in Türkiye in the WoS database are quite new. However, the number of researches is gradually increasing. This field offers an active research topic for

all health professionals caring for migrant children in Türkiye. Migration is a complex and multifaceted issue covering economic, social and political dimensions. There is a need for more in-depth research on the adverse health conditions of migrant children, how best to meet their health needs, and how to integrate them into Turkish society and ensure their equal access to health services. Accordingly, it is recommended that in-depth systematic reviews of the existing literature on the health status of migrant children in Türkiye be conducted. These reviews should focus on specific areas of health, such as mental health of migrant children. Research groups should be established to improve the health conditions of child migrants in Türkiye. These groups should work to gather information on the health of child migrants and develop solutions. International research networks should be established to address the problems of migrant children related to prenatal care, immunisation, infectious diseases, mental health, housing, nutrition and education. It is envisaged that this will be of critical importance to increase knowledge sharing in the field. It is thought that the findings to be obtained from these studies will provide a solid basis for researchers and guide future research.

Ethical Information Related to the Research

There is no ethics committee report in the study due to the use of document analysis method.

Contribution Rate of Researchers

The authors contributed equally to the study.

Conflict Statement

There are no potential conflicts of interest in this study.

References

- Aköz, Z., 2023. Policies for the health of migrant children in Europe and Türkiye. *J. Heal. Nurs. Manag.* 10, 427–432. <https://doi.org/10.54304/SHYD.2023.19870>
- Alemin, E., Çavuş Bekce, F.Ö., 2021. Educational needs of Syrian immigrant children and difficulties encountered in the process of adaptation to school. *J. Interdiscip. Res. Child. Rights* 1, 55–72.
- Aria, M., Cuccurullo, C., 2017. bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *J. Informetr.* 11, 959–975. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>
- Aydın, D., Şahin, N., Akay, B., 2017. Effects of immigration on children's health. *J. Behcet Uz Child. Hosp.* 7, 8–14. <https://doi.org/10.5222/buchd.2017.008>
- Bronstein, I., Montgomery, P., 2011. Psychological distress in refugee children: A systematic review. *Clin Child Fam Psychol Rev* 14, 44–56. <https://doi.org/10.1007/s10567-010-0081-0>
- Buser, S., Brandenberger, J., Gmünder, C.P., Ritz, N., 2021. Asylum-seeking children with medical complexity and rare diseases in a tertiary hospital in Switzerland. *J. Immigr. Minor. Heal.* 23, 669–679. <https://doi.org/10.1007/s10903-020-01100-8>
- Cahit Arf Information Center. (2024). Bibliometric Analysis Frequently Asked Questions. <https://cabim.ulakbim.gov.tr/bibliyometrik-analiz/bibliyometrik-analiz-sikca-sorulan-sorular/#:~:text=Belirli%20bir%20alanda%20belirli%20bir,aras%20C4%B1ndaki%20ili%20C5%9Fkilerin%20say%20C4%B1sal%20olarak%20analizidir.>
- Cakmak, H.M., Sav, N.M., Ozde, S., Kurt, F., Cos, E., 2024. Refugee and asylum-seeker children and health problems in the city of Duzce, Türkiye. *Child Care Heal. Dev* 50, 1–13. <https://doi.org/10.1111/cch.13295>
- Cohodes, E.M., Kribakaran, S., Odriozola, P., Bakirci, S., Mccauley, S., Hodges, R., Sisk, L.M., Zacharek, S.J., Gee, D.G., 2022. Migration-related trauma and mental health among migrant children emigrating from Mexico and Central America to the United States: Effects on developmental neurobiology and implications for policy. *Dev Psychobiol* 63, 1–51. <https://doi.org/10.1002/dev.22158>. Migration-related
- Communications Directorate of the Presidency of the Republic of Türkiye., 2024. Statement on allegations regarding the number of foreigners in Türkiye and their citizenship status. URL <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyede-bulunan-yabancilarin-sayisi-ve-vatandaslik-durumlari-ile-ilgili-iddialara-dair-aciklama>
- Dreby, J., 2015. U.S. immigration policy and family separation: The consequences for children's well-being. *Soc. Sci. Med.* 132, 245–251. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.08.041>
- Eliaçık, K., Kanık, A., 2021. War, migration and health: the importance of social work for refugees' children. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Derg.* 11, 53–56. <https://doi.org/10.5222/buchd.2021.79058>
- Eruyar, S., Maltby, J., Vostanis, P., 2018. Mental health problems of Syrian refugee children: the role of parental factors. *Eur. Child Adolesc. Psychiatry* 27, 401–409. <https://doi.org/10.1007/s00787-017-1101-0>
- Fındık, O.T.P., Çeri, V., Ünver, H., Fadilo, E., 2021. Mental health need and psychiatric service utilization patterns of refugee children in Türkiye: A comparative study. *Child. Youth Serv. Rev.* 124, 105970. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.105970>

Araştırma Makalesi

Fransen, S., Haas, H. De, Sciences, B., 2022. Trends and patterns of global refugee migration. *Popul. Dev. Rev.* 48, 97–128. <https://doi.org/10.1111/padr.12456>

International Organization for Migration (IOM)., 2024. IOM Türkiye, Migration management. URL <https://turkiye.iom.int/tr/goc-yonetimi>

International Organization for Migration (IOM)., 2024. World migration report 2024. URL <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2024>

ISSOP Migration Working., 2018. ISSOP position statement on migrant child health. *Child Care Heal. Dev* 44, 161–170. <https://doi.org/10.1111/cch.12485>

Nacar, E., Özer, A., 2017. Effects of migration to child health. *Turkiye Klin. Public Heal. - Spec. Top.* 3, 36–40.

Nasıroğlu, S., Çeri, V., Erkorkmaz, Ü., Semerci, B., 2018. Determinants of psychiatric disorders in children refugees in Türkiye's Yazidi refugee camp. *Psychiatry Clin. Psychopharmacol.* 28, 291–299. <https://doi.org/10.1080/24750573.2017.1422958>

Oymak, C., Maystadt, J., 2024. Can refugees improve native children's health?: evidence from Türkiye. *J. Demogr. Econ.* 1–31. <https://doi.org/10.1017/dem.2024.1>

Pernitez-Agan, S., Bautista, M.A.C., Lopez, J., Sampson, M., Kapilashrami, A., Garabiles, M., Hui, C., Babu, B., Aziz, R., Jordan, L.P., Mondres, T.R.U., Lebanon, M.A., Wickramage, K., 2024. Expert consensus on a protocol for conducting bibliometric analysis of scientific articles on global migration health (GMH). *BMJ Open* 14, 1–8. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2023-080729>

Presidency of Strategy and Budget of the Presidency of the Republic of Türkiye, 2023. Twelfth Development Plan (2024-2028). URL https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2024/06/Twelfth-Development-Plan_2024-2028.pdf

Refugee Association. 2024. Number of Syrians in Türkiye July 2024. URL <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>

Sahin, E., Dagli, T.E., Acarturk, C., Sahin, F., 2021. Vulnerabilities of Syrian refugee children in Türkiye and actions taken for prevention and management in terms of health and wellbeing. *Child Abuse Negl.* 119, 104628. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104628>

Schwartz, D., Ryjova, Y., Kelleghan, A.R., Fritz, H., 2021. The refugee crisis and peer relationships during childhood and adolescence. *J. Appl. Dev. Psychol.* 74, 101263. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2021.101263>

Sweileh, W.M., Wickramage, K., Pottie, K., Hui, C., Roberts, B., Zyoud, S.H., 2018. Bibliometric analysis of global migration health research in peer-reviewed literature (2000-2016). *BMC Public Health* 18, 1–19.

Trummer, U., Simonnot, N., Vanbiervliet, F., 2016. Access to health care for undocumented migrant children. *European regulations and practices. Dilemata* 21, 21–34.

Turkish Statistical Institute (TUIK)., 2024. The Results of Address Based Population Registration System, 2023. URL <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=The-Results-of-Address-Based-Population-Registration-System-2023-49684&dil=2>

Ceza İnfaz Kurumlarında Anneleriyle Yaşayan 0-6 Yaş Arası Çocukların Gelişimini Etkileyen Faktörler ve Sosyal Hizmet Müdahalesi

Merve KILIÇ¹

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 19/10/2024

Makale Kabul Tarihi : 05/11/2024

Anahtar Kelimeler:

Cezaevi, Anne, Çocuk, Gelişim, Sosyal Hizmet.

ÖZET

Bu çalışma, ceza infaz kurumlarında anneleriyle yaşayan 0-6 yaş arası çocukların gelişimini etkileyen faktörleri ve sosyal hizmet müdahalesini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmaya ilişkin literatür taraması, 2000-2024 yılları arasında Google Scholar, ResearchGate, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve DergiPark veri tabanlarında “ceza infaz kurumu”, “cezaevinde annelik”, “anne-çocuk cezaevi”, “cezaevinde çocuk gelişimi” “mahkûm anneler” gibi anahtar kelimeler kullanılarak gerçekleştirilmiş ve toplam 40 adet çalışma incelenmiştir. Bu çalışmalar, cezaevinde anneleriyle yaşayan 0-6 yaş arası çocukların gelişimini etkileyen faktörleri ve sosyal hizmet müdahalelerinin önemini ele alan ampirik ve derleme çalışmalardan oluşmaktadır. İncelenen kaynaklar, çocukların psikolojik gelişimini, sosyal etkileşimlerini ve ceza infaz kurumlarındaki koşullarının çocuk üzerindeki etkilerini değerlendirmektedir. Literatür taraması sonucunda, ceza infaz kurumlarında anneleriyle yaşayan çocukların gelişim süreçlerinin desteklenmesi için etkili sosyal hizmet müdahaleleri ve uygulama stratejileri geliştirilmesi gerektiği belirlenmiştir. Bu bağlamda, politika yapıcılar ve uygulayıcılar için yol gösterici nitelikte bilgiler sağlanmakta ve ceza infaz kurumlarında çocukların refahını artırmaya yönelik stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Factors Affecting The Development of Children 0-6 Living With Their Mothers in Penal Institutions and Social Work Intervention

ARTICLE INFORMATION

Submission Date : 14/03/2023

Accepted Date : 30/03/2023

Keywords:

Prison, Mother, Child, Development, Social Work.

ABSTRACT

This study aims to examine the factors affecting the development of children aged 0-6 living with their mothers in penal institutions and the role of social service interventions. The literature review, conducted using keywords such as “penal institution,” “motherhood in prison,” “mother-child prison,” “child development in prison” and “incarcerated mothers” across databases like Google Scholar, PubMed, ResearchGate, YÖK National Thesis Center and Dergipark from 2000 to 2024, analyzed a total of 40 studies. These works include empirical and review studies addressing the significance of social service interventions. The sources evaluate children’s psychological development, social interactions, and the impact of conditions in penal institutions. The review highlights the need for effective social service interventions and strategies to support the developmental processes of these children, providing guiding information for policymakers and practitioners and contributing to the enhancement of children's welfare in penal institutions.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Bölümü, mrvkiliicc@gmail.com, ORCID: 0009-0004-3500-1297.

Giriş

Cezaevinde anneleriyle birlikte yaşayan 0-6 yaş aralığındaki çocukların durumu, bir yandan cezaevlerinin çocuklar için uygun olmaması, diğer yandan bu yaş grubundaki çocukların annelerine olan ihtiyaçlarının yoğunluğu nedeniyle karmaşık bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Kitapçioğlu Yüksel, 2024). Türkiye'de, annesi cezaevinde bulunan 0-6 yaş grubundaki çocuklar; eğer onlara bakacak yakınları yoksa anneleriyle birlikte ceza infaz kurumunda kalmaktadır. Anneleri bu durumu kabullenmediği takdirde ise çocuklar devlet korumasına alınmaktadır. Anneleriyle 6 yaşına kadar kalan çocuklar, bu dönem sona erdikten sonra annelerinden ayrılarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kurumlarda yaşamaya devam etmektedir (Çengelköylü, Bademci, Çelik, & Karadayı).

Ceza infaz kurumlarında çocuklarıyla birlikte kalan kadınların yaşadıkları sorunlar önemli olmasına karşın, tartışmalı bir konu olduğu için uluslararası standartlar bulunmamaktadır. Ülkelerde, çocukların anneleriyle birlikte cezaevinde kalmaları için ideal yaş aralığı konusunda bir fikir birliği yoktur. Birçok ülke, çocukların ceza infaz kurumunda kalma süresi için yaş kriterleri belirlemiştir, ancak bu kriterler ülkeler arasında önemli farklılıklar göstermektedir (Çengelköylü, Bademci, Çelik, & Karadayı).

Türkiye'de ceza infaz kurumlarında bulunan 0-6 yaş arası çocukların sayısının yıllar içerisinde arttığı ifade edilmektedir. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün 14 Kasım 2018 tarihinde yayımlanmış olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu raporuna göre, 2018 yılından itibaren ceza infaz kurumlarında anneleriyle birlikte kalan toplam 743 çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların 543'ü 0-3 yaş aralığında, 200'ü ise 4-6 yaş aralığındadır. Ayrıca, 0-3 yaş grubundaki 543 bebekten 37'sinin 6 aydan daha küçük olduğu ifade edilmiştir (Çengelköylü, Bademci, Çelik, & Karadayı).

Çocukların gelişim evrelerine bakıldığında, ilk 6 yıl boyunca tüm yaşamlarını etkileyen olayların meydana geldiği görülmektedir. Bu yıllarda gelişim tohumları atılır ve bu tohumların nasıl bakıldığına bağlı olarak ya verimli ağaçlar ya da kuru, zayıf ağaçlar ortaya çıkar. İnsanın iç dünyasını bu ağaçlara benzetirsek, çocukluk döneminde sağlıklı bir aile ortamında büyüyen çocuk ile zor koşullar altında büyüyen çocukların gelişimi farklı olacaktır. Bu nedenle, cezaevinde anneleriyle büyümek zorunda kalan çocuklar, birçok konuda bu sıkıntıları sürekli olarak hissedeceklerdir. Karşılaştıkları ve deneyimledikleri olaylar, onarılamaz yaralar ve travmalar oluşturabilir (Mavi, 2019). Bu dönemlerde anne sevgisi çocuklar için hayati öneme sahiptir. Çocuklar, anneleriyle kurdukları ilişkilerde anne, rehber rolündedir; ilk sosyalleşme aile ortamında gerçekleştirilir. Dolayısıyla, anneden ayrı kalmak zorunda olan çocuklar, yaşamları boyunca kalıcı izler taşıyabilir. Bu bağlamda, çocukların anneleriyle ceza infaz kurumlarında kalmasının mı yoksa dışarıda kurum bakımında ya da başka bir ebeveynin yanında olmasının mı gelişimleri üzerinde daha fazla etki yapacağı konusu tartışılmaktadır (Mavi, 2019). Bazı uzmanlara göre, çocukların annelerinden ayrı olması durumunda onlarla ilgilenebilecek birisi yoksa devlet kurumlarına yerleştirilmelidir. Yetişkin bireyler için bile büyük zorluklar barındıran bu kurumlarda çocukların kalmaması gerektiği ifade edilirken, öte yandan bazı uzmanlar da çocukların annelerinin yanında kalması gerektiğini, ancak kurum koşullarının çocukların ihtiyaçlarına uygun şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir (Mavi, 2019).

Ceza kanunlarının yeniden düzenlenerek, çocuk sahibi veya hamile olan tutuklu ve hükümlü bireyler için cezaların ertelenmesini sağlamak amacıyla sosyal hizmet uzmanları tarafından çalışmalar yürütülmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet, her zaman toplumun ve bireylerin yanında yer almaktadır. Koruyucu, önleyici ve rehabilite edici yaklaşımlarıyla bireylerin ve toplumun refahını arttırmayı hedefler. Dezavantajlı grupların sorunlarına en uygun çözümleri bularak, insan onurunu korumak için çaba gösterir. Cezaevinde görev yapan sosyal hizmet uzmanları, anneleriyle kalan çocukların gelişimlerini etkileyen unsurları tespit etmeli ve hem anneye hem de çocuklara yönelik eylem planları hazırlamalıdır. Bu süreçte, çocuğun yüksek yararı ilkesini göz önünde bulundurmamak son derece önemlidir (Mavi, 2019).

İlgili alan yazın incelendiğinde, çocuğun yaşama attığı ilk adımların sağlam temellere dayandırılmasında annenin büyük ölçüde öneme sahip olduğuna, anne- çocuk etkileşimine ve annenin ebeveynlik tutumuna yönelik çeşitli araştırmalar bulunmasına karşın cezaevi ortamında anneleriyle büyümek zorunda kalan çocukların hangi koşullarda yaşadığına, annelik rollerini nasıl deneyimlediklerine ve buna ilişkin sosyal hizmet müdahalesine yönelik araştırmaların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Çalışmanın amacı, ceza infaz kurumlarında anneleriyle büyümek zorunda kalan 0-6 yaş çocukların gelişimini etkileyen faktörleri, bu konudaki problemleri ve eksiklikleri sosyal hizmet perspektifinden inceleyerek çözüm önerileri sunmaktır.

Suç Olgusu

Suç kavramı, insanlık tarihinden günümüze kadar varlığını sürdürmüş olan evrensel bir kavramdır (Aker, 2022). Diğer bir deyişle suç; yasalarla belirlenmiş olan kurallara ters düşen davranışlar bütünü olarak tanımlanabilir. Suç olgusu insanlığın var oluşuyla birlikte ortaya çıkan bir kavramdır. Sosyal bir varlık olan insan, gereksinimlerini karşılayabilmek için daima bir başkasının desteğine ihtiyaç duyar. Bireylerin toplumda birlikte var olmasının doğal bir sonucu olarak ise birtakım sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu sorunlarla birlikte toplum düzenini bozan davranışlar ise suç olarak tanımlanmaktadır. Suç unsuru taşıyan eylemler yasaklanarak sonucunda yaptırımlar uygulanmaktadır. Kişilerin birbirleri ile olan etkileşimleri nedeniyle oluşan suç kavramı; birçok faktör ile bağlantılıdır. Bu faktörlerden bazılarını; aile, ekonomi, eğitim ve normlar olarak ele almak mümkündür (Akınar, 2018). Suç kavramının birçok disiplin ile ilişkisi bulunmaktadır. Bu nedenle, suç kavramının genel geçer bir tanımını yapmak oldukça zordur. Suç kavramı hukuki bakış açısıyla ele alındığında; yasalara göre suç kabul edilen bir eylemi kasten yapmak veyahut ihmal etmektir (Koçak, 2021). Sosyolojik bakış açısına göre suç; bireylerin sosyal ortamlarıyla etkileşimleri sonucunda ortaya çıkan bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Bu bakış açısına göre, toplum hasta olarak nitelendirilmektedir (Yıldırım, 2014). Psikolojik açıdan ise; bireylerin zeka, kişilik özellikleri, bilişsel yapıları ve davranışsal özellikleri gibi kişisel faktörlerin suç ile ilişkisine odaklanılmaktadır (Gökulu, 2019).

Kadın Suçluluğu Kavramı

Kadın suçluluğu kavramı, suç işleyen kişinin cinsiyet farklılığı temeline dayanmaktadır. Bireyler doğduğu andan itibaren, cinsiyetine bağlı olarak içinde bulunduğu kültürün değer yargılarıyla karşılaşmaktadır. Bu durumda kişilerin yetiştirilme süreçlerini etkileyerek, cinsel kimliğini tanımasını, kültürlerinde kadın ve erkekliğe atfedilen rollerin benimsenmesine neden olmaktadır. Başka bir deyişle, cinsiyetler arası farklılığın büyük ölçüde kültürel koşullanmaya bağlı olduğu söylenebilir. 1970'li yıllardan önce kadınların biyolojik, fizyolojik ve psikolojik açıdan farklılıklarına dikkat çekilerek kadın suçluluğu kavramı açıklanmaktaydı. Ancak bu yıllardan sonra feminist hareketin de etkisiyle birlikte özellikle sosyo-kültürel açıdan yoğunlaşarak suç kavramı kadının toplumsal rolleri ile açıklanmaya başlanmıştır (Ağaoğlu Canay, 2004).

20.yüzyıl itibariyle kadın suçluluğu kavramının akademik açıdan daha çok gündeme gelmesinin birçok sebebi bulunmaktadır. Bu sebeplerden bazıları; kadının özgürlük hareketi ve toplumun sosyoekonomik açıdan değişime uğraması olarak sayılabilir. Söz konusu sebeplerin kadın suçluluğuyla olan ilişkisi iki açıdan yorumlanabilmektedir. İlk olarak bakıldığında; kadınların ekonomik yoksunluk çekmesi sonucunda hırsızlık veya dolandırıcılık olaylarına karışması, ikinci olarak ise; kentleşmeyle birlikte kadın suç oranının suç istatistiklerinde yer alması olarak gösterilebilir (Yıldız, 2019).

Toplumda kadın suçluluğuna karşı bir tabu oluşmasının temelinde kadına atfedilen roller yer almaktadır. Bu roller; kadının çocuk yetiştirme rolü ve cinsel erdemidir (İlbars, 2007). Kadınlar da tıpkı erkekler gibi her türlü suç eylemini gerçekleştirebilirler. Kadınların bir kısmı sosyoekonomik nedenlerle suç eylemini gerçekleştirirken, bir kısmı ise çetelere katılabilmektedir. Fakat kadın olmak; suçların işlenme sıklığını ve ağırlığını, suçluluğun toplum üzerindeki etkisini azaltmaktadır (Koruculu, 2017). SJ. South ve S. F. Messner, "Kadının Suç İşleme Nedenleri ve Suç Oranları" konularında yürüttükleri çalışmalarda kadının suç eylemi içerisindeki konumunu üçe ayırmıştır:

1. Kadının mağduriyet yaşaması,
2. Adalet sistemi içerisinde kadının konumu,
3. Kadının suç niteliğindeki eylemleri (Gürtuna, 2009).

Kadın Suçluluğunu Açıklayan Teoriler

Geleneksel açıdan kadın suçluluğu kuramları; biyolojiden psikolojiye ve ekonomiden sosyal kuramlara doğru bir çeşitliliği içerisinde bulundurulur. Kadın suçluluğuna ilişkin ilk çalışmalar 20.yüzyılın ortalarında yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde kadın suçluluğuyla ilgili göze çarpan çalışmaları yürüten araştırmacılar ise; Sigmund Freud, Eleanor Glueck, Cesare Lombroso, William Ferrero'dur (Akpınar, 2018). Kadın suçluluğunu biyolojik cinsiyet ile açıklayan geleneksel suç kuramları; biyolojik, psikolojik teorilerini toplumsal cinsiyet ile açıklayan feminist kuramlar; ataerkillik, suç ve güç- kontrol teorileri ile açıklayan ekonomik kuramlar açıklanacaktır (Akpınar, 2018). Geleneksel teorilere göre, cinsiyetler arasındaki farklılıklar ve buna bağlı olarak oluşan suçlardaki farklılık biyolojik özelliklerle ilişkilidir. Bu teoride, kadın ve erkek arasında hiyerarşik bir ilişkinin mevcut olduğu kadınların erkeklere göre daha alt düzeylerde yer aldığı belirtilmektedir (Akpınar, 2018). Geleneksel teoriler kapsamında, erkekle kadın arasındaki farklılıklar ve buna bağlı olarak suçluluk düzeylerindeki ayrımlar, biyolojik niteliklerinden kaynaklanmaktadır (Akpınar, 2018).

Feminist teorilerde, kadın suçluluğu, toplumsal cinsiyet açısından ele alınmıştır. Feminist kuramcılar, kadın suçluluğuna ve kadının toplumsal statüsüne ilişkin oldukça önemli kazanımların elde edilmesini sağlamışlardır. Feminist kuramcıların kadın suçluluğu konusundaki en önemli başarılarından biri, kadın suçluluğu konusunu erkekler için üretilen geleneksel teorilerin aksine, kadınları göz önünde bulunduran yeni kuramların incelenerek, kadınların mağduriyetlerini ortaya çıkaran yeni politikaların oluşturulmasıdır. (Saruç, 2013).

Ekonomik teoriler, kadın suçluluğuna dair neden-sonuç ilişkisine dayalı açıklamalar sunmakta ve kadınların suç işlemesinin başlıca sebebi olarak yoksulluğu ve kadının ailesinin geçimini sağlamak zorunda kaldığı ailelerinin varlığını öne çıkarmaktadır (Akpınar, 2018).

Psikolojik teoriler; psikodinamik, gelişim ve öğrenme teorilerinden oluşturmaktadır. Psikodinamik teoriler; kadın ve erkek suçluluğunu farklı olarak nitelendirmekte; erkek suçluluğunu açıklayabilmek amacıyla kullanılan kuramların değiştirilerek kadın suçlular için uygulanabileceğinin sorun oluşturacağını söylemektedir. Gelişim teorileri; kişinin doğumundan yetişkinliğe kadar olan gelişim dönemlerini içermektedir. Kadın ve erkek suçluluğu arasındaki farkların açıklanarak gelişim teorisinin uygulanması, cinsiyetlere etki eden suç faktörlerinin tespit edilmesi açısından önemlidir. Öğrenme teorileri; insanın doğuştan suçlu olmadığına ancak suç eylemini gerçekleştirmesinde çevre faktörünün oldukça önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Kişinin, bir başka kişiyi model alması suç davranışının pekiştirilmesine neden olmaktadır. Bu teoride çoğunlukla iki şeye vurgu yapılmaktadır: İlk olarak kadınların az sayıda suç eylemine karışmış olmalarının nedenini anlamaya çalışırlar. İkinci olarak ise kadınların niçin daha çok ekonomi temeline dayanan suçlara karışmış olduklarını açıklama çabasında olduklarıdır (Akpınar, 2018).

Kadın Ceza İnfaz Kurumlarının Kuramsal Çerçevesi

Kadın cezaevlerinin kuramsal çerçevesi, kadınların ceza infaz sistemine ait olan ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçlara karşı nasıl yanıt verebileceğini ele almaktadır. Bu kuramsal çerçeve, kadınların toplumdaki yerine, toplumsal cinsiyet eşitliğine ve insan haklarına dayanmaktadır (Görtuna, 2009).

Kadın mahkûmların hapis cezalarının infaz edildiği kapalı cezaevi, 5275 sayılı Kanunun 8 ve 9'uncu, Tüzüğü'nün 10 ve 11'inci maddelerine uygun olarak oluşturulmuştur. Bu kurumlarda iç güvenlik görevlileri kadınlardan oluşmaktadır. Bu amaçla kurulan kurumların ihtiyaçları karşılama açısından

yetersiz olması durumunda, kadın hükümlülerin hapis cezaları, erkek hükümlülerin bulunduğu bölümlerle bağlantısı olmayan diğer kurumlarda infaz edilmektedir (Akgün, 2012).

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 63.maddesinde, kadınların erkeklerle, hükümlü bireylerin tutuklu bireylerle, çocukların yetişkinlerle, örgüt suçluları ve terör suçluların kanunda belirtilen haller dışında bağlantı kurmalarına izin verilmediği belirtilmektedir. Bu kanunda "kapalı cezaevi", "yüksek güvenlikli kapalı cezaevi", "kadın kapalı cezaevi", "çocuk kapalı cezaevi", "gençlik kapalı cezaevi", "açık cezaevi" ve "çocuk eğitim evleri" olmak üzere cezaevi türleri tanımlanmıştır (Salihoğlu Günelsu, 2014). Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün yayımladığı rapora göre, Türkiye'de Eylül 2024 itibariyle 11 kadın kapalı ve 8 kadın açık cezaevi olmak üzere toplamda 404 ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Bu cezaevleri, toplumsal refahın maksimizasyonunun sağlanması açısından mahkumların haklarına saygı gösterecek nitelikte olmalıdır (Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2024).

Açık cezaevleri, kişinin ceza miktarının az olması veya belli bir kısmının kapalı cezaevlerinde yerine getirmiş olması halinde, hükümlünün toplumla yeniden bütünleşmesini ve üretime katılmasını sağlamak amacıyla tasarlanmış olan cezaevleridir. Açık cezaevlerinde bireylerin çalıştırılması zorunluğu olduğundan dolayı çeşitli iş atölyeleri bulunmaktadır. Hükümlülerin belli bir zaman sonrasında dışarıya çıkarak aileleriyle de vakit geçirebilmesine de fırsat tanınmaktadır. (Gürtuna, 2009). Kapalı cezaevleri, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanunda açıklanmıştır. Bu kanuna göre kadın kapalı ceza infaz kurumlarının iç ve dış güvenlik görevlilerinin bulunduğu, üst düzey güvenlik önlemlerinin alındığı, firar durumuna karşı önlemlerin alındığı, hükümlü bireylerin gereksinimleri doğrultusunda bireysel veya grup olarak rehabilite yöntemlerinin uygulanabileceği belirtilmiştir. Kadın kapalı cezaevlerinde izolasyon bulunmaktadır. Bunlar kapasitelerine, mimari yapılarına göre A, B, C ve E tipi olarak ayrılmaktadır (Görtuna, 2009).

Ceza infaz kurumlarında kadınlar, cinsiyetleri nedeniyle kırılğan bir grubu oluşturmaktadır. Kadınların cezaevlerinde hassasiyet yaşadıkları konular ise şunlardır;

- Mahkûmiyet öncesinde birçok kadının fiziksel, cinsel veya psikolojik istismara maruz kalmış olması,
- Kadına yönelik şiddet olgularının ve istismarların yüksek oranda psikiyatrik destek gerektiriyor olması,
- Uyuşturucu ve alkol bağımlılığı,
- Cezaevinde bulunmanın yarattığı psikiyatrik sorunlar ve erkeklere nazaran daha yüksek düzeyde kaygının seyretmesi,
- Kadın sağlığına ilişkin tedavilerin ve bakımın yeterli ölçüde giderilememesi,
- Tahliye sonrasında damgalanma, toplumdaki izole edilme ve aile içi çatışma (Mavi, 2019).

Çocuk Adalet Sisteminde "Çocuğun Yüksek Yararı" Kavramının Yeri

Çocuğun yüksek yararı ilkesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşmesi'nin temelinde dayanmaktadır. Çocuk haklarına dair Sözleşme ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi incelendiğinde; çocuğun içinde bulunduğu tüm uygulamalarda "çocuğun üstün yararı" kavramı göze çarpmaktadır. Çocuğun üstün yararının devamlılığını sağlamayı amaçlayan bu ilke; devletin, çocuğun adalet sistemi içindeki sorumluluklarını içermektedir. Çocuğun üstün yararı kavramına Anayasa'da, Medeni Kanun'da ve Çocuk Koruma Kanunu'nda değinilmektedir (Doğan, 2020). Türkiye'de çocuk mahkemeleri yasası 1979 yılında kabul edilerek 1982 yılında yürürlüğe girmiştir. Çocuk mahkemelerinin fiili olarak

faaliyete geçmesi 1987 yılında gerçekleşmiştir. Çocuk mahkemeleri ilk olarak Ankara’da, daha sonra ise İstanbul’da kurulmuştur (Baykara Acar, 2015).

“5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda korunmaya muhtaç ve suça sürüklenen çocukların haklarının korunmasına ilişkin yürütülecek olan uygulamalar” yer almaktadır. Bu kanunda;

- “Çocuğun hayatını, korunmasını, katılımını ve gelişimini destekleme
- Çocuğun üstün yararını gözetme,
- Çocuk ve ailesinin karşılaşılabileceği ayrımcılığı önleme,
- Çocuk ve ailesini karar sürecinde etkin kılma,
- Çocuk ve ailesinin diğer ilgili kişilerle ve kurumlarla iş birliği içinde çalışmalarını sağlama,
- Çocuğun içerisinde bulunduğu duruma özen göstererek insan haklarını temel alan, adil, etkili ve süratli bir yöntemin izlenmesi,
- Kovuşturma ve soruşturma aşamalarında çocuğun durumuna özen gösterilmesi,
- Çocukların özgürlüğünü kısıtlayan durumları ve hapis cezasını son çare olarak değerlendirme,
- Kurum bakımını son çare olarak görme,
- Karar verilirken ve uygulanırken toplumsal açıdan sorumlulukların paylaşılmasını destekleme,
- Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, çocukların kimlik bilgilerinin gizli tutulmasına dikkat edilmesi” ilkelerine yer verilmektedir (Genç, Yavuziğit, & Yavuziğit, 2022). 5395 sayılı bu kanunda yer alan ilkeler çocuğun üstün yararını gözeterek, yaşamış olduğu travmatik olayları en aza indirmeye yöneliktir. Bu ilkelerin eksiksiz olarak yerine getirilmesiyle çocuğun iyilik halinin artacağı düşünülmektedir.

Anneleri ile Ceza İnfaz Kurumlarında Yaşayan Çocuklar

Çocuğun bakımından sorumlu kişilerin bulunmadığı durumlarda 0-6 yaş arası çocuklar anneleri ile ceza infaz kurumlarında yaşayabilmektedir. 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 65’inci maddesinde “Anaları hükümlü olup da dışarıda korumasına bırakılacak kimsesi bulunmayan sıfır-altı yaş grubundaki çocuklar analarının yanında kalabilirler” hükmü yer almaktadır (Mavi, 2019).

Adalet Bakanlığı, ceza infaz kurumlarında anneleriyle birlikte yaşayan çocuklara ilişkin yeni düzenlemeler getirmeye yönelik çalışmalarını sürdürmektedir. Ülkemizde şu anda cezaevinde anneleriyle kalan çocuklar 0-6 yaş aralığındadır. Fakat uzmanlar, 3 yaşa inmesi gerektiği konusuna vurgu yapmaktadır. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, bu konuda uzmanların görüşlerini alarak ve çocukların iyilik halini gözeterek mevcut uygulamanın iyileştirilmesi için çalışmalarını yürütmektedir (Kitapçıoğlu Yüksel, 2024).

Kadın tutuklu ve hükümlülerin cezaevlerindeki en büyük sorunlarından birisi çocuklarından ayrı kalmış olmalarıdır. Annelerin çocuklarından ayrılması, çocuklarının bakımının nasıl sağlanacağına ilişkin kaygılar taşıması anneler için önemli bir sorundur. Annenin birden fazla çocuğu varsa ve bu çocuklar farklı kişiler veya kurumlar tarafından bakılacaksa annelerin kaygı durumu artmaktadır. Hükümlü veya tutuklu olmaya bağlı olarak kadınların çocuklarından uzak kalması hem çocuklar hem de anneler için olumsuz sonuçları doğurmaktadır. Annenin çocuğundan ayrı kalması anneye

verilebilecek en kötü cezadır. Böyle durumlarda, çocuklar ağır travmatik durumlarla karşı karşıya kalırlar ve gelişim problemleri yaşarlar (Can, 2016).

Çocuk Hakları Komitesi ve Cezaevi Çalışmaları Ulusal Merkezi; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ceza infaz kurumlarında kalan ebeveynlerin çocuklarında benzer deneyimlerin bulunduğunu, cezaevinde doğmuş olan veya yaşamının ilk birkaç yılını anneleriyle ceza infaz kurumları ortamında geçirmek zorunda kalan çocukların üzerindeki olumsuz etkiyi en aza indirgeyerek çocukların gelişimlerinin sınırlandırılmaması için gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiğini belirtir. Yaşanabilecek problemlerin azaltılarak anne-çocuk ünitelerinin yeterli düzeyde ve iyi koşullarda olması, annenin bebeğiyle sevgi bağına güçlendirebileceği ve emzirme sürecini de içinde barındıran gerekli her türlü malzemenin sağlanmasının önemi vurgulanmaktadır (Can, 2016).

“14 Kasım 2018 tarihindeki TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu verilerine göre;

- 743 çocuğun cezaevlerinde anneleriyle birlikte yaşadığı,
- 743 çocuktan 543’ünün 0-3, 200’ünün 4-6 yaş arasında olduğu,
- Çocukları ile ceza infaz kurumlarında kalana 519 annenin hükümlü,
- 224 annenin ise tutuklu olduğu bilinmektedir” (Doğan, 2020).

Cezaevinde Çocuğun Gelişimini Etkileyen Faktörler

Literatürde, ebeveynlerin cezaevine girmesi sonucunda mahkûm bireylerin çocukları; “görünmez nüfus” olarak ifade edilmektedir. Bu nüfus içerisinde çocuklar, annelerinin cezaevinde kalmasının kısa ve uzun vadeli etkilerini yaşamaktadırlar (Tercan & AYTEKİN, 2022).

0-6 yaş arası çocukların gelişim dönemleri; erken çocukluk dönemi, geleceğin şekillenmesi, toplumsal değerlerin taşıyıcısı olmaları ve sosyolojik anlamda toplumların sağlıklı gelişmesi açısından önemli bir dönemdir. Birçok kişilik-gelişim kuramcısı ve bilim insanı bu dönemin ne kadar önemli olduğunu bildikleri için bu döneme birçok vurgu ve atıfta bulunmuşlardır. Yetişkinlikte bireyin birçok gelişim alanına bu dönemde yaşananların etki ettiği ortaya konulmuştur (Mavi, 2019).

Yeşilyaprak (2000)’a göre “Okul öncesi dönemde çocukların başarması gereken gelişim görevleri;

- Olgunlaşmayla birlikte dil ve ifade becerisini geliştirme,
- Temel özbakım becerilerini geliştirme,
- El-göz koordinasyonu geliştirme,
- Cinsiyetlere yönelik farkındalığı kazanma ve cinsel kimliğini anlamaya başlama,
- Büyük oranda ebeveynlerini model alarak; akranları ve ailesiyle iletişim kurabilme, onlara ilişkin duygularını fark etme,
- Sevmeyi ve sevimiyi öğrenme,
- Yanlış ve doğruya yönelik toplumsal normları öğrenmeye başlamadır” (Bilgin, 2000).

Ulusal Suç ve Suçluluk Konseyi (NCDD)’nin, 2004 yılında yayınlamış olduğu bir raporda; ceza infaz kurumlarında anneleri ile yaşayan çocuklar, toplum içerisindeki en savunmasız ve risk altındaki nüfus gruplarından biri olarak kabul edilmektedir. Konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde; çocukların anksiyete, öfke, depresyon, dikkat bozukluğu gibi bazı risk faktörlerine yatkın oldukları görülmektedir. Bu riskler; çocukların erken çocukluk, okul çağı ve ergenlik dönemlerinde sorunlara yol

açmakta, akademik başarısızlığa neden olmaktadır (Tercan & Aytakin, 2022). Bu gelişim dönemlerini cezaevi ortamlarında geçiren çocuklar cezaevi koşullarının psikolojik ve fiziksel yıpratıcılığı karşısında olumsuz yönde etkilenmekte, yetişkinlik döneminde de bu olayın izlerini taşımaktadırlar. Kişinin yaşamının her alanındaki gelişimi için en önemli aşamalarından biri olan okul öncesi evresini suçlu profiline ve şiddete tanık olarak özgürlüğünün kısıtlandığı bir ortamda geçiren çocuk; cinsiyet fark etmeksizin içerisinde bulunduğu gelişim özelliklerinin üzerinde beceriler geliştirmek zorunda kalabilmektedir (Başar Çörtü, 2006).

Diğer önemli bir sorun ise beslenmedir. Beslenmenin çocuğun gelişimi üzerindeki etkisi oldukça önemlidir. Fakat cezaevi ortamlarında çocuklar için düzenlenen ayrı bir yemek listesi bulunmadığından dolayı çocuklar ihtiyaçları olan besinlere ulaşmakta güçlük çekmekte bu da çocukların fiziksel açıdan gelişimlerinin durağanlaşmasına neden olmaktadır (Şahinöz, Sağın Küçük, Çukacı Çakır, Kara Uzun, & Durualp, 2019).

Beslenmenin yanı sıra temizlik de çocuklar için oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Temizliğe gereken önemin verilmeyişi birçok hastalığı beraberinde getirmektedir. Özellikle bebeklerin bağışıklık sistemleri zayıf olduğundan dolayı çabuk hastalanmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle, cezaevi ortamları bebeklerin bakımı için uygun değildir. Bebeklerin banyo yapacağı temiz ortamın bulunmaması onları hastalığa yatkın hale getirmekte, en temel haklara erişimden mahrum bırakmaktadır (Kabasakal, Akca, & Mucuk, 2019).

Cezaevleri aynı zamanda çocukların zihinsel gelişimlerini de etkilemektedir. Çocukluk döneminin en önemli gelişimsel faktörü oyun oynamaktır. Oyun, çocukların özgürleşmesini sağlamak, öz benliğini geliştirmektedir. Ancak çocuklar, akranları ile oyun oynayabileceği, sevgi bağlarını güçlendirebileceği ortamlardan mahrum kalmaktadır (Can, 2016). Çocukların oyun hakları kimi zaman göz ardı edilmekte ve “unutulmuş hak” olarak açıklanabilmektedir. Bunun nedeni, yetişkin bireyler tarafından oyunun gerekli görülmemesi ve lüks olarak nitelendirilmesidir. Fakat oyun, çocukların fiziksel, sosyal, bilişsel ve sosyal gelişimlerine katkı sunan vazgeçilmez bir gelişim aracıdır (Can, 2016).

Mevcut koşullarda değerlendirildiğinde; ceza infaz kurumlarının fiziki durumunun ve mahkûmların rehabiliteden uzak olduğunu, mahkûmların çoğunlukla suça karışmış ve şiddete yatkın olduklarını söylemek mümkündür. Bu nedenle her ne olursa olsun çocukların böyle koşullar altında bulunmaları onların gelecek yaşantılarını da etkileyerek travmatik durumlarla karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır (Mavi, 2019). Beyin gelişimi hakkında yapılan bir araştırmanın sonucunda çocukluk döneminde travmatik olaylara maruz kalmak beynin fonksiyonlarını etkilemekte; öğrenme güçlüğü, depresyon ve kaygı bozukluğu gibi hastalıkların gelişmesine sebebiyet vermektedir. Cezaevi ortamında çocuklarını büyütmek zorunda olan anneler bir yandan cezaevinin olumsuz yönleriyle başa çıkmaya çalışırken diğer yandan bu etkileri çocuklarına yansıtmamak için uğraşmaktadırlar. Fakat çocuklar cezaevinin olumsuz koşullarına bizzat şahit olmaktadır. Çocukların sosyalleşebileceği bir ortamın bulunmaması onları zorlu koşullar içerisinde yaşamaya mahkûm bırakmaktadır (Mavi, 2019).

Cezaevinde anneleriyle büyüyen çocukların psiko-sosyal ihtiyaçları da göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Cezaevinde çocuğun sosyalleşeceği ortam yalnızca koğuştaki kalan kişilerden ve annesinden oluşmaktadır (Mavi, 2019). Çocukların kurum bakımında kalması onları sağlıklı bir aile ortamından mahrum bırakırken, aynı zamanda ceza infaz kurumunda anneleriyle birlikte kalması da çocukların gelişimi için olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Çocukların ceza infaz kurumlarında kalması gelişimleri için uygun olmamakla birlikte yine de çocuğun anne yanında bulunması, öte yandan devlet kurumlarında çocuğun gelişimi için daha iyi koşulların sunulması fakat anne sevgisinden yoksun kalması durumları anneler için düşündürücü olmaktadır (Avcı & Tuncer, 2021).

Figen Çörtü'nün ceza infaz kurumlarında anneleriyle büyüyen ve çocuk esirgeme kurumunda büyüyen çocukları karşılaştırdığı bir çalışmada; kurum bakımında kalan çocuklar için elverişli fiziki ortamlar bulunsa da cezaevi ortamında anneleriyle büyüyen çocuklara kıyasla gelişimlerinin geri olduğu

bulgularını elde etmiştir. Bu durumu, çocukların cezaevinde anneleriyle birlikte yaşamalarıyla, ceza infaz kurumlarındaki diğer mahkûmlar tarafından sevgi görmeleriyle açıklamaktadır (Çörtü, 2006).

Cezaevi ortamlarında anneleriyle kalan çocukların okul yaşantısı ele alındığında ise; bu çocuklara yönelik olarak mevzuatta herhangi bir maddeye rastlanılmamıştır. Çocuğun zihinsel ve bedensel gelişimi yönünden eğitimin önemi oldukça büyüktür. Mahpusların İslahı için Asgari Standart Kuralları'nda, "Bebeklerin anneleri ile kalmalarına izin verilen kurumlarda, bebeklerin annelerinin bakımı altında olmadığı zamanlarda bırakılabilecekleri ve nitelikli kişiler tarafından hizmet verilen bir kreş sağlanır" ibaresi yer almaktadır. Fakat her cezaevinde kreş bulunmamaktadır. Kreşler çoğunlukla büyük ve çocukların anneleriyle uzun süreli kalabilecekleri ceza infaz kurumlarında bulunmaktadır (Kitapçioğlu Yüksel, 2024). Cezaevi kreşlerine aşağıda ayrıca değinilecektir.

Cezaevi Kreşleri

Annesinin yanında ceza infaz kurumlarında büyüyen çocuklara ilişkin yürütülen çalışmalardan biri de cezaevi kreşleridir. Cezaevi kreşleri, ceza infaz kurumlarında kalan hükümlülerin çocuklarının bakımını üstlenerek onlara eğitim fırsatı sunan kurumlardır. Bu kreşler, çocukların anneleriyle olan ilişkilerinin devam etmesini ve çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçlamaktadır. Oyuncak odaları ve dış oyun alanlarını içeren, çocuğun gelişimini destekleyen ve cezaevinin diğer alanlarından ayrılmış olan bölümleri bulunan kurumlardır (Çengelköylü, Bademci, Çelik, & Karadayı, 2022).

Cezaevi kreşleri, mahkûmların ve çocuklarının haklarının korunması ve onların yaşam koşullarının iyileştirilmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Bu kreşler, ceza infaz sisteminin insan odaklı bir yaklaşımını yansıtmakta ve toplumsal uyumu güçlendirme potansiyeline sahip olmaktadır (Çengelköylü, Bademci, Çelik, & Karadayı, 2022). Goshin ve diğerleri (2014) tarafından, cezaevi kreşlerinde anneleriyle yaşayan çocuklar ile anneleri cezaevinde bulunan ve kurum bakımında olan çocuklar karşılaştırılmıştır. Araştırma bulguları, cezaevi kreşlerinde anneleriyle kalan çocukların, annelerinden ayrı kurum bakımında olanlara göre, davranış problemlerinin ve dikkat sorunlarının azaldığını ortaya koymuştur. Olumlu sonuçlara rağmen, cezaevi kreşlerinin, sağlıklı anne-çocuk ilişkisini destekleme konusunda bazı sorunlar oluşturduğu açıktır. Örneğin, anne ile çocuk arasındaki hiyerarşiye dayalı karar verme ve bu kararların uygulanması cezaevi kreşlerinde pek mümkün olmamaktadır. Annelerin kısıtlı yetkilere sahip olmaları nedeniyle bu etkilerin sınırlı kalması, anneler tarafından da gözlemlenerek memnuniyetsizliğe yol açmıştır (Çengelköylü, Bademci, Çelik, & Karadayı, 2022).

Anne Çocuk ve Cezaevi Çerçevesinde Sosyal Hizmet Müdahalesi

Sosyal hizmet mesleği, mahkûmların ihtiyaçlarının giderilmesinde önemli bir role sahiptir. Sosyal hizmet; ceza infaz kurumlarındaki bireylerin sosyal, duygusal ve pratik ihtiyaçlarını gidermek amacıyla hizmet vermekte ve rehabilitasyon sürecine destek sağlamaktadır. Bireylerin sosyal hizmet ihtiyaçları giderildikçe sosyal işlevsellikleri artmakta ve daha kaliteli yaşam koşullarına erişmektedirler. Ceza infaz kurumlarında hükümlülere ve tutuklulara yönelik sosyal hizmet müdahaleleri ile ilk olarak; bireyi suç işlemeye iten nedenler belirlenmekte, ikinci olarak; mahkûmların yaşam kalitesi artırılmakta ve üçüncü olarak ise tahliye sonrasında yeniden suça karışmasını önlemeye çalışılmaktadır (Soytürk, 2013).

Yaşamları boyunca birçok sosyal sorun ile baş etmek zorunda kalan mahkûmların giderilmesi gereken önemli gereksinimleri bulunmaktadır. Hükümlülerin- tutukluların suç eylemi içeren davranışlarını inceleyen sosyal hizmet uzmanları, genellikle düşük ekonomik düzey, elverişsiz konut şartları, ihmal, istismar, zayıf sosyal bağlar, sorunlu ebeveyn ilişkisi, psikososyal sorunlar, öfke yönetiminde güçlük gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu sosyal sorunların her biri, bireyleri suça iten sebepler olsa da mahkûmların gereksinimlerine yönelik sunulacak mesleki becerilerin uygulanması ve süpervizyon desteği ile hükümlülerin ve tutukluların yaşam kaliteleri artarak suça karışma olasılıkları büyük ölçüde azalacaktır (Soytürk, 2013).

Çocuklarıyla birlikte cezaevinde bulunan hükümlü ve tutuklulara yönelik sosyal hizmet müdahalesi, bireye göre değişkenlik göstermektedir. Cezaevine yeni girmiş bir kişi ile uzun süredir orada bulunan kişinin gereksinimleri farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanı ilk olarak cezaevinin amacı ve işleyişine yönelik rehberlik sağlamalıdır. Cezaevine yeni gelen mahkûmun “tanıma ve takip formu” nu doldurması için görüşme sağlar. Bu form ile hükümlü ve tutukluların sorunlarını anlamaya ve kişileri tanımaya çalışarak ruhsal durumlarıyla ilgili bilgi alınır (Soytürk, 2013). Psikososyal serviste görev yapan sosyal hizmet uzmanları; tutuklulara ve hükümlülere yönelik bireysel, aile ve grup çalışmaları, intihar ve kendine zarar verme vaka toplantıları ve sosyal kültürel faaliyetler yürütür. Ceza infaz kurumuna yeni giren bireyler kaygı, korku ve belirsizlik gibi duygularla karşılaşabilirler. Sosyal hizmet uzmanları bu duyguları anlayarak danışmanlık hizmeti sunmalıdır. Uzun süredir ceza infaz kurumunda kalan bireyler, toplumla yeniden bütünleşme süreçlerinde destek gereksinimi hissedebilirler. Sosyal hizmet uzmanları, bu kişilere yönelik rehabilite edici programlar oluşturarak, iş bulma ve konut desteği gibi hizmetlerden faydalanmalarını sağlayabilirler (Soytürk, 2013).

Ceza infaz kurumlarında görev yapan sosyal hizmet uzmanları, kurumdaki diğer meslek elemanları ile birlikte, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak ve rehabilitasyon süreçlerini desteklemek amacıyla iş birliği yapmaktadır. Cezaevlerinde, hükümlü ve tutuklulara yönelik sosyal hizmet uygulamaları, suç işlemeye iten nedenlerin belirlenmesi, hükümlülerin yaşam kalitesinin artırılması ve salıverme sonrası yeniden suç işlemenin önlenmesi amacıyla yürütülmelidir (Purutçuoğlu, 2020).

Mahkûmiyet, aile üyeleri için de ayrılık ve kayıplarla dolu bir dönemdir. Gelir kaybı, konut sorunları, cezaevinde anneleriyle birlikte yaşayan çocukların yaşadığı duygusal zorluklar ve mahkûm olmaktan dolayı toplum tarafından etiketlenen aile bireylerinin yaşadığı utanç duyguları mahkûmlar ile aile arasındaki ilişkiyi zedelemektedir. Sosyal hizmet uzmanları, evlilik sorunlarını çözmek, eşler arasındaki yabancılaşmayı engellemek, mahkûmları ve ailesini tahliyeye hazırlamak, tahliye sonrasında ailenin yeniden birlikteliğini sağlamak için evlilik güçlendirme atölyeleri ve aile terapisi gibi çalışmalar yürütmektedir (Soytürk, 2013).

Sosyal hizmet uzmanları, çocukların aile üyeleriyle düzenli görüşmelerini sağlayarak aile bağlarının güçlendirilmesine yardımcı olabilir. Hükümlü ve tutuklu bireyler mahkûm oldukları süre boyunca, aile ilişkilerine ihtiyaç duymakta; ceza infaz kurumlarında olumlu bir rehabilitasyon sürecinin gerçekleştirilebilmesi için mahkûmların aile üyeleri ile iletişim içerisinde olarak bu gereksinimlerinin karşılanabiliyor olması gerekmektedir (Soytürk, 2013).

Anneleri ile ceza infaz kurumunda kalan çocuklara yönelik güçlendirme yaklaşımı; insanların grupların veya toplumların var olan güçlerini ortaya çıkarmayı, bunları arttırmayı ve yaşamlarında kontrol yetisine sahip olabilmek için gerekli olan çabaları ifade etmektedir. Bu çaba, bireylerin kendi yeteneklerini geliştirerek kaynaklara erişimini arttırması, karar alma süreçlerinde etkin rol oynaması ve yaşamları üzerinde güç ve denetimlerini arttırması gibi farklı şekillerde tezahür edebilir (Mavi, 2019). Güçlendirme yaklaşımı, toplum içerisinde fırsat ve kaynaklara eşit erişim ilkesiyle bütüncül bir bakış açısı ile hareket etmekte ve olumsuz koşullarda yaşayan bireylerin kendi potansiyellerinin farkına varmalarını sağlayarak ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunların çözümü için destek olmaktadır (Mavi, 2019). Bazı müracaatçıların başarısızlık algısı bulunmaktadır. Bu kişiler, kendilerini diğerlerinden ayrı görmekte ve dışlanma duygusuna sahip olmaktadır. Müracaatçıların olumsuz duygularını ve kısıtlayıcı algılarını değiştirmek ve bunlarla başa çıkmak için sosyal hizmet uzmanları ve sosyal kurumlar, bu tür müracaatçılarla çalışırken güçlendirme odaklı yaklaşımı benimsemelidir. Bireylerin özgüvenlerinin artması ve potansiyellerinin ortaya çıkması güçlendirme kavramı ile doğrudan ilişkilidir (Mavi, 2019). Güçlendirme yaklaşımında, her vaka özel ve müracaatçılar biricik olduğundan dolayı, bireysel farklılıklar dikkate alınmalıdır. Bu yaklaşım, mahkûm annelerin içerisinde buldukları olumsuz koşulları iyileştirebilmelerini, kendi yeteneklerinin farkına varmalarını ve bilinçli tercihler yapmalarını teşvik etmektedir. Bu sürecin sonunda, hedeflenen şey; mahkûm annelerin kendi sorunlarıyla baş etmeleri için kendi kendilerine yardımcı olabilecek gücünün ve potansiyelinin açığa

çıkarılmasıdır (Soytürk, 2013). Duyan'a göre "Cezaevlerinde kadın mahkûmlarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının yerine getirmesi gereken en önemli rollerinden birisi güçlendirmedir. Sosyal hizmet mesleğinde güçlendirme yaklaşımı; özellikle kadınlar, çocuklar ve risk altındaki gruplar olmak üzere, toplum içerisinde sosyal destek sistemleri zarar görmüş kişilerle yapılan çalışmalarda kullanılır" (Duyan, 2010).

Sosyal hizmet uzmanlarının güçlendirme uygulamalarında yerine getirmesi gereken görevler; (Duyan, 2010)

1. Müracaatçıların olumsuz düşüncelerden uzaklaşmasını sağlamak ve damgalamaları yok etmek
2. Aile, grup ve toplumdaki kaynaklardan bireylerin farkındalıklarını arttırmak
3. Müracaatçıların değişimi ve güçlenmeyi gerçekleştirilebilir görmelerine yardımcı olacak bir zihinsel çerçeve oluşturmak
4. Müracaatçılara ve onların güçlerine, kaynaklarına ve hedeflerine güvenmek
5. Müracaatçıların güçlerini farkına varmalarını engelleyecek korumacı fikirleri reddetmek biçiminde sıralanabilir.

Müracaatçıların kendi becerilerini kullanabilmeleri için sosyal hizmet uzmanının yerine getirmesi gereken güçler perspektifinin beş ilkesi bulunmaktadır (Mavi, 2019).

1. Her bireyin, toplumun ve grubun güçleri bulunmaktadır.
2. Travma, istismar veya hastalıklar bireyler için yaralayıcıdır, ancak bunlar birer mücadele etme ve baş etme faktörü de olabilir.
3. Büyüme ve değişme potansiyelinin üst sınırlarını yalnızca müracaatçı bilir. Bireylerin, grupların ve toplumun amaçları göz önünde bulundurulması gerekir.
4. Her sistem ve çevre erişilebilir kaynaklarla doludur.

Ceza infaz kurumlarında yürütülen sosyal hizmet uygulamaları şunlardır;

- Azınlıklara, kadınlara, gençlere ve göçmen kişilere yönelik eşitlikçi ceza adaletini savunarak ayrımcılığı önlemek,
- Kadın mahkûmlara yönelik ruhsal sağlık ve madde bağımlılığı konularında müdahale ve uygun tedavi yöntemlerinin sağlanması ve bu sorunlarla birlikte ortaya çıkan diğer hastalıklar ve zorluklarla baş edilebilmesi için uzmanlık düzeyinde tedavi sunulması,
- Mahkûm bireylerin yüksek standartlarda sağlık hizmetlerine, ilaçlara, düzenli beslenmeye, tedavilere ve rehabilitasyon programlarına erişimlerinin kolaylaştırılması,
- Mahkûmların cezalarını tamamlamaları durumunda topluma yeniden entegrasyonları için gerekli olan destek ve imkanların sağlanarak eğitim ve meslek fırsatlarının sunulması,
- Ceza ve adalet sisteminde ulusal politikaların belirlenmesinde sosyal hizmetin savunuculuğunu yaparak destek sağlama (Bilgin & Doğan, 2020).

Ceza infaz kurumlarında anneleriyle birlikte yaşayan çocuklara yönelik sosyal hizmet müdahalesi; çocuğun ihtiyaçlarının giderilmesini, duygusal destek sağlanmasını, eğitim ve sağlık

hizmetlerine erişim sağlanmasını ve genel olarak çocukların refahlarının korunmasını içermektedir. Sosyal hizmet uzmanları, anneleriyle ceza infaz kurumlarında kalan çocuklara yönelik kötü muamele, ihmal ve istismara maruz kalma risklerini azaltmak için koruyucu önlemler olarak gerekli adımlar atmaktadır. Bu müdahaleler, çocukların sosyal, duygusal ve akademik gelişimlerini desteklemek, aile bağlarını güçlendirmek ve gelecekte yeniden suça karışma riskini azaltmak amacıyla kapsamlı bir biçimde planlanır ve uygulanır (Soytürk, 2013). Ceza infaz kurumlarında sosyal hizmet uygulamaları, tarama, değerlendirme ve müdahale alanlarında değişik şekillerde ortaya çıkmaktadır. Cezaevinde anneleriyle kalan çocuklara yönelik aile temelli uygulamalar ve değerlendirmeler uygulanabilmektedir. Kadının hamileyken cezaevinde bulunduğu durumlarda sosyal hizmet uzmanları; kadının hamilelik süreci, çocuğun doğumu ve ebeveyn hakları gibi konularda çalışmalar yürütmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet uygulamalarıyla, çocukların yaşadıkları özel koşullara ve ihtiyaçlara odaklanılır. Bu hizmetler arasında çocuklara yönelik danışmanlık, terapi ve destek grupları yer almaktadır (Soytürk, 2013).

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, anneleriyle birlikte ceza infaz kurumlarında kalan 0-6 yaş çocuklara yönelik sosyal hizmet müdahalelerini değerlendirebilmek amacıyla yapılmıştır.

Türkiye’de ve dünyada kadın suçluluk oranının artmasıyla, kadınlar ve ülkeler için çeşitli sorunlar meydana gelmektedir. Suç ile karşı karşıya kalan gebe veya çocuk sahibi kadınlar da olabilmektedir. Bu durumda 0-6 yaş arası çocuklar, anneleriyle birlikte ceza infaz kurumlarında kalabilmektedir. Psikososyal serviste çalışan sosyal hizmet uzmanları hem anneye hem de çocuklara yönelik destek sağlamaktadır (Mavi, 2019).

Cezaevinde anneleriyle birlikte kalmak zorunda olan çocuklara yönelik uluslararası mevzuat farklılıkları, ulusal mevzuattaki belirsizlikler, çocuğun cezaevine kabulü için gereken şartlar ve mahkûm olan annelerle yaşayan çocuklara ilişkin sunulan imkanların sınırlı oluşu çocukların “kurumsal görünmezlik” yaşamalarına neden olmaktadır. Tutukluluk durumu, yaşam kalitesini, sağlığı, psikolojik ve duygusal refahı olumsuz yönde etkilemektedir. Fakat, özgürlüğü kısıtlanmış bir bireyin yaşadığı zorlanma ve kaygı durumu, cezaevinde hamile olan veya çocuğu olan anne mahkûmlara kıyasla daha zorlayıcı olacağı söylenebilir. Bir çocuğun annesinin yanında olmasına rağmen, cezaevi koşullarında yaşaması ve annesine ait olan ceza sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalması kabul edilmese de çocuğun annesinden ayrı kalmasının veya dışarıda çocuğun bakımını üstlenecek kimsenin olmamasının verebileceği zarar annelerin ikilem yaşamasına neden olmakta ve bu durumu karmaşık hale getirmektedir (Soytürk, 2013).

Cezaevi ortamında bulunan çocuklar, olumsuz koşullar nedeniyle oluşan sağlık sorunları ve psikiyatrik bozukluklar gibi pek çok risklere maruz kalmaktadır. Ceza infaz kurumlarında uygulanan güvenlik tedbirleri de çocukların üzerinde derin etkiler bırakmaktadır. Cezaevi personeli tarafından yapılan sayımlar ve mahkûmların yerlerinin takibi ve diğer operasyonel amaçlar önemli olmakla birlikte bu uygulamaların çocuğun gözlem alanı içerisinde gerçekleştiriliyor olması çocuğun travmatik durumlar yaşamasına neden olmaktadır. Bu nedenle kadın mahkûmlarla ilgili uzmanlık gerektiren konularda kadın ceza infaz kurumu personelinin eğitilmesi gerekmektedir (Mavi, 2019).

Sosyal hizmet, bireyin sorun çözme kapasitesini ve sorunlarla başa çıkma kabiliyetini arttırmaya çalışmaktadır. Cezaevlerinde çalışan sosyal hizmet uzmanları psikososyal serviste görev almaktadır. Ceza İnfaz Yasası’nda psiko-sosyal serviste çalışan personellerin görevleri belirtilmiştir. Bu yasaya göre; mahkûmlara yönelik psikolojik destek sağlayarak ruh ve beden sağlıklarını iyileştirmek, onların kişisel gelişimlerini destekleyecek programlar sunmak ve bunlardan uygun olanları uygulamaktır. Bunun yanı sıra mahkûmların kişisel özelliklerini, yaşam şartlarını ve suç işleme motivasyonlarını belirleyerek bireysel gelişimlerine destek olmaktır. Bireyin tekrar suça karışmasını önlemek için gerekli tedbirleri alarak, onların kuruma uyum sağlamalarını ve toplumsal yaşama entegrasyonunu desteklemektir (Adalet Bakanlığı, 2006).

Kadın cezaevinde anneleriyle yaşayan çocukların yaşadıkları olumsuz durumları azaltmak ve hatta ortadan kaldırmak için, çocukların kaldığı tüm cezaevlerinde kreş ve anaokulu açılmalı ve gerekli meslek elemanları görev almalıdır. Mahkûmların cezaevine girişlerinde, duydukları korku ve endişeyi azaltmak ve cezaevine adaptasyonlarını kolaylaştırmak için programlar oluşturulabilir. Sivil toplum kuruluşları, medya ve kamu kurumları ceza infaz kurumlarında anneleriyle birlikte yaşayan çocuklar için verimli ve başarılı projelerle bilinçlendirme çalışmaları yürütebilir (Mavi, 2019). Psiko-sosyal serviste çalışan meslek elemanları, anneye ve yanında kalan çocuklara yönelik eylem planı oluşturarak bunu hayata geçirebilir. Ceza infaz kurumunda anneleriyle birlikte bulunan çocukların dışarıdaki kardeş ve akrabaları ile düzenli bir biçimde iletişimde olması sağlanabilir. Mahkûm bireyleri cezaevi ortamından uzaklaştırıp onların sosyalleşmesine imkân tanıyacak sosyal faaliyetler gerçekleştirilmeli ve bu faaliyetlere tüm mahkûmların katılımı sağlanmalıdır (Soytürk, 2013).

Sonuç olarak, ülkemizde ve dünyada birçok çocuk, annelerinin tutuklanması ve hapsedilmesinin olumsuz etkileriyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle, anneleriyle birlikte cezaevi koşullarında yaşayan çocuklar için Birleşmiş Milletlerin Çocuk Hakları temel prensipleri doğrultusunda gerekli hassasiyetin gösterilmesi büyük önem taşımaktadır (Avcı & Tuncer, 2021). Bu çocukların öncelikli ihtiyaçları belirlenirken, onları tehlikelerden korumak ve her durumda çocuğun en yüksek yararını gözetmek ana hedef olmalıdır. Cezaevlerinde anneleriyle birlikte kalan çocuklar üzerine yapılan çalışmaların bulguları, cezaevi ortamının hem fiziksel hem de sosyal açıdan çocukların gelişimini ciddi şekilde olumsuz etkilediğini göstermektedir. Anneleriyle cezaevinde kalan çocuklara yönelik sosyal hizmet müdahalesi de çocukların sağlıklı gelişimlerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Cezaevinde görev yapan sosyal hizmet uzmanları, çocukların ihtiyaç duydukları destek ve hizmetlere erişim sağlamasını hedeflemektedir. Bu kapsamda, cezaevi koşullarının çocuk dostu hale getirilmesi, çocukların güvenliği ve refahını sağlayacak politika ve uygulamaların geliştirilmesi önemlidir.

Kaynakça

- Akgün, R. (2012). *Kadın hükümlülerin ceza infaz kurumlarında yaşadıkları sorunlar ve başa çıkma tarzlarının belirlenmesi: Eskişehir Çifteler Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu örneği* (Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Akpınar, İ. (2018). *Suç olgusu, suç teorileri ve kadın suçluluğu: Kayseri örneği* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Ağaoğlu Canay, H. D. (2004). Kadın suçluluğu feminist bakış açısından kavramsal bir inceleme.
- Bağ, C., & Bıçakçı, M. Y. (2016). Kadın kapalı ceza infaz kurumunda anneleriyle kalan çocukların gelişimsel taraması. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(2), 32-52.
- Baykara-Acar, Y. (2015). *Adli Sosyal Hizmet ve Türkiye'de Çocuk Adalet Sisteminin Tarihi*. Ed. Arzu İçağasioğlu-Çoban ve Seda Attepe-Özden. Ankara: Başkent Üniversitesi.
- Bilgin, M., (2018). Bedensel ve Devinsel gelişim, Eğitim Psikolojisi (pp.58-81), Ankara: Pegem Açık Akademi Yayınları.
- Bulgurcuoğlu, S. E., & Duyan, G. Ç. (2019). Hükümlü Çocuklar: İstanbul ve Ankara Çocuk Eğitimevi Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (30), 167-190.
- Can, S. (2016). *Cezaevinde yanında çocuğu olan annelerin ve çocuklarının oyun ve oyuncaklar hakkındaki görüşlerinin incelenmesi* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Canay, H. D. A. (2022). *Kadın suçluluğu*. Astana Yayınları.
- Çengelköylü, C., Bademci, Ö., Çelik, D., & Karadayı, E. F. (2022). Anneleri ile Ceza İnfaz Kurumlarında Kalan 0-6 Yaş Çocukların Yaşam Koşullarının ve Deneyimlerinin Annelerinin Bakış Açısıyla Araştırılması. *Journal of Society & Social Work*, 33(4).
- Çıtak, M. (2019). *Sosyal fayda odaklı tasarım yaklaşımı: Önemsiyoruz sosyal girişimi örneği* (Master's thesis, Güzel Sanatlar Enstitüsü).
- Duyan, V. (2010). *Sosyal hizmet: Temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri*. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Doğan, B. (2021). Anne ile Özgürlük Arasında: Çocuğun İyilik Hali, Üstün Yararı ve Suçun Şahsiliği Bağlamında Ceza İnfaz Kurumlarında Anneleri ile Kalan Çocukları Düşünmek.
- Dızman, Z. Ş. (2019). Kadın Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri. *The Journal of Academic Social Science*, 90(90), 433-441.
- Gezgin, S. (2019). *Cezaevinde çocukları ile birlikte bulunan annelerin çocukluk çağı ruhsal travmaları, kapsayıcılık işlevleri ve çocuklarının psiko-sosyal gelişim durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Gürtuna, O. *Cezaevinde Kadın Olmak ve Cezaevinin Kadın Bakış Açısıyla Sosyolojik Değerlendirilmesi: Ankara Sincan Kapalı Cezaevi Örneği*
- Güllü, İ. (2014). Suç olgusuna teorik ve eleştirel bir yaklaşım. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 104-107.
- Gökulu, G. (2019). Suç Kuramları: Biyolojik ve Psikolojik Yaklaşımlar: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Social Sciences*, 14(4), 1471-1488.
- Hodgkin, R., & Newell, P. (1998). *Çocuk haklarına dair sözleşme: uygulama elkitabı*. Unicef.
- İçli, T. G., & Aslıhan, Ö. (1988). Sosyal değişme süreci içinde kadın suçluluğu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2).

İlbars, Z. (2007). Suç antropolojisi: Kadın ve suç. *Antropoloji*, (22), 1-13.

İşcanoğlu, Z. (2019). Tutuklu/hükümlü anneleriyle birlikte ceza infaz kurumlarında kalan çocukların bağlanma güvenliğini açıklayan faktörler.

Karadeniz, G., Zabcı, N., Gezgin, s., & Katip, c. (2022). Anneleri ile Ceza İnfaz Kurumlarında Kalan 0-3 yaş çocuklarının Bağlanma Süreçlerinin Desteklenmesi ve Sağlıklı Gelişimleri İçin Bir Pilot çalışma: Duygu Salıncağı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(42), 45-89.

Karataş, Z. (2016). Çocuk adalet sistemi kapsamında suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamaların nitel analizi.

Karataş, K. (2007). Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 7-20.

Kaynak, B., & Temel, F. (2016). Ceza infaz kurumlarındaki annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(5), 2127-2142.

Kaynak, K. B. (2013). 2-6 yaşları arasında çocukları olan ceza infaz kurumlarında kalan annelerin benlik saygısı ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin ceza infaz kurumunda kalmayan anneler ile karşılaştırmalı olarak incelenmesi (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Koçak, S. (2021). Adli Alanda Kadın Suçluluğunun Görünürlüğü Üzerine Eleştirel Bir Bakış. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 607-621.

Koruculu, I. (2017). *Kriminolojide kadın suçluluğunu açıklayan yaklaşımlar*. Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey).

Mavi, S. (2019). *Cezaevinde annesiyle kalan çocukların gelişim sürecine cezaevi koşullarının etkisi ve sosyal hizmet yaklaşımları* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Merçil, İ. (2020). Bakırköy Kadın Cezaevinde Bulunan Anne Mahpusların Çocuklarıyla İlişkileri. *Turkish Studies-Social Sciences*, 15(4), 2009-2021.

Myers, B. J., Smarsh, T. M., Amlund-Hagen, K., & Kennon, S. (1999). Children of incarcerated mothers. *Journal of child and family studies*, 8, 11-25.

Purutçuoğlu E. (2020). Ceza infaz kurumları ile tutukevlerinde engelli hükümlü-tutuklu olma durumu. Ed. R. Akgün, Adli Sosyal hizmet (ss. 189-216). Nika Yayınları.

Saruç, S. (2013). Kadın hükümlüler: cezaevi yaşantısı ve tahliye sonrası gereksinimler.

Salihoğlu Günelsu, S. (2014). Kadın cezaevlerinin toplumsal cinsiyet bakış açısı ile değerlendirilmesi.

Şahinöz, A., Küçük, N. S., Çakır, B. Ç., Uzun, A. K., & Durualp, E. (2019). Cezaevinde Annesi ile Birlikte Kalan Çocukların Gelişimlerinin Karşılaştırılmalı Olarak Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 72(1), 66-75.

Soytürk, S. (2013). Hükümlü ve tutukluların sosyal hizmet gereksinimlerinin değerlendirilmesi: Karaman m tipi kapalı-açık cezaevi örneği.

Tercan, H., & Aytekin Ç. (2022). Tutuklu Anneler ve Çocukları, Erken Çocuklukta Gelişimsel Sonuçlar, Riskler ve Zorluklar. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(89).

T N., & Avcı, N. (2021). Cezaevinde Anne Olmak. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 179-214.

Uçungan, M. (2019). *Hapishanelerde annelerinin yanında kalan çocuklar: Türkiye örneği* (Doctoral dissertation, Marmara University (Turkey)).

Araştırma Makalesi

Yavuzyiğit, S., Genç, Y., & Yavuzyiğit, Y. K. (2022). Çocuk Adalet Sistemindeki Koruyucu-Önleyici ve İyileştirici Uygulamaların Sosyal Hizmet Açısından Değerlendirilmesi. *Journal of Academic Social Science Studies*, 15(92).

Yıldız, F. (2019). Kadın ve Suç: Türkiye’de Kadın ve Suç İlişkisi. *Alınteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 23-41.

Extended Summary

This research investigates the challenges faced by children aged 0-6 living with their mothers in prison focusing on how various factors affect their emotional, cognitive and social development. These children encounter a range of difficulties that can have lasting effects on their growth and well-being.

Prisons generally provide an unsafe and stressful environment for children. This can result in psychological issues such as anxiety, fear, and insecurity. Correctional facilities provide a limited living space both physically and emotionally. This significantly restricts children's opportunities for social interaction, play and learning. Children aged 0-6 are deprived of experiences that are crucial for their cognitive, emotional, and social development. While play plays a central role in children's growth, the restrictions of the prison environment fail to meet this fundamental need.

The lack of opportunities for children to engage with their peers leads to a significant shortfall in forming emotional connections and developing their social skills. The research also examines the effects of this situation on children's cognitive development. For example, children may experience delays in their language and cognitive skills due to a lack of rich and diverse learning experiences. Considering the current conditions, the physical state of prisons and the fact that they are filled with individuals who are far from rehabilitation, often have psychological issues and are prone to fighting and violence, having a child in such an environment will inevitably lead to irreparable harm in their development.

Social work focuses on the individual's capacity to solve problems and cope with events, aiming to enhance their abilities. Social work interventions are crucial for addressing the needs of these children. Social workers should identify the developmental needs of the children and provide appropriate support programs. Social workers in correctional facilities assess the psychosocial well-being of inmates and offer comprehensive support to ensure they do not return to prison after their release, aiming to facilitate their rehabilitation and successful reintegration into society. Psychosocial support programs can strengthen family dynamics by providing stress management and post-trauma support for mothers and children. Additionally, developing specialized educational and play programs for children in correctional facilities supports their cognitive and social development. Additionally, strengthening the social support networks for children is also important. Social workers can organize various activities to support these children in building social relationships in a safe environment. Facilitating interactions for children with their peers helps them develop their social skills. These types of social interactions contribute to children expressing themselves and adapting to society.

The consideration of factors affecting the development of children aged 0-6 living with their mothers in correctional facilities, as well as social service interventions, will contribute to ensuring these children have a healthy development. Children living with their mothers in correctional institutions need comprehensive, holistic and continuous social service interventions to support their healthy development. Establishing a system to help these children overcome the challenges they face is believed to enhance their quality of life and contribute to their development as individuals with stronger foundations in the future.

Kahramanmaraş Depremleri Sonrasında İnternet Sitelerinde Yayınlanan Çocuklarla İlgili Haberlerin Analizi

Hüseyin ARSLAN¹

Ender DURUALP²

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 10/01/2024

Makale Kabul Tarihi : 14/05/2024

Anahtar Kelimeler:

Deprem, Haber, Çocuk, Çocuk hakları, İhlal.

ÖZET

Türkiye’de 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş merkezli depremlerden birçok kişi olumsuz etkilenmiştir. Depremden sonra Türkiye’deki tüm medya, rutin yayın akışlarını durdurmuş ve depremle ilgili haberler yapmıştır. Depremle ilgili yapılan haberlerde kamuoyunun dikkatini çeken bir nokta, çocukların haberleştirilmesinde özensiz davranılması olmuştur. Bu araştırmada, Kahramanmaraş depremleri sonrasında internet sitelerinde yayınlanan çocuklarla ilgili haberlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma modelindedir. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Google News aracılığı ile elde edilen 160 haber, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda, en fazla kayıp/refakatsiz çocuklarla ilgili haberin yapıldığı belirlenmiştir. Kahramanmaraş depremleri sonrasında çocuklarla ilgili yapılan haberlerde, çocuk haklarına yönelik ihlallerin olduğu ve çocukların olumsuz temalarla sunulduğu görülmüştür. Haberlerde açık bir şekilde çocukların kişisel bilgilerinin (ismi, yaşı, görseli, buldukları çevreye dair bilgi, vb.) kullanılmaması gerektiği ve çocukları ilgilendiren haberlerde açık olarak ortaya konan tüm gazetecilik ilke ve kuralların uygulanması önerilmiştir.

Analysis of News on Children Published on Websites After Kahramanmaraş Earthquakes

ARTICLE INFORMATION

Submission Date : 10/01/2024

Accepted Date : 14/05/2024

Keywords:

Earthquake, News, Children, Children’s Rights, Violation.

ABSTRACT

Many people have been adversely affected by the Kahramanmaraş-based earthquakes in Turkey on February 6, 2023. After the earthquake, all media in Turkey stopped their routine broadcasts and reported on the earthquake. One point that attracted the attention of the public in the news about the earthquake was the carelessness in the reporting of children. In this study, the news about children published on the websites after the Kahramanmaraş earthquakes was examined. The research is in qualitative research model. Document analysis method, one of the qualitative research designs, was applied in the study. 160 news obtained through Google News were evaluated using content analysis method. Accordingly, it was seen that the most missing/unaccompanied children were reported. The content of 84 published news stories violates children’s rights. It is also seen that violations of children’s rights were made in 10 news articles in which children were interviewed. A review of the news reports on children in the aftermath of the Kahramanmaraş earthquakes reveals that there were many violations in the news reports and children were presented with negative themes. It was recommended that children’s personal information (name, age, image, information about their environment, etc.) should not be used explicitly in the news and that all journalistic principles and rules should be applied in news about children.

1. Giriş

¹ Bilim Uzm. Denizli Devlet Hastanesi, Denizli/TÜRKİYE. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara/TÜRKİYE. E mail: huseyin.arslan@yahoo.com. ORCID: 0000-0001-5341-3667

² Prof.Dr. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ankara/TÜRKİYE. E mail: endora2212@hotmail.com ORCID: 0000-0002-6645-6815

Gelişen teknoloji ile birlikte medyanın yaşamdaki yerinin ve öneminin arttığı, dünyanın medyanın yapılandığı bir dünya haline geldiği bilinmektedir (Büyükbaykal, 2014; Çaha, 2020). Bu doğrultuda, teknolojinin sunduğu internet aracılığıyla online gazetecilik, habere ulaşmada geleneksel gazetecilikten daha etkili olmakta ve önemli rol oynamaktadır (Karaaslan, 2018; Kırık ve Taşkıran, 2016). Online gazeteler okurlara birçok avantaj sağlamaktadır. Bunlar zaman ve mekân sınırlaması olmadan haberlerin toplanması, dağıtılması, hızlı erişilebilirlik, güncel haberleri takip edebilme, farklı kaynaklardan haberlerin takip edilebilmesi, haber üretim kısmında da aktif olarak rol alma ve haberin güncellenmesidir. Online haber medyasının sağladığı etkileşimlilik, hipermetinsellik ve çoklu ortam özellikleri (görsel, ses, metin, grafik vb.) okurların geleneksel gazeteciliğe ilgisini azaltmaktadır (Kırık ve Taşkıran, 2016). Bununla birlikte online gazeteciliğin bir takım olumsuz etkileri de vardır. Bunlar; haber ile ticari enformasyon arasındaki sınırların belirsizleşmesi, online içeriğin çok hızlı bir şekilde yayınlanmasından dolayı hatalara daha kolay yol açan bir mecra olması, haber siteleri ya da bloglardaki enformasyona güvenirlilik (Evers, 2010) özel yaşamın gizliliğini ihmal etme, kişisel verilerin güvenliğinin sağlanamaması, yeni medya ortamındaki yoğun reklam içeriği, yanıltıcı etiketleme ve başlıklandırma ve nefret söylemi vb. olarak örneklendirilebilir (Bayraktutan ve Binark, 2013). Özellikle çocukların hem zihinsel hem de bedensel olarak tam erginliğe erişmemiş olmaları onları, kitle iletişim araçlarının sözü edilen olumsuz etkilerine daha açık hale getirmektedir (Uzun, 2014).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre, 18 yaşına kadar her insan çocuktur (United Nations, 1989), bu sözleşme tüm çocukların korunmasını, hayatta kalmasını ve gelişmesini sağlamak için küresel standartlar oluşturmaktadır (Theis, 2018). Çocuk ve çocukluğa günümüzde geçerli olan bakış açısı, gelişimsel bakış açısıdır. Gelişimsel bakış açısına göre kendine has özellikleri olan çocukluk dönemi, birey için bir potansiyeli gösterir ve yetişkinlikten ayrı bir biçimde değerlendirme gerektirir. Bu bakış açısında dikkat çeken yönler, çocuğun yetişkinliğe kıyasla tamamlanmamış bir birey olması ve çocukluğu yetişkinliğe geçiş dönemi olarak ortaya koyuyor olmasıdır (Erdiller vd. 2018; Santrock, 2010). Çocuklar fiziksel ve psikolojik zararlara karşı yetişkinlerden daha savunmasızdır (Berk ve Meyers, 2016). Çocuk olmak, özünde risk altında olmak anlamına gelmektedir (Goldstein, 1977).

Çocukluğun yetişkinlikten farklı bir dönem olarak tanımlanması (Erbay, 2019) ve özel gereksinimlerinin olduğu düşüncesi çocuk haklarının ortaya çıkmasının temelini oluşturmuştur (Kurt, 2016). Çocuk Hakları, 18 yaşının altındaki tüm insanların doğal hakları ve temel özgürlükleridir. Bu haklar, çocuğun ebeveyninin/yasal vasisinin ırkına, rengine, cinsiyetine, mezhebine veya diğer statüsüne bakılmaksızın her çocuk için geçerlidir. Çocuklar ve gençler, yetişkinlere tanınan genel insan haklarına sahip olmakla birlikte kendilerinin ihtiyaçlarını içeren özel haklara sahiptir. Çocuklar yardıma muhtaç objeler ya da ebeveynlerin malları değildirler. Onlar insandır ve kendi haklarının öznesidir (Bharti ve Singh, 2021). Gelişen çocuk hakları da medya ve gazetecilikte çocuk odaklı olma anlayışını geliştirmiştir (Ulusoy, 2019; Uzun 2014).

Bir gazetecilik türü olarak ele alınacak olursa afet haberciliğinin, henüz yeni bir alan olduğu görülmektedir (Kütükoğlu, 2021). Türkiye'de 6 Şubat 2023'te meydana gelen depremlerden sonra gözden geçirilen Afet Haberciliği Rehberi'nde ise çocuk hakları ve mahremiyetinin gözetilmesi, çocuk görüntü ve bilgilerinin açıkça ortaya konmaması gerektiği aktarılmıştır (Aydeniz, 2023). Afet durumlarında gazeteciler çocukların üstün yararını gözetmeli, mümkün mertebe haberleştirme izni almalı, çocuğun kimlik bilgilerinin verilmesi konusunda dikkatli olmalı, kendilerini iyi tanıtmalı, haber ve röportaj için zaman tanımalı, yanlış beklentileri sebep olmamalı, umut verici öyküleri odaklanmalı ve bilgi almak için direkt hareket etmek yerine çocuklarla oyun veya beraber zaman geçirmek yoluyla iletişime geçmelidir (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF], 2007). Afet durumlarında uygulanacak gazetecilik ilkeleri belirgin olmasına rağmen bu ilkeleri hiçe sayan haberler medyada yer almaktadır (Akgül, 2017; Usta ve Yükseler, 2021). Haberlerde çocuklar genellikle savaşların, kazaların veya doğal afetlerin en büyük mağdurları olarak sunulmaktadır (Ponte, 2007). Haber yapım süresince çocuklara dair tüm mağduriyetleri gidermek ve çocuk dostu bir yaklaşım sergilemek için çocuk odaklı habercilik anlayışı geliştirilmiştir.

Çocuk odaklı habercilik, haber hazırlama ve sunma aşamalarında çocukların ilgili yasa ve sözleşmelerdeki haklarının gözetilmesi anlamına gelmektedir (Fırat, 2016). Çocuk odaklı habercilik anlayışında çocuk, hakları olan ve özgürlük sahibi birey olarak görülmektedir. Haberlerde çocuğun özne olarak yer alması amaçlanmaktadır. Çocuğun yaşadıklarına çocuk hakları sorumlulukları çerçevesinde bakılmaktadır. Çocuk hakları ve özgürlükleri bağlamında farkındalık yaratacak şekilde haber üretilmektedir. Hak ihlalleri takip edilmektedir ve bunlar görünür kılınmaktadır. Hak ihlallerinin engellenmesi ve bu konuda politika çalışmaları yapılmasında sorumlu davranılmaktadır. Bir çocuk hak ihlaline uğradığında, çocuğu daha fazla mağdur etmeyecek şekilde haberler oluşturulmaktadır. Çocuğun kendi sorunları ve çevresindeki sorunlara dair görüşleri alınmaktadır ve haberlerde yer verilmektedir. Çocuk pozitif haberlerin de öznesi konumuna getirilmektedir. Haber üretim sürecinde çocuğun nasıl etkileneceği sorgulanmaktadır (Aktaş-Salman, 2019). Hem ulusal hem de uluslararası alanda faaliyet gösteren pek çok yayın kuruluşu ve sivil toplum örgütü, haber yapılırken çocuk haklarının gözetilmesine ilişkin rehberler ve etik ilkeler belirlemiştir. Dünyaca ünlü yayın kuruluşu British Broadcasting Corporation çocuklara ilişkin yayın ilkeleri, çocuk koruma politikaları, çocukların rızaları, çocuklar ve gençlerin katkıları, kimlik gizleme, internette çocukların korunması, internet içeriği ve linkler gibi konularda meslek elemanları ve vatandaşlara ilişkin bir kaynak hazırlamıştır (British Broadcasting Corporation [BBC], 2009). Basın İlan Kurumu Genel Kurulu'nun 1994 yılında aldığı kararla düzenlenen Basın Ahlak Esasları'nda ve Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin oluşturduğu Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde çocuklara yönelik yayın ilkeleri belirtilmiştir (Basın İlan Kurumu [BİK], 1994; Türkiye Gazeteciler Cemiyeti [TGC], 1998).

Ne yazık ki sayıları ve oranları yıllara ve bölgelere göre değişiklik gösterse de dünya üzerindeki çocukların büyük bir kısmı, en temel haklarının ihlal edildiği bir dünyada yaşamış ve yaşamaktadır. Öyle ki, gelişen teknolojiye, çeşitlenen imkânlarla, hızlı ve aktif haberleşme ağına karşın bugün milyonlarca çocuğun en temel hakları, tüm insanlığın gözleri önünde ihlal edilmektedir (Gilbert ve vd. 2009; Uluslararası Mülteci Hakları Derneği [UMHD], 2020; Fikir ve Sanat Atölyesi Derneği Çocuk Hakları Merkezi [FISA], 2022; UNICEF, 2023). Bununla birlikte çocukların dijital çağdaki yaşamları, değişen medya ve iletişim ortamındaki riskler ve fırsatlar hakkında yeni sorunlar gündeme getirmektedir (Livingstone, 2016; Rogow ve Scheibe, 2008).

Medyada çocukların nasıl yer aldığına için günümüze kadar çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Karataş'ın (2022) deprem sonrası haberleri incelediği çalışmasında depremde hayatını kaybeden ve deprezede çocukların açık bir şekilde isim ve fotoğraflarının kullanıldığı, sansasyonel bir dil kullanıldığı, haber başlıklarında acı ve yürek sızlatan gibi dramatikleştirilmiş kelimelere yer verildiği, içerikte ise "yürek sızlatan bir hikaye" ve "cansız beden" gibi ifadelerin aktarıldığı, ana akım medyaya kıyasla alternatif medyada çocuk odaklı yayıncılık ilkelerine daha çok dikkat edildiği görülmüştür. Erdem ve Kaynar'ın (2022) benzer bir çalışmasında çocuklarla ilgili çeşitli hak ihlalleri tespit edilmiştir. Buna göre haber başlıkları, girişleri ve görsellerinde "öksüz/yetim çocuk", "mucize çocuk" ve "kurtarıcı çocuk" mitler kullanılmış, çocukların kişisel bilgileri isimleri, adresleri, aileleriyle ilgili detaylar, hem enkaz altında hem de ambulanstaki çocuk görselleri açıkça sergilenmiş ve çocuklarla ilgili kurulan cümlelerde edilgen bir yapının hâkim olduğu görülmüştür. Koman ve Özkan (2018) araştırmasında haberlerde çocukların gerçekleşen durumla ilgili dramatik bir unsur olarak yer aldığı sonucunu bulmuştur.

Özmen (2012), çocukların medyada yetişkinlerde aynı oranda temsil edilmediği ve haberlere konu olduklarında şiddet ya da kazaya uğramış sessiz ve pasif "kurbanlar" veya şiddet ve oluşabilecek tehlikenin kaynağı ya da öznesi konumunda gösterildiği sonucuna ulaşmıştır. Fırat'ın (2016) araştırmasında incelenen haberlerin %79'unun adliye/polis kategorisinde yer aldığı ve %79,5inde çocukların 'mağdur' ya da 'suç odağı' olarak nitelendiği görülmektedir. Böylece çocukların daha çok 'olumsuz' olarak tanımlanırılabilir haberlere konu edildiği belirlenmiştir. Söz konusu haberlerin %73'ünde ise farklı etik ihlaller tespit edilmiştir. Tok ve ark.'nın (2019) inceledikleri haberlerin analizi sonucunda, çocukların hayatını kaybettiği durumlarda veya bir cinayete tanık olduklarında adlarının

açık bir şekilde belirtildiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte yaşanan ölümün hakların ölümü anlamına geldiği çıkarımı elde edilmiştir. Diğer haber durumlarında ise kişisel bilgiler dolaylı olarak okuyucularla buluşturulmuştur. Ulusoy'un (2019) yaptığı çalışmada, çocukların yerel basında da yaygın basında olduğu gibi yeterince yer bulamadığı, çocukların seslerinin alternatif mecralarda da işitilemediği belirlenmiştir. Tutar'ın (2014) çalışmasında, incelenen 96 haberin 43'ünün Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne uygun olarak değerlendirildiği ve çocuğun konumunu pozitif olarak niteleyen kültür, sanat, eğitim ve sağlık temalarında yayınlanmış haberlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Buna karşın haber metinlerinin çoğunda ilk bakışta olumlu bir tutumun olmasına rağmen, metinlerin içeriğinde bu duyarlılığı dikkate almadan çocuğun habere materyal oluşturduğu görülmüştür. Çocuklar çoğunlukla haberlerde edilgen-pasif olarak temsil edilmiştir ve yetişkinlere kıyasla alt bir konuma yerleştirilmiştir. Altınova ve Altuntaş'ın (2015) çalışmasında, son bir yılda yayınlanan haberler incelenmiştir. Buna göre risk altındaki çocuklarla ilgili haberlerin genel haber sayısına göre daha az olduğu bulunmuştur. Çocuklar genellikle şiddet mağduru olarak yer almış ve en çok şiddet haberlerine konu olmuştur. Çocukların ikinci olarak en fazla yer aldığı haber konuları olarak cinsel sömürüye, tacize ve tecavüze maruz kalma, en az yer aldığı haber konusu ise çocuk işçiliğidir. Yapılan çalışmalarda az sayıda çalışmanın, internet haber sitelerindeki haberleri incelediği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda bu çalışma, diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Ayrıca risk altındaki çocukların medyada nasıl yer aldığı incelenmesinin sağlık, eğitim, medya vb. birçok disipline katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Buradan hareketle çalışmanın amacı, Kahramanmaraş depremleri sonrasında internet sitelerinde yayınlanan çocuklarla ilgili haberlerin incelenmesidir.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında internette yayınlanan çocuklarla ilgili haberlerin incelendiği bu çalışma, nitel araştırma modelindedir. Nitel araştırmalar görüşme gözlem ve içerik analizi gibi kalitatif yöntemlerle verilerin elde edildiği algıların ve olayların doğal seyrinde bütüncül ve gerçekçi olarak ortaya konmasını sağlayan araştırmalardır (Karaca, 2021). Çalışmada nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yöntemi uygulanmıştır. Doküman analizinde veriler çeşitli dokümanlardan toplanır, gözden geçirilir, sorgulanır ve analiz edilir (Sak vd. 2021).

2.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmaya alınacak haberlerin seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Google News aracılığı ile 6 Şubat 2023 ve 5 Mart 2023 tarihleri arasında internet haber sitelerinde yer alan çocuklarla ilgili haberler belirlenmiştir. İlgili tarihler arasında "çocuk" etiketiyle aranan 368 habere ulaşılmıştır. Bu haberlerden her hafta 40 haber olmak üzere dört haftalık süreçte toplam 160 haber çalışma grubuna alınmıştır. Haberler H1, H2, H3... H160 şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 1. Haber sitelerinin yayın türleri (n= 160)

	n	%
Ulusal	154	96,2
Yerel	6	3,8

Tablo 2. Haberlere konu olan iller (n= 64)

	n	%
Hatay	18	11,3
Adıyaman	16	10
Kahramanmaraş	16	10
Gaziantep	6	3,8

Araştırma Makalesi		
Diyarbakır	3	1,9
Malatya	3	1,9
Adana	2	1,3

*96 haberde il belirtilmiştir.

*Haberlere konu olan illerin tüm haberlere oranı tabloda sunulmuştur.

Tablo 3. Haber Başlıklarında En Çok Kullanılan Kelimeler (n=203)

	n	%
Çocuk	85	5,42
Çocuklar	35	2,23
Depremzede	34	2,17
Enkaz	29	1,78
Deprem	20	1,27

*Haber başlıklarında en çok kullanılan 5 kelime ve bu kelimelerin her birinin diğer kelimelere oranı tabloda sunulmuştur.

Tablo 4. En Çok Haberın Yer Aldığı İlk 5 İnternet Haber Sitesi (n=75)

	n	%
Anadolu Ajansı	23	14,4
Cumhuriyet	16	10
Bianet	13	8,1
Hürriyet	12	7,5
NTV	11	6,9

*En Çok Haberın Yer Aldığı İlk 5 İnternet Haber Sitesindeki haber sayıları ve her bir sitedeki haber sayısının tüm haberlere oranı tabloda sunulmuştur.

2.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmanın verileri “Haber Analiz Formu” ile elde edilmiştir. Bu form için beş alan uzmanından (çocuk gelişimci/akademisyen, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, haber spikeri ve avukat/akademisyen) uzman görüşü alınmıştır. Elde edilen geri dönüşlere göre form gözden geçirilmiş ve son şekli verilmiştir. Haber Analiz Formu’nda haberlerle ilgili genel bilgiler ve haberlerin çocuk haklarını ihlal edip etmediği ile ilgili sorular bulunmaktadır.

2.4. Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. İçerik analizi metinlerin belirli bir sistematik içinde kavramsal ve kategorik olarak analiz edilmesidir (Güler, Halıçioğlu ve Taşğın, 2015).

3. Bulgular

Tablo 5. Haberlerde Çocuk/Çocukların Nicelik Bakımından Bulunma Durumu (n=160)

	n	%
Bireysel	50	31,2
Grup	110	68,8

Tablo 5’de görüldüğü gibi çocukların 50’si bireysel 110’u ise grup şeklinde haberlerde yer almıştır.

H8: “152. Saatte bir çocuk daha kurtarıldı.”(bireysel)

H62: “296. Saatte çıkartılan çocuk kurtarılamadı.” (bireysel)

H146: “Annesi, eşi, 3 çocuğu ve kayınvalidesini kaybetti, kayıp kızını arıyor.” (bireysel)

Araştırma Makalesi

H5: “Afet sonrası çocuklarla doğru iletişim.” (grup)

H41: “Bakan Yanık’tan refakatsiz çocukların durumuna ilişkin açıklama.” (grup)

H104: “TRT Çocuk’un sevilen kahramanlarından depremzede çocuklara moral ziyareti.” (grup)

Tablo 6. Bireysel Olarak Haberlere Konu Olan Çocukların Cinsiyeti (n= 50)

	n	%
Kız	30	60
Erkek	20	40

Tablo 6’da görüldüğü gibi bireysel haberlere konu olan 30 kız ve 20 erkek çocuk vardır.

Tablo 7. Bireysel Olarak Haberlere Konu Olan Çocukların Yaşları (n= 50)

	n	%
0-3	9	18
4-6	9	18
7-11	19	38
12-15	10	20
16-18	3	6

Tablo 7’de görüldüğü gibi 0-3 yaşında 9, 4-6 yaşında 9, 7-11 yaşında 19, 12-15 yaşında 10 ve 16-18 yaş arasında 3 çocuk haberlere bireysel olarak konu olmuştur.

Tablo 8. Haberlerin Teması (n= 160)

	n	%
Kayıp/refakatsiz çocuk	33	20,6
Kurtarılma	31	19,4
Psikososyal destek çalışmaları	24	15,0
Ailelere öneriler	21	13,1
Kurum ve uzmanlara öneriler	18	11,3
Maddi destek	8	5
Vefat	8	5
Diğer	17	10,6

Tablo 8’de görüldüğü gibi haberlerde 33 kayıp/refakatsiz çocuk, 31 kurtarılma, 24 psikososyal destek çalışmaları, 21 ailelere öneriler, 18 kurum ve uzmanlara öneriler, 8 maddi destek, 8 vefat teması işlenmiştir.

H6: “Ailesine ulaşamayan kaç çocuk var?”(kayıp/refakatsiz çocuk)

H120: “120. Refakatçisiz depremzede 4 çocuk, DNA testiyle ailelerine teslim edildi.” (kayıp/refakatsiz çocuk)

H8: “152. Saatte bir çocuk daha kurtarıldı.” (kurtarılma)

H76: “Adıyaman’da depremin 207. Saatinde 12 yaşındaki çocuk kurtarıldı.” (kurtarılma)

H71: “Depremzede çocuklar Çankırı’daki çocuk akademisinde moral buluyor.” (psikososyal destek çalışmaları)

Araştırma Makalesi

H87: “TRT çocuk’un sevilen kahramanlarının maskotlarıyla depremzede çocuklara moral etkinliği düzenlendi.” (psikososyal destek çalışmaları)

H109: “Çocuklar ekrandan ve sosyal medyadan uzak tutulmalı.” (ailelere öneriler)

H160: “Deprem travması sonrası çocukların iyileşmesi için ipuçları” (ailelere öneriler)

H84: “Deprem bölgesindeki çocuklar tahliye edilip yakınlarına ulaştırılmalı.” (Kurum ve uzmanlara öneriler)

H85: “Diyarbakır çocuk hakları ağı: çadırlarda temel ihtiyaçlar yetersiz.” (Kurum ve uzmanlara öneriler)

H103: “Depremzede çocuklar için Darüşşafaka’ya destek.” (Maddi destek)

H154: “THY’nin "Tek Yürek" isimli 400’üncü uçağı depremzede çocuklar ve aileleri için havalandı.” (Maddi destek)

H10: “Depremin 122’nci saatinde enkazdan çıkarılan 13 yaşındaki çocuk hayatını kaybetti” (Vefat)

H62: “296. saatte çıkartılan çocuk kurtarılamadı.” (Vefat)

H74: “3 yaşındaki bir çocuğun enkazların arasında kalmış bir spor aletiyle oynaması yürekleri dağladı.” (Diğer)

H159: “Koruyucu aileliğe ilgide büyük artış yaşanıyor!” (Diğer)

Tablo 9. Haberlerde Çocuk/Çocukların Görselinin Kullanım Şekli (n= 85)

	n	%
Buzlanmış/tanınmayacak şekilde	11	12,9
Açık/tanınacak şekilde	74	87,1

Tablo 9’da görüldüğü gibi 85 haberde çocuk/çocukların görselleri kullanılmıştır. Bu çocuk görsellerinin 11’i buzlanmış 74’ü ise açık/tanınacak şekilde haberlerde yer almıştır.

Tablo 10. Haberlerde Çocuk/Çocukların İsimlerinin Kullanım Şekli (n= 42)

	n	%
Açık	40	95,2
İsim açık, soy isim harf ile	1	2,4
İsim ve soy isim baş harf	1	2,4

Tablo 10’da görüldüğü gibi çocukların isimleri 40 haberde açık olarak yer almıştır.

Tablo 11. Haberlerdeki İhlal Türleri (n= 183)

	n	%
Çocukların açık olarak görselinin kullanılması	74	40,4
Çocukların açık olarak isimlerinin kullanılması	40	21,9
Çocukların fiziksel çevreleri ile ilgili bilgi verilmesi	34	18,6
Çocukların ailelerine ilişkin bilgi verilmesi	18	9,8
Uygun olmayan haber dili kullanılması	17	9,3

*İhlal tespit edilen haber sayısı 84’tür.

Araştırma Makalesi

Tablo 11’de görüldüğü gibi 84 haberde ihlal tespit edilmiştir. Analizler sonucunda bir haberde birden fazla ihlal gerçekleştiği tespit edilmiştir. Ayrıca 74 haberde çocukların açık olarak görseli, 40 haberde çocukların açık olarak ismi, 34 haberde çocukların fiziksel çevreleri ile ilgili bilgi, 18 haberde çocukların ailelerine ilişkin bilgi ve 17 haberde uygun olmayan haber dili kullanılmıştır.

H102’de çocuğun bulunduğu fiziksel çevre hakkında görseller kullanılmıştır.

H110: “Dulkadiroğlu ilçesi Doğukent Mahallesi’nde ikamet eden ailesi, merkez üssü Kahramanmaraş’ın Elbistan ilçesi olan depreme evlerinde yakalandı.” (Çocukların fiziksel çevreleri ile ilgili bilgi verilmesi)

H17: “Bu arada ... kurtarıldıktan sonra kendisini gözyaşları içinde bekleyen ablasına sarıldı.” (Çocukların ailelerine ilişkin bilgi verilmesi)

H30: “...’dan 3 saat önce annesi da Taşköprü Belediyesi itfaiye ekipleri tarafından aynı binadan kurtarılmıştı.” (Çocukların ailelerine ilişkin bilgi verilmesi)

H27: “Enkaz altındaki çocuk yaşadığı acıyı Kelime-i Tevhid ile hafifletti!” (Uygun olmayan haber dili kullanılması)

H35: “Enkazın altında kalan 5 yaşındaki çocuk herkesi ağlattı: 'Çok üşüyorum baba.'” (Uygun olmayan haber dili kullanılması)

Tablo 12. Çocuklarla Yapılan Röportajlardaki İhlal Türleri (n= 17)

	n	%
Çocuk ve ailesinden rıza alınıp alınmadığına dair bilgi	10	58,8
Çocuğun yanında güvendiği birinin olmaması	3	17,6
Çocukların gelişimine uygun olmayan soru sorulması	2	11,8
Röportaj ortamının güvenli olmaması	2	11,8

*Çocukla röportaj yapılan haber sayısı 10’dur.

Tablo 12’de görüldüğü gibi 10 haberde çocuklarla röportaj yapılmıştır. Bu 10 röportajda çocuk ve ailesinden rıza alınıp alınmadığına dair bilgi yer almamıştır. Ayrıca 3 haberde çocuğun yanında güvendiği birinin olmadığı, 2 haberde çocukların gelişimine uygun olmayan soru sorulduğu ve 2 haberde de röportaj ortamının güvenli olmadığı tespit edilmiştir.

H18: “Babaya ben burada iyiyim de. Abiler beni enkaz altından çıkaracak de tamam mı?” (Çocukların gelişimine uygun olmayan soru sorulması)

H20: “Bir damacana suyu içebilecek misin?” (Çocukların gelişimine uygun olmayan soru sorulması)

H18de röportaj çocuk enkaz altında iken H20de röportaj çocuk sedyede iken yapılmıştır.

4. Tartışma

Kahramanmaraş depremleri sonrası internette yer alan çocuklarla ilgili haberlerde çocukların 50’si bireysel 110’u ise grup şeklinde yer almıştır. Uluslararası Çocuk Hakları Bilgi Ağı’na göre çocukların risk altında olduğu düşünülen durumlarda, bireysel olarak bir çocukla ilgili değil çocukların genel durumu ile ilgili haber yapmak gereklidir (Child Rights International Network [CRIN], 1989). Araştırmada bireysel olarak çocuğun yer aldığı haberlerin bu ilkeye uymadığı görülmektedir.

İncelenen haberlerde bireysel olarak haberlere olan konu olan 30 kız ve 20 erkek çocuk vardır. Özmen’in (2012) çalışmasında, bireysel haberlere konu olan 18 kız ve 20 erkek çocuk olduğu belirlenmiştir. Fırat’ın (2016) araştırmasında ise incelenen 122 haberin 56’sı kız çocuklarıyla, 55’i ise erkek çocuklarıyla ilgilidir. İncelenen haberlere ve araştırmalara bakıldığında, her iki cinsiyetle ilgili haberlerin var olduğu görülmektedir.

Afet sonrası internette yer alan çocuklarla ilgili haberlerde en çok 7-11 yaş arasındaki çocuklar haberlere konu olmuştur. Literatürde haberlere konu olan çocukların yaşlarının araştırıldığı çalışmalar sınırlıdır. Sonuçta 0-18 yaş arasındaki bireylerle yapılan her haberde gazetecilik ve çocuk hakları ilkeleri göz önüne alınmalıdır.

Söz konusu haberlerde kayıp/refakatsiz çocuk, kurtarıma ve vefat temalı haberlerin, tüm haberlerin neredeyse yarısını oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tatal-Cheviron (2011) çocukların kayıp olma, suça itilme, istismara uğrama ve vefat etme gibi sansasyon yaratacak biçimde medyada yer aldığını belirtmektedir. Tok ve ark. (2019) yaptıkları çalışmada, çocukları inceledikleri 65 haberin 19'unda savaş mağduru ve 16'sında istismara uğramış olarak ele alındığını belirtmiştir. Özmen'in (2012) ve Ulusoy'un (2019) çalışmalarında, çocuklar haberlerde en çok mağdur olarak yer almıştır. Tutar'ın (2014) araştırmasında, incelenen gazete haberlerinin yarısından fazlasında çocuklar olumsuz temalarla (cinsel taciz, suça karışma, çocukların tüketim amaçlı kullanımı vb.) haberleştirilmiştir. Mazzarella (2007) televizyon haberlerinde çocukları ilgilendiren haberlere çok yer verilmediğini ve çocukların suça süreklenme durumunda veya kurban olduğu durumlarda haberleştirildiğini belirtmiştir. Dünyanın farklı bölgelerindeki haberleri derleyen bir çalışmada ise Avrupa'daki çocuklarla ilgili haberlerde, en çok sırasıyla pedofili, risk altındaki çocuklar, eğitim, bilim ve ünlü çocuklar konuları işlenmişken Afrika, Asya ve Latin Amerika'daki haberlerde savaş, zulüm veya felaket mağduru çocuklar, tıbbi dikkatsizlik, çocuk asker, çocukların yoksulluğu, terk edilmiş ve ihmal edilmiş çocuk konuları işlenmiştir (Ponte, 2005). Araştırmanın bu bulgusu literatürle uyumludur.

Araştırmaya dâhil edilen haberlerde, çocukların görsellerinin neredeyse tamamı açık/tanınacak şekilde paylaşılmıştır. Konu ile ilgili yapılan araştırmalarda da çocuklarla ilgili haberlerde yer alan çocuk görsellerinin açık olarak yer aldığı bulgulanmıştır (Fırat, 2016; Erdem ve Kaynar, 2022; Karataş, 2022; Ulusoy 2019). İlgili haberlerde çocukların isimlerinin neredeyse tamamı açık şekilde paylaşılmıştır. Ulusoy'un (2019) yaptığı çalışmanın bulgusu, araştırmamızın bulgusuyla örtüşmektedir. Özmen'in (2012) çalışmasında ise haberlerin çoğunda çocuğun kimlik bilgileri saklanmıştır. Bariz bir şekilde kamu yararı olmadığı sürece, çocukların görsel olarak ya da başka bir şekilde kimliklerinin ortaya çıkması engellenmelidir (CRIN, 1989).

Yapılan analizler sonrasında haberlerin yarısından fazlasında ihlal olduğu, ihlal yapılan haberlerde ise çoklu ihlallerin bulunduğu görülmektedir. Fırat'ın (2016) araştırmasında incelediği haberlerin %77'sinde etik ihlaller bulunmaktadır. Erdem ve Kaynar'ın (2022) araştırmasında çocuklar haberlerde, kendi haklarının özneleri olarak değil, olayın nesnesi konumuna indirgenmiştir. Bunun yanı sıra çocukların temsilinde birçok kalıp yargı/mit kullanılmıştır. Altınova ve Altuntaş'ın (2015) araştırmasında çocukların medyada temsili, zavallı, aciz, yardıma muhtaç olarak ya da canı, ahlaksız, sosyal dışlama, damgalama oluşturacak biçimdedir. Tutar'ın (2014) araştırmasında incelenen gazete haberlerinde çocuklar haberin öznesi ve nesnesi konumuna yerleştirilerek konu edilirken, genellikle çocuğun yüksek yararı yerine haber değeri ön plana geçerek haberin kurgulandığı görülmektedir. Usta ve Yükseler (2021) İzmir Seferihisar depremi sonrasında yaptıkları çalışmada kurtarma ekiplerinin özverili çalışmaları sonucu çıkarılan çocukların kurtarma görüntülerinin medyada yer almasında herhangi bir kamu yararı bulunmadığını belirtmiştir ve aynı zamanda çocuğun yüksek yararı da söz konusu olmadığından bu tarz haberlerin yayınlanmasının etik açıdan yanlış bir tutum olarak değerlendirmiştir. Özmen (2012) araştırmasında 81 haberin 48'inde çocukların fiziksel çevresi ile alakalı bilgi verilmiştir. İsveç'teki bir gazetenin incelendiği çalışmada, haberlerin çoğunluğunun çocukları ya tarafsız bir şekilde ya da mağdur olarak tasvir ettiğini göstermektedir (Dietmann ve Raij, 2021). Singapurda yapılan bir medya analizi çalışmasında ise medyada çocukların, ailenin veya toplumun yetişkin üyeleri tarafından korunması gerektiği düşüncesi olduğu sonucu çıkarılmıştır (Ebbeck ve Warrier, 2014).

Çocuklarla röportaj yapılan haberlere bakıldığında ise haberlerin tümünde ihlal tespit edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Özmen (2012) araştırmasında incelediği 27 haberde 8'inde çocuğun gelişimine

uygunsuz soru sorulduğu belirlenmiştir. Literatür incelendiğinde, çocuklarla röportaj yapılan haberlerin analiz edildiği çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür.

5. Sonuç ve Öneriler

Kahramanmaraş depremleri sonrasında çocuklarla ilgili internette yapılan haberler incelendiğinde, haberlerde birçok ihlalin olduğu ve çocukların olumsuz temalarla sunulduğu görülmüştür. Araştırma sonuçları ışığında şu öneriler verilebilir:

Haberlerde açık bir şekilde çocukların kişisel bilgileri (ismi, yaşı, görseli, buldukları çevreye dair bilgi, vb.) kullanılmamalıdır.

Haberlerde çocuklar uygun olmayan haber diliyle sunulmamalıdır.

Haberlerde çocuklar olumsuz temalarla sunulmamalıdır.

Çocuklarla röportaj yapılırken çocuktan ve ailesinden izin alınmalıdır.

Çocukları ilgilendiren haberlerde açık olarak ortaya konan tüm ilke ve kuralların uygulanması gereklidir.

Çocuk dostu kurum ve sivil toplum kuruluşlarının ihlal tespit edilen haberleri şikâyet etmeleri ve bunların takipçisi olmaları gereklidir.

Gazetecilikle ilgili bölümlerde çocuk odaklı habercilik dersleri müfredata eklenmelidir.

Deprem sonrasında çocukları ilgilendiren haberlerin daha çok araştırılması gereklidir.

Deprem sonrasında çocukları ilgilendiren haberlerde ihlalleri tespit etmek için daha fazla kriter eklenebilir.

Deprem haberlerinden etkilenen çocukların gelişimlerini desteklemek için müdahale programları oluşturulabilir.

Kaynakça

- Akgül, S. K. (2017). Olağanüstü durumlar, iletişim ve habercilik yaklaşımları. *Trt Akademi*, 2(3), 6-47.
- Aktaş-Salman, U. (2019). *Haberde çocuk çocuk odaklı habercilik elkitabı*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı.
- Altınova, H. H., ve Altuntaş, O. (2015). "Türkiye'de risk altındaki çocukların ana akım basında temsili", *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 3(2), 59-69.
- Aydeniz, H. (2023). *Afet haberciliği rehberi*. Medya Okuryazarlığı. <https://bik.gov.tr/wp-content/uploads/2021/11/basin-ahlak-esasları-hakkında-129-sayılı-genel-kurul-kararı.pdf>
- Basın İlan Kurumu. (1994). *Basın ahlak esasları hakkında 129 sayılı genel kurul kararı*. <https://bik.gov.tr/wp-content/uploads/2021/11/basin-ahlak-esasları-hakkında-129-sayılı-genel-kurul-kararı.pdf>
- Bayraktutan, G. ve Binark, M. (2013). *Ayin karanlık yüzü: yeni medya ve etik*. İstanbul: Kalkedon.
- Berk, L. E. & Meyers, E. (2016). *Infants, children, and adolescents*. ABD: Pearson.
- Bharti, J., & Singh, H. (2021). Child rights & human rights: review. *EPRA International Journal of Multidisciplinary Research*, 7(12), 218-224.
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu. (2007). *Çocuk hakları ve gazetecilik uygulamaları*. <https://www.unicef.org/turkiye/media/3966/file/%C3%87OCUK%20HAKLARI%20VE%20GAZETE%20C4%B0L%20C4%B0K%20UYGULAMALARI%20HAK%20TEMELL%20C4%B0%20PERSPEKT%20C4%B0F.pdf>
- British Broadcasting Corporation. (2009). Çocuklar. <https://www.bbc.co.uk/turkish/ilkeler/ch9.pdf>
- Büyükbaykal, C. I. (2014). *Küreselleşme ve küresel çağda medya*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Child Rights International Network. (1989). *Children's rights and media: guidelines and principles for reporting on issues involving children*. <https://archive.crin.org/en/library/publications/childrens-rights-and-media-guidelines-and-principles-reporting-issues-involving.html>
- Çaha, Ö. (2020). Yeni medya ve değişen toplumsal hareketler. *Bilişim Teknolojileri ve İletişim*. <https://doi.org/10.53478/TUBA.2020.018>
- Dietmann, E., ve Raij, E. (2021). Barn fâr synas men inte höras: en kvantitativ innehållsanaly av barnets röst i Aftonbladet, Institutionen för kommunikation och medier. Lunds universitet.
- Ebbeck, M. ve Warriar, S. (2014). Children's rights: television programmes aired in Singapore. *Early Child Development and Care*, 184(1), doi:10.1080/03004430.2013.773991
- Erbay, E. (2019). *Çocuk hakları*. İstanbul: Yeni İnsan.
- Erdem, B. N., ve Kaynar, A. (2022). "Sesimizi duyan var mı?": İzmir depremi konulu televizyon haberlerinde çocukların temsili. *Selçuk İletişim*, 15(2), 737-766. doi:10.18094/josc.1113783
- Erdiller, Y. B., Erdemir, E., ve Erbil, F. (2018). Çocuk ve çocukluk: okulöncesi öğretmen adayları anlatıyor. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*. 6(3), 284-312. doi:10.14689/issn.2148-2624.1.6c3s14m
- Evers, H. (2010). Televizyon Haberciliğinde Etik. B. Çaplı & H. Tuncel (Ed.), *İnternet haberciliği: Yeni etik sorunlar mı?içinde*. (ss. 45-59). Fersa Yayıncılık.

Fırat, F. (2016). Çocuk odak 'sız'habercilik: internet gazetelerinde çocuk içerikli haberlerin sunumu ve etik ihlaller. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4(2), 817-833.

Fikir Ve Sanat Atölyesi Derneği Çocuk Hakları Merkezi. (2022). *Türkiye'de Çocuğun Yaşam Hakkı İhlalleri*. https://chm.fisa.org.tr/wp-content/uploads/2023/04/yasam_hakki_rapor-1.pdf

Gilbert, R., Widom, C. S., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E., ve Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The Lancet*, 373(9657), 68-81. doi:10.1016/S0140-6736(08)61706-7

Goldstein, J. (1977). Medical care for the child at risk: On state supervision of parental autonomy. *The Yale Law Journal*, 86(4), 645-670.

Güler, A., Halıcıoğlu, M. B. ve Taşğın, S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma*. Ankara: Seçkin.

Karaaslan, İ. A. (2018). Online gazeteciliğe geçişte değişen haber tüketim pratikleri: Yetişkinler üzerine bir araştırma. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 12(30), 241-259.

Karaca, S. (2021). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Gazi.

Karataş, E. O. (2022). Çocuk odaklı haberlerin ana akım ve alternatif medyada sunumu: İzmir depremi örneği. *Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi*, 5(2), 302-326. doi:10.33464/mediaj.1170727

Kırık, A. M., ve Taşkıran, İ. (2016). Gazetecilerin sosyal medyayı haber kaynağı olarak kullanımı: medya profesyonellerinin bakış açılarını tespit etmeye yönelik bir araştırma. *Intermedia International*, 3(4), 213-241. doi:10.21645/intermedia.2016319269

Koman, E. ve Özkan, Ş. (2018). *Türkiye yazılı basının da çocukların temsili*. Hrant Dink Vakfı. <https://hrantdink.org/attachments/article/1542/Turkiye-yazil-basininda-cocuklarin-temsili.pdf>

Kurt, S. L. (2016). Çocuk haklarına ilişkin temel uluslararası belgeler ve Türkiye uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16(36), 99-127. doi:10.21560-spcd.28915-227835

Kütükoğlu, E. (2021). Afet gazeteciliğine gündem belirme kuramı ve İzmir depremi haberlerinden bakış. *Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi*, 4(2), 211-233. doi:10.33464/mediaj.994871

Livingstone, S. (2016). Reframing media effects in terms of children's rights in the digital age. *Journal of Children and Media*, 10 (1): 4-12. doi: 10.1080/17482798.2015.1123164

Mazzarella, S. R. (2007). Encyclopedia of Children, Adolescents, and The Media. In J. J. Arnett (Ed.), *News, Portrayals Of Children And Adolescents* (pp. 625-626). ABD: Sage.

Özmen, Ş. Y. (2012). Çocuğun adı yok: Televizyon haberlerinde çocuğun sunumu ve çocuk hakları bağlamında değerlendirilmesi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2012(34), 66-82.

Ponte, C. (2005). Our Child and the Others: Pictures of Children in the News Media. *Kültür ve İletişim*, 8(2), 17-43.

Ponte, C. (2007). Mapping news on children in the mainstream press. *European Societies*, 9(5), 735-754. doi:10.1080/14616690701412855

Rogow, F., ve Scheibe, C. (2008). *Basic ways to integrate media literacy and critical thinking into any curriculum*. ABD: Ithica College.

Sak, R. Sak, İ.T.Ş., Şendil, Ç. Ö., ve Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-256. doi:10.33400/kuje.843306

Santrock, J. W. (2010). *Life-Span Development*. ABD: McGraw-Hill.

Araştırma Makalesi

Theis, J. (2018). *The state of international children's rights*. Better Care Network. https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/CPC_State-Intl-Children-Rights_FINAL-1.pdf

Tok, A. İ., Güneş, N., Güngör, İ., ve AYTEKİN, Ç. (2019). Yazılı basında çocuk haberlerinin sunumu. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (2019)5, 542-554. doi:10.21733/ibad.627439

TOTAL-CHEVIRON, N. (2011). Çocuk Hakları ve Medya. M. H. Şirin (Ed.), *Medyanın şiddete dayalı işleyişi ve çocukların maruz kaldığı olumsuzluklar*. içinde (ss. 185-208). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Tutar, C. (2014). Yazılı basında çocuk haklarının temsili: hürriyet, cumhuriyet, sabah ve zaman gazeteleri üzerinde yapılan bir araştırma. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 9(34), 5760-5786. doi:10.19168/jyu.75919

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. (1998). *Türkiye gazetecileri hak ve sorumluluk bildirgesi*. <https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/t%C3%BCrkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi/bildirge.html>

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği. (2020). *Dünyada ve Türkiye'de çocuk hakları*. <https://www.umhd.org.tr/wp-content/uploads/2020/12/C%CC%A7ocuk-Haklari-Raporu-1.pdf>

ULUSOY, H. Ö. (2019). Yerel basında çocuk odaklı habercilik: akdeniz gerçek ve antalya gündem gazeteleri üzerine bir araştırma. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 9(18).

United Nations International Children's Emergency Found. (2023). *The state of the world's children 2023: for every child, vaccination*. <https://www.unicef.org/media/108161/file/SOWC-2023-full-report-English.pdf>

United Nations. (1989). *Convention on the rights of the child*. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf>

USTA, E., ve YÜKSELER, M. (2021). Afetlerde sosyal medya kullanımı ve etik ikilemler: İzmir Seferihisar depremi örneği. *Afet ve Risk Dergisi*, 4(2), 249-269. doi:10.35341/afet.981246

UZUN, R. (2014). Çocukların medyadan ve medyada korunması çocuklara yönelik etik davranış kurallarının incelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 22, 152-167. doi:10.31123/akil.441955

Extended Summary

It is known that with the developing technology, the place and importance of media in life has increased and the world has become a world structured by media. In this direction, online journalism through the internet, which is provided by technology, is more effective than traditional journalism in reaching the news and plays an important role. Online newspapers provide many benefits to the reader, but they also bring some harm. Especially the fact that children have not reached full maturity both mentally and physically makes them more vulnerable to the negative effects of mass media. According to the United Nations Convention on the Rights of the Child, every human being is a child until the age of 18. Children are more vulnerable to physical and psychological harm than adults. Being a child inherently means being at risk. The definition of childhood as a period different from adulthood and the idea that it has special needs formed the basis for the emergence of children's rights. Children's rights, which have developed over time, have also developed the understanding of being child-oriented in media and journalism. Although many organizations both in Turkey and around the world have principles to protect children's rights in the news, it is known that children's rights are violated in most of the news. After the literature review, it is noteworthy that few studies examine the news on internet news sites. In this respect, this study differs from other studies. In addition, it is thought that examining how children at risk are covered in the media will contribute to many disciplines such as health, education, media, etc. From this point of view, the aim of the study is to examine the news about children published on the websites after the Kahramanmaraş earthquake.

This study, which examines the news about children published on the internet after the earthquakes in Kahramanmaraş is in the qualitative research model. In the study, document analysis method, which is one of the qualitative research designs, was applied. Purposive sampling method was used in the selection of the news to be included in the research. Between February 6, 2023 and March 5, 2023, news about children on internet news sites were determined through Google News. Between the relevant dates, 368 news articles searched with the tag "child" were reached. A total of 160 news stories were included in the study group in a four-week period, 40 news stories each week. The data of the study were obtained with the "News Analysis Form". Content analysis method was applied in the analysis of the data.

In the news about children on the Internet after the Kahramanmaraş earthquakes, 50 of the children were included individually and 110 of them were included as a group. In the analyzed news reports, there are 30 girls and 20 boys who are the subject of individual news reports. When the analyzed news reports and studies are examined, it is seen that there are news reports on both genders. In the news about children on the internet after the disaster, children between the ages of 7-11 were the most common subjects of the news. There are limited studies in the literature investigating the ages of children who are the subject of the news. As a result, the principles of journalism and children's rights should be taken into consideration in every news report on individuals between the ages of 0-18. It was concluded that news items on missing/unaccompanied minors, rescue and death constituted almost half of all news items. In the news items included in the study, almost all of the images of children were shared in an open/recognizable way. After the analysis, it is seen that there are violations in more than half of the news, and there are multiple violations in the violated news. When the news in which the children were interviewed was examined, it was concluded that violations were detected in all of the news. When the news about children on the internet after the Kahramanmaraş earthquakes were analyzed, it was observed that there were many violations in the news and children were presented with negative themes.

In line with the research results, the following suggestions can be given: Children's personal information (name, age, image, information about their environment, etc.) should not be used explicitly in the news. Children should not be presented in the news with inappropriate news language. Children should not be presented with negative themes in the news. When interviewing children, permission must be obtained from the child and his/her family. All principles and rules clearly stated in news concerning children must be implemented. Child-friendly institutions and non-governmental organizations are

Araştırma Makalesi

required to complain about news in which violations are detected and to follow up on them. Child-focused journalism courses should be added to the curriculum in departments related to journalism. It is necessary to investigate more the news concerning children after the earthquake.

Ebeveynlerin Çocuk Haklarına Yönelik Farkındalıklarının İncelenmesi: Nitel Bir Çalışma

Abdullah Ensar UZUN¹

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 22/10/2024

Makale Kabul Tarihi : 11/11/2024

Anahtar Kelimeler:

Anaokulu öğrencileri,
ebeveynler, çocuk hakları,
farkındalık düzeyleri.

ÖZET

Bu araştırma ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik düşüncelerinin incelenmesi için gerçekleştirilmiştir. Örneklem grubu 30 yetişkin bireyden oluşmaktadır. Bireylerin yaşları en düşük 28 ve en yüksek 45 yaşlar arasında değişmektedir. Çalışmaya katılan ebeveynlerin eğitim düzeyi ilkokul, ortaokul, lise, üniversite ve lisansüstü olarak tespit edilmiştir. Araştırma yöntemi için nitel araştırma yöntemi ve fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Araştırma için gerekli izinler ve etik kurul onayı araştırmacı tarafından alınmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile katılımcılar ile yüz yüze iletişim kurularak veriler toplanmıştır. Araştırmanın verileri içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Araştırmacı tarafından yapılan analizler sonucunda çocuk hakları tanımı kategorisinde en fazla frekansa sahip olan alt kategori çocuğa hukukun sunduğu haklar, çocukların hangi haklara sahip olduğu kategorisinde ilişkin en fazla alt kategori eğitim hakkı, çocuklara çocuk haklarının öğretilmesi kategorisinde en fazla frekansa sahip olan alt kategori öğretmenleri, çocuk hakları öğretme yöntemi kategorisinde en fazla frekansa sahip olan alt kategori ise konuşma yöntemi olarak tespit edilmiştir.

Examining Parents' Awareness of Children's Rights: A Qualitative Study

ARTICLE INFORMATION

Submission Date : 22/10/2024

Accepted Date : 11/11/2024

Keywords:

Kindergarten students,
parents, children's rights,
awareness levels.

ABSTRACT

This research was conducted to examine parents' thoughts on children's rights. The sample group consists of 30 adults. The ages of the participants ranged from a minimum of 28 to a maximum of 45 years. The educational levels varied as primary school, secondary school, high school, university, and postgraduate studies. Qualitative research method and phenomenology design were used for the research method. The required permissions and ethics committee approval for the research were obtained by the researcher. Data were collected by face-to-face communication through a semi-structured interview form prepared by the researcher. The data were evaluated with the content analysis method. Revealed findings show that the subcategory with the highest frequency in the category of definition of children's rights was the rights provided to children by law, the subcategory with the highest frequency in the category of which rights children have was the right to education, the subcategory with the highest frequency in the category of teaching children's rights to children was teachers, and the subcategory with the highest frequency in the category of teaching children's rights was the speaking method.

¹ Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, aensaruzun@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7809-4789.

1. Giriş

Çocukluk kavramı pek çok boyutu içerisinde barındırır. Doğuştan gelen kişilik özellikleri, biyolojik yapı, yaşanan sosyal çevre etkileri, içerisinde bulunan kültürün etkileri çocukluk yaşantılarının temelini oluşturmaktadır. Bedensel büyüme ve gelişmenin yanında sosyalleşme süreci için çocukluk dönemi kritik öneme sahiptir (Macrides vd., 2022). Çocukluk süreci tüm çocuklarda ortak yaşanan belirli unsurları içermektedir. Yaşam dönemlerinde doğum anından sekiz yaşına kadar olan zaman dilimi içerisindeki süreç çocukluk olarak adlandırılır. Çocukluk, büyüme ve gelişim açısından en hızlı değişimlerin yaşandığı dönem olarak adlandırılabilir (De Onis vd., 2012).

İnsan doğumdan ölüme kadar farklı gelişim aşamamalarından geçer. Çocukluk dönemi bedensel, sosyal, bilişsel, duygusal ve dil gelişim süreçlerini içerisinde barındırır. (Rakoczy, 2022). Tüm gelişim dönemlerinin sağlıklı bir şekilde atlatılması için çocukluk dönemi gelişim sürecinin temelini oluşturmaktadır. Bu açıdan çocukluk yaşantılarında gelişim görevlerinin kazanımları ayrı bir öneme sahiptir (Saracho, 2023).

Çocuklar yaşam dönemlerinde çeşitli gelişim görevlerinin yerine getirilmesi sorumlulukları ile karşı karşıya kalır (Doğan Keskin ve Bayhan, 2020). Gelişim görevleri, yaş dönemi itibari ile çocukların bedensel gelişim ihtiyacı, duygusal gelişim ihtiyacı, sosyal gelişim ihtiyacı ve eğitim ihtiyaçları gibi çeşitli gereksinimleri içerisinde barındırır (Çok, 1993; Deniz, 2007). Eğitim ihtiyacı, çocukların bilgiye doğrudan veya dolaylı olarak ulaştırılması ile giderilir. Eğitim çocuklara bilgi ve beceri kazandırma, toplumsal değerlerin kuşaklara aktarılmasını sağlama açısından kritik öneme sahiptir (Bener, 2009). Öğretmenler ve anne- babalar çocukluk yaşantılarında verilecek eğitimler için önemli rol ve sorumluluklar üstlenir.

Çocukların gelişiminde anne babalar birinci derecede sorumlu kişilerdir. Çocuklar hayata gözleri açtığı andan itibaren ebeveynleri ile karşılaşır. Anne ve babalarından çok şey öğrenirler. Yaşamlarına uyum sağlama şüphesiz anne ve babalarının desteği ile gerçekleşir (Zeybekoğlu, 2013). Çocuğun bağımsız davranışlar göstermesini istemek, ona eşit haklar tanımak, fikrini açıkça ifade etmesine zemin hazırlamak, sevgi ve hoşgörü göstermek sağlıklı bir gelişme için en uygun ebeveyn davranışlarıdır (Kulaksızoğlu, 2003). Ebeveynler, çocukların eğitim açısından yaş gruplarına uygun bir gelişim sürdürebilmesi için çeşitli rol ve sorumluluklar üstlenir (Aytekin vd., 2016). Dil gelişiminin sağlanması, kültürel öğelerin çocuklara aktarılması ve sorumluluk bilinci kazandırılması ebeveynlerin eğitim verme sorumluluklarına örnek olarak gösterilebilir (Devis-Kean vd., 2021). Anne ve babaların eğitim açısından sorumluluklarından biriside çocuklara çocuk haklarının öğretilmesidir (Bartholet, 2020).

Çocuklar kendilerini güçlü kılan haklara sahiplerdir. Doğdukları andan itibaren sağlık kurallarına uygun bakım, dengeli beslenme, düzenli beslenme, sevgi dolu bir aile ortamı gibi hakları vardır. Anne ve babalar çocuklarının haklarına önce kendileri uygun davranarak çocuk hakları konusunda çocuklarında örnek yaşantılar oluşturmalarıdır (Oktay, 1999; Meray, 2016; Liebel, 2023). Çocukluk yaşantılarından itibaren bireylerin yaşamlarını hak ve sorumluluklarına göre devam ettirebilmesi için ilk çocuk hakları eğitimi ebeveynler tarafından verilir. Çocukların hak ve sorumlulukları konusunda ki eğitimi okul öncesi eğitim kurumlarında devam eder (Covell ve Howe, 1999).

Çocuk hakları, hukuki ve ahlaki olarak tüm çocukların doğduğu andan itibaren kendisine tanınan “eğitim, sağlık, yaşama, barınma, fiziksel- psikolojik veya cinsel sömürüye karşı korunma gibi” haklarının hepsini birden tanımlamakta kullanılan evrensel kavramdır (Freeman ve Veerman, 2021). Çocuk hakları dünyada çocukların yaşamasını sağlayan, onları koruyup kollayan, çocukların bütün yönleri ile gelişmelerini sağlayan ve hukuki dayanakları olan tüm haklar olarak tanımlanmaktadır (O’neill, 1992).

1980’li yıllarda çocuk haklarının yasal olarak güvence altına alınması çalışmaları başlamıştır (Fazlıoğlu, 2020). “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi” 20 Kasım 1989 tarihinde imzalanarak çocuk haklarını koruma altına almıştır (Özcan, 2023). Çocuk hakları sözleşmesinde çocuklara “yaşama hakkı, gelişme hakkı, korunma hakkı, katılım hakları ve görüş bildirme hakları”

tanınmıştır (Erbay, 2021). Çocuk Hakları Sözleşmesi Türkiye Cumhuriyeti tarafından 14 Eylül 1990 tarihinde imzalanmıştır (İpek, 2021).

İlk eğitimin başladığı ailede çocuk haklarına yönelik olarak anne ve babaların tutumu çocuklar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Bartholet, 2020). Çocukların öncelikli olarak hak ve sorumluluklarını bilmelerini sağlamak anne ve babaların görevidir (Liebel, 2023). Bu açıdan çocukları okul öncesi dönemde olan ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik olarak öznel değerlendirmeleri ve düşünceleri çocukların hak ve sorumluluklarını bilmesi açısından önemli bir gerekliliktir (Öztürk, 2019).

Çalışma özellikle anne ve babaların çocuk hakları konusunda ki düşüncelerini incelemek için gerçekleştirilmiştir. Alanyazın incelendiğinde çocuk haklarına yönelik ebeveynlerin görüşlerini ortaya koyacak araştırmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Örneğin, Dinç (2015) araştırmasında çocukların ebeveynlerinin çocuk hakları eğitimi konusundaki görüşlerini incelemiştir. Bu araştırma sadece eğitim boyutuna odaklı olarak yapılmıştır. Kosher (2018) çalışmasında ebeveynlerin sadece çocukların katılım haklarına ilişkin değerlendirmelerini ele almıştır. Literatür incelendiğinde ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik düşüncelerinin genel ve detaylı olarak değerlendirilmesi için bir araştırmanın yapılması gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır ve araştırma planlanmıştır. Çalışma kapsamında daha önce yapılan örnek çalışmaların konuları olan ebeveynlerin çocuk hakları eğitimine veya katılım hakkı konusundaki düşüncelerine ilave olarak çocuk haklarının tanımın ne olduğu, çocukların hangi haklara sahip olduğu, velilerin çocuk haklarını nasıl anlattığı ve çocuk haklarının çocuklara nasıl öğretilmesi gerektiği gibi konulara yer verilmiştir. Bu şekilde çocuk hakları konusunda ebeveynlerin daha geniş çerçevede düşüncelerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Araştırma kapsamında ebeveynlerin çocuk hakkının ne olduğu ile ilgili düşüncelerinin detaylı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Literatürde bu konuda sadece ebeveynlere yönelik olarak yapılan araştırmaya rastlanmamıştır. Konu hakkında yapılan araştırmalar genellikle çocukların, öğretmenleri ve ebeveynlerin ortak görüşlerini içermektedir (Casas vd., 2006). Çocuklar çevrelerinde yetişkinler ile iletişime girerek topluma uyum sağlama eğiliminde olurlar. Yetişkinlerin çocuklara rol model olmaları sağlıklı gelişim süreci için gereklidir. Çocuklar haklarının ne olduğunu ebeveynlerinin tutum ve davranışlarından öğrenerek küçük vatandaş olma hakkında deneyim sahibi olurlar (Başal, 2007). Çocukların kendisini tanıyabilmesi, çocuk haklarının ne olduğunu bilmesi ilk olarak ebeveynlerinin bilgilendirilmesi ile mümkün olabilir (Lansdown, 2002). Araştırma kapsamında ebeveynlerin çocuk haklarının ne olduğu ile ilgili düşünceleri incelenerek konu hakkında düşüncelerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Çocuk haklarını bilmenin yanında çocukların hangi haklara sahip olduklarının ebeveynler tarafından bilinmesi önemli bir gerekliliktir (Oktay, 1999). Yetişkinlerin çocuklarının kendi haklarına saygı duyduğu ortamda çocuklar haklarının neler olduğunu daha iyi kavrayabilir. Çocukların kendilerini tanıyabilmeleri, haklarına ilişkin davranışları ortaya koyduklarında hem kendilerine hem de başkalarına saygılı olabilmeleri, haklarını savunabilmeleri için anne ve babalarının rol model olmalarına ihtiyaç duyarlar. Yetişkinlerin çocuklara rol model olabilmesi için çocuk haklarının neler olduğu konusunda bilgi sahibi olması gerekir (Flekkoy ve Kaufman, 1997). Araştırma sonucunda yetişkinlerin konu hakkındaki bilgileri ve düşüncelerinin detaylı olarak incelenerek alanyazına yeni bilgilerin sunulması hedeflenmiştir.

Çocuk haklarının öğretilmesi önemli bir gerekliliktir (Dinç, 2015). Bu süreçte öğretim yöntem ve tekniklerinin etkisi büyüktür. Alanyazında yapılan araştırmalara baktığımızda çocuk haklarının yanlış öğretilmesine yönelik çalışmaların olduğu görülmektedir (Howe ve Covell, 2010). Anne ve babaların çocuk haklarını çocuklara nasıl aktardığı konusundaki düşünceleri elbette önemlidir. Araştırma kapsamında anne ve babaların çocuk haklarını öğretme konusunda ki düşünceleri detaylı olarak incelenecektir. Özellikle ebeveynlerin kullandıkları yöntem ve teknikler ortaya konularak doğru olan veya yanlış olan yöntemlerin diğer anne ve babalar tarafından, uzmanlar tarafından, öğretmenler tarafından ve konuya ilgisi olan diğer kişiler tarafından görülmesi için literatüre yeni araştırma sonuçları kazandırılması amaçlanmıştır.

Çocukların nasıl öğreneceği konusunda farklı düşünceler vardır (Dinç, 2015). Çocukların eğitilmesine yönelik farklı ebeveyn görüşlerinin olduğu araştırmalar mevcuttur (Gilles, 1996). Bu çalışma literatürde yer alan araştırmalardan farklı olarak sadece çocuk haklarının öğretilmesi hususunda ebeveyn görüşlerini ortaya çıkaracaktır. Çocukları en iyi tanıyan kişiler olan anne ve babalarının çocuk haklarının öğretilmesi konusunda ki düşünceleri araştırma kapsamında incelenecektir. Anne ve babaların düşünceleri çocuk haklarının öğretilmesi konusundaki düşünceleri ortaya çıkarılarak eğitim yöntem ve tekniklerinin belirlenmesinde, çocuk hakları eğitim programlarının oluşturulmasında kılavuzluk edecek yeni araştırma sonuçlarının sunulması amaçlanmıştır.

2. Yöntem

Araştırma yöntemi belirlenirken nitel araştırma deseni tercih edilmiştir. Nitel araştırma, yapılandırılmamış gözlem tekniği, yapılandırılmamış görüşme tekniği ve doküman inceleme tekniği gibi nitel veri toplama yöntemlerini kapsamaktadır. Olgu ve olayların kendi doğal ortamlarında incelenerek, ulaşılmak istenen sonuçların gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya raporlanması nitel bir sürecin izlendiği araştırmalar ile mümkün olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2005). Ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik gözlemleri, görüşme analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerini kullanarak yapılacak olan nitel araştırma, daha önceden bilinen çocuk hakları konusunun ebeveynler tarafından nasıl algılandığına ilişkin doğal olguların gerçekçi bir şekilde ele alınmasına yönelik öznel ve yorumlayıcı bir süreci ifade etmektedir (Seale, 1999; Baltacı, 2019). Bu yüzden araştırma için nitel araştırma deseni yöntem olarak araştırmacı tarafından belirlenmiştir.

2.1. Araştırma Deseni

Yetişkinlerin çocuk haklarına yönelik düşünceleri kişiler arası farklılıklara göre değişmektedir. Araştırmaya dâhil edilen bireylerin çocuk haklarına yönelik öz değerlendirmelerini belirlemek için araştırmacı tarafından çalışma grubunda yer alan bireylerin düşüncelerini detaylı olarak ve derinlemesine incelenmesi gerektiği durumu ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda araştırmacı tarafından “olgu bilim (fenomenoloji)” deseni kullanılmıştır. Fenomenoloji desen, bireylerin bir fenomen veya belli bir kavramla ilgili yaşamış oldukları deneyimlerinin ortak anlamına ulaşmaya çalışan bir desendir. Olgu bilim deseninde temel amaç, belli bir olguyu (fenomeni) derinlemesine yaşayan kişilerin deneyimlerinin detaylı olarak araştırmacılar tarafından incelenmesi ve değerlendirilmesidir (Creswell, 2018). Fenomenoloji deseninde araştırmacı, araştırmaya başlamadan önce çalışacağı konuyu belirlemiştir. Daha sonra çocuk hakları ile ilgili deneyim yaşamış ebeveynlerden elde ettiği verileri analiz etmiştir. Bu analiz sürecinde araştırmacı, elindeki bilgileri belli temalar altında birleştirmiştir. Araştırmanın sonunda araştırmacı tecrübelerine yer verdiği kişilerin ifadelerini birleştirerek katılımcıların düşüncelerini tam anlamıyla ifade eden esasa ulaşmayı amaçlamıştır. Bu takip edilen basamaklar “betimleyici fenomenoloji” olarak adlandırılmaktadır (Creswell, 2017).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesi için araştırmaya hız ve pratiklik kazandırmak adına kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmacı yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir kategori belirlemiştir. Araştırmacının diğer örnekleme yöntemlerini kullanma olanağının bulunmadığı için kolay örnekleme yöntemi seçilmiştir (Yıldırım ve Şimşek 2005; Yalçın, 2022). Çalışma grubunun seçilmesi için araştırmacı tarafından araştırmanın duyurusu yapılmıştır. Katılımcılardan beklenen nitelikler belirtilmiştir. Araştırmacı tarafından 30 gönüllü katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcıların 15 tanesi kadın ve 15 tanesi erkektir. Katılımcılar belirlenirken okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuğunun olması, çalışmaya katılmaya gönüllü olması, psikiyatrik bir rahatsızlığının olmaması ve çalışmadan elde edilen bilgilerin bilimsel araştırmalarda kullanımına izin vermesi kriterleri aranmıştır.

Creswell (2007) fenomenoloji deseninde grup sayısını heterojen bir grup olan, 3-4 kişi ile 10-15 kişi arasında değiştiğini ifade etmiş olsa da bu sayının çalışmalara göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Gönüllü katılımcının fazla olması, ebeveynlerin çalışmaya katılmak için motivasyonlarının yüksek

olması ve konu hakkında araştırmanın sayıca az olması nedeni ile çok daha fazla kişinin görüş ve önerilerine ihtiyaç duyulduğu için araştırmacı tarafından çalışma grubu sayısı yüksek tutulmuştur. Alanyazın incelendiğinde çalışma grubu sayısının 30 kişi olduğu araştırmalar mevcuttur (Yalçın, 2019). Çalışma grubunda yer alan bireylerin yaşları 28 ile 45 arasındadır. Eğitim düzeyleri ise ilkokul, ortaokul, lise, üniversite ve lisansüstü olarak değişmektedir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmacı tarafından çalışmanın verileri kişisel bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile toplanmıştır.

2.3.1. Kişisel bilgi formu

Katılımcıların cinsiyetlerini, yaşları ve eğitim düzeylerini ve daha önce çocuk haklarına yönelik eğitim alıp almadıklarını belirlemek için 4 sorudan oluşan kişisel bilgi formu hazırlanmıştır.

2.3.2. Yarı yapılandırılmış görüşme formu

Konunun derinlemesine araştırılması için araştırmacı tarafından konuya uygunluk, az sayıda ve amaca uygun olma, tek katmanlı olma, anlaşılır olma, açık uçlu olma, yönlendirme içermeme, özelleştirilmiş olma ve yargılayıcı olmama kriterleri (Polat, 2022) dikkate alınarak görüşme soruları hazırlanmıştır.

Görüşme soruları hazırlanırken araştırmanın hedefi esas alınmıştır. Ebeveynlerin, çocuk haklarının ne olduğu, çocukların hangi haklara sahip olduğu, çocuk haklarını anlatma yöntemleri ve çocuk haklarını çocuklara nasıl öğretebileceği konuları hakkındaki görüşlerini öğrenmek için sorular hazırlanmıştır. Sorular araştırmacı tarafından hazırlandıktan sonra soruların amaca uygunluğu konusunda uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşü sonucunda soruların araştırma amaçları ile örtüştüğü geri bildirim alınmıştır. Dil bilgisi kurallarına uygunluğu için tekrar uzman görüşüne başvurulmuştur. Soruların dil bilgisi kurallarına uygun olduğu görüşü alınarak araştırma için soruların oluşturulması işlemi tamamlanmıştır. Geri bildirimler alındıktan sonra görüşme sorularının etkililiği için 2 katılımcı ile pilot görüşme yapılmıştır. Pilot görüşmelerin birisi 17 dakika diğer ise 21 dakika sürmüştür. Pilot görüşme süreci içerisinde soruların katılımcılar tarafından anlaşılması ve verilen yanıtların araştırmanın amacına uygun olduğu görülerek görüşme sorularının araştırma amacına uygunluğu araştırmacı tarafından netleştirilmiştir.

Görüşme soruları şu şekildedir;

- Çocuk hakkı nedir?
- Çocuklar özel olarak hangi haklara sahiptir?
- Çocuklarınıza çocuk haklarını nasıl anlatıyorsunuz?
- Sizce çocuklar haklarını nasıl öğrenir?

2.4. Etik Kurul Onayı

Araştırmanın etik kurulu onayı Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulundan 06.06.2024 tarihli 2024.06 sayılı kararına göre etik kurul onayı alınmıştır.

2.5. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinde ilk olarak gönüllü katılımcılardan randevu alınmıştır. Ortak belirlenen ve görüşmeye uygun olan ortamda randevu günü bir araya gelinmiştir. Görüşmeler araştırmacı ve katılımcılar ile baş başa ve yüz yüze olarak yapılmıştır. Görüşme sürecine ilişkin bilgiler Tablo 1' de araştırmacılar tarafından sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Görüşme Sayısı ve Süreleri

Sıra No	Katılımcı	Görüşme Sayısı	Görüşme Süresi
1	Müge	1 görüşme	13 dakika
2	Derya	1 görüşme	22 dakika
3	Lale	1 görüşme	18 dakika
4	Sena	1 görüşme	14 dakika
5	Hatice	1 görüşme	12 dakika
6	Zahide	1 görüşme	11 dakika
7	Petek	1 görüşme	21 dakika
8	İlayda	1 görüşme	13 dakika
9	Nazan	1 görüşme	15 dakika
10	Güler	1 görüşme	19 dakika
11	Sevda	1 görüşme	17 dakika
12	Ekin	1 görüşme	12 dakika
13	Fatma	1 görüşme	9 dakika
14	Zehra	1 görüşme	20 dakika
15	Nermin	1 görüşme	16 dakika
16	Polat	1 görüşme	19 dakika
17	Kadir	1 görüşme	8 dakika
18	Mehmet	1 görüşme	9 dakika
19	Yusuf	1 görüşme	10 dakika
20	Ziya	1 görüşme	18 dakika
21	Osman	1 görüşme	21 dakika
22	Uğur	1 görüşme	7 dakika
23	Abidin	1 görüşme	14 dakika
24	Kazım	1 görüşme	17 dakika
25	Mustafa	1 görüşme	11 dakika
26	Ömer	1 görüşme	13 dakika
27	Zeki	1 görüşme	14 dakika
28	Vedat	1 görüşme	21 dakika
29	Orhan	1 görüşme	16 dakika
30	Özer	1 görüşme	14 dakika

2.6. Verilerin Analizi

Nitel veri analizi üzerinde çalışılan, “ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik düşüncelerinin belirlenmesi” konusu için veriyle ilgili anlam üretmek ve veri setinde neyin temsil edildiğine dair açıklamalar geliştirmek amacıyla yapılan bir içerik analizi süreci izlenerek yapılmıştır. Bu süreç aynı zamanda rutin ve pratik uygulamalardaki yapıları, süreçleri veya alan sorunlarını keşfetmek ve tanımlamak için de başvurulan bir yoldur. Yorumlayıcı bir felsefeye dayanan içerik analizi genellikle üzerinde çalışılan veri setinin; kabataslak analizi ve ayrıntılı analizinin birleştirilmesidir. Burada amaç genellikle muhtelif verileri tanımlayarak, detaylı betimleyerek veya farklı verileri karşılaştırarak ortak açıklamalar üretmektir (Flick, 2013). Nitel çalışmalarda analiz süreci esas olarak ham verilerin hacmini azaltarak büyük miktardaki verilerin özünü anlamayı, önemli örüntüleri tanımlamayı ve verilerden anlam çıkararak araştırılan olguya ilişkin mantıksal kanıt zinciri oluşturmayı kapsar (Patton, 2014; Miles ve Huberman, 2016).

Veri analiz sürecinde öncelikle verilerin detaylı bir şekilde okuması yapılmıştır. Nitel veri analizlerinde sıklıkla kullanılan MAXQDA 24 programına yüklenerek analizler yapılmıştır. Verilerdeki tekrar eden örüntülere ulaşmak için ve zamandan tasarruf edebilmek için bir yazılım kullanma gereği duyulmuştur. Tematik analizle katılımcıların deneyimlerini aktaran ve deneyimlerin toplumdaki farklı söylemleri nasıl etkilediğini inceleyebilen bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Braun ve Clarke

2006). Bu yüzden örüntüleri ortaya çıkarıp zengin bir şekilde betimlemek için tematik analiz kullanılmıştır. Böylece tekrar okunan veriler sonucunda ortaya çıkan kodlar oluşturulmuştur.

İç geçerliğin oluşması için görüşmeler yapılmadan önce hazırlanan form için uzman görüşünün yapıldığı açıklanmıştır. Hazırlanan form için bir istatistik alanında deneyimli bir uzmandan geri bildirim alınmıştır. Dış geçerliğin sağlanması için verilerin toplanması ve bu sürecin açıklanması, kullanılan yöntemle ilgili bilgi verilmesi, analiz ve bulguların nasıl düzenlendiğine dair bilgiler verilmiştir. İç güvenilirlik için verilerin kaybı önlenmiştir ve bulgulara bir yorum katmadan olduğu şekilde sunulmuştur. Dış güvenilirlikle ilgili olumsuz duruları en aza indirmek için bir yazılım kullanılarak oluşturulan kodlar ve temalar incelenmiştir.

3. Bulgular

Ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik farkındalıklarını belirlemek için yapılan nitel araştırma sonucunda elde edilen veriler bu bölümde sunulacaktır. Araştırmanın veri analizi sürecinde katılımcıların nitel görüşme sürecinde sorulara verdikleri yanıtlar doğrudan kullanılmıştır. Çalışma grubunda yer alan bireylerin kimlik bilgilerinin ifşa olmaması için “Lale” gibi takma isimler ile kodlamalar yapılmıştır.

Veri analizi sonucunda katılımcıların tespit edilen demografik bilgileri Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcılara Ait Tanımlayıcı Bulgular

Değişken	Kategori	Frekans (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	15	50
	Erkek	15	50
Yaş	28-30	4	13.33
	31-36	11	36.67
	37-41	9	30.00
	42-45	6	20.00
Eğitim Düzeyi	İlkokul	2	6.67
	Ortaokul	8	26.67
	Lise	12	40.00
	Üniversite	6	20.00
	Lisansüstü	2	6.67
Çocuk Hakları Eğitim Alıp Almama	Evet Aldım	4	13.33
	Hayır Almadım	26	86.67
	Toplam	30	100

Katılımcıların 15 tanesi kadın ve 15 tanesi erkek olarak belirlenmiştir. Çalışma grubunda yer alan bireylerin yaşları 28 ile 45 arasındadır. Eğitim düzeyleri ise 2 tanesi ilkokul, 8 tanesi ortaokul, 12 tanesi lise, 6 tanesi üniversite ve 2 tanesi lisansüstü mezundur. Son olarak katılımcıların 4 tanesi daha önce çocuk haklarına yönelik bir eğitime katılmışken 26 tanesi bir eğitime katılmamıştır. İlgili değerlerin yüzdeleri araştırmacı tarafından Tablo 2’de detaylı olarak belirtilmiştir.

Çalışma grubunda yer alan bireylere görüşme sırasında araştırmacı tarafından yöneltilen “Sizce çocuk hakkı nedir?” sorularına katılımcıların verdikleri cevaplar içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Yapılan içerik analizi sonucunda çocuk hakları tanımı kategorisi 5 alt kategoriye ayrılmıştır. Bunlar; çocuğa hukukun sunduğu haklar, çocukların menfaatine olan kurallar, çocuklara özgürlüğün sağlanması, çocuklara eşit yaşam koşullarının sağlanması ve çocuklara iyi bir geleceğin sunulmasıdır. Çalışma grubunda yer alan bireylerin çocuk hakları tanımı kategorisinde alt kategorilere ilişkin ifade ettikleri örnek cümleleri Tablo 3’de araştırmacı tarafından katılımcı kodları ile birlikte paylaşılmıştır.

Tablo 3. Çocuk Hakları Tanımı Kategorisine Ait Tanımlayıcı Bulgular

Kategori	Alt Kategori	Örnek Cümle	Katılımcı Kodu
Çocuk Hakları Tanımı	Çocuklara Hukukun Sunduğu Haklar	Birleşmiş Milletlerin çocuk haklarını koruma altına almak için çocukların sahip olduğu hakları güvence altına almasıdır.	Fatma
	Çocukların Menfaatine Olan Kurallar	Çocukların yaşamlarını devam ettirmeleri için onların yararına olan tüm yasal güvenceler.	Vedat
	Çocuklara Özgürlüğün Sağlanması	Tüm çocukların eşit ve özgür yaşayabilmesi için getirilen kuralları.	Lale
	Çocuklara Eşit Yaşam Koşullarının Sağlanması	Yeryüzündeki tüm çocukların eşit yaşam haklarına sahip olması için yetişkinlerin dikkat etmesi gereken kuralları.	Yusuf
	Çocuklara İyi Bir Geleceğin Sunulması	Çocukların yarınlarına hazırlanabilmesi için kendilerini koruyamadıkları durumlarda onlara verilen haklardır.	Orhan

Çalışma grubunda yer alan bireylere görüşme sırasında araştırmacı tarafından yöneltilen “Çocuklar özel olarak hangi haklara sahiptir?” sorularına katılımcıların verdikleri cevaplar içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Yapılan içerik analizi sonucunda çocukların hangi haklara sahip olduğu kategorisi 5 alt kategoriye ayrılmıştır. Bunlar; eğitim hakkı, özgürlük hakkı, sevilme hakkı, oyun oynama hakkı ve düşüncelerini ifade edebilme hakkıdır. Çalışma grubunda yer alan bireylerin çocukların hangi haklara sahip olduğu kategorisinde alt kategorilere ilişkin ifade ettikleri örnek cümleleri Tablo 4’ de araştırmacı tarafından katılımcı kodları ile birlikte paylaşılmıştır.

Tablo 4. Çocukların Hangi Haklara Sahip Olduğu Kategorisine Ait Tanımlayıcı Bulgular

Kategori	Alt Kategori	Örnek Cümle	Katılımcı Kodu
Çocukların Hangi Haklara Sahip Olduğu	Eğitim Hakkı	Her çocuk eğitim alma hakkına sahiptir.	Abidin
	Özgürlük Hakkı	Çocukların özgürce yaşamaya hakları vardır.	Polat
	Sevilme Hakkı	Sevilmek çocuklar için çok önemlidir. Bu yüzden her çocuğun sevilme hakkı vardır.	Müge
	Oyun Oynama Hakkı	Oyun çocuğun temel ihtiyacıdır. Arkadaşları veya ailesi ile oyun oynama hakları vardır.	Zehra
	Düşüncelerini İfade Edebilme Hakkı	Çocuklar olaylar ile ilgili düşüncelerini ifade edebilme haklarına sahip olmalıdır.	Mustafa

Çalışma grubunda yer alan bireylere görüşme sırasında araştırmacı tarafından yöneltilen “Çocuklarınıza çocuk haklarını nasıl anlatıyorsunuz?” sorularına katılımcıların verdikleri cevaplar içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Yapılan içerik analizi sonucunda çocuklara çocuk haklarının

öğretilmesi kategorisi 3 alt kategoriye ayrılmıştır. Bunlar; öğretmenleri tarafından, herkes tarafından ve anne – babaları tarafından olarak belirlenmiştir. Çalışma grubunda yer alan bireylerin çocuklara çocuk haklarının öğretilmesi kategorisinde alt kategorilere ilişkin ifade ettikleri örnek cümleleri Tablo 5’ de araştırmacı tarafından katılımcı kodları ile birlikte paylaşılmıştır.

Tablo 5. Çocuklara Çocuk Haklarının Öğretilmesi Kategorisine İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

Kategori	Alt Kategori	Örnek Cümle	Katılımcı Kodu
Çocuklara Çocuk Haklarının Öğretilmesi	Öğretmenleri	Öğretmenleri çocuklara diğer tüm bilgileri öğrettiği gibi çocuk haklarını da öğretmelidir.	Vedat
	Herkes	Çocuğun eğitiminden sorumlu olan herkes çocuklara hakları ile ilgili bilgileri verebilir.	Petek
	Anne ve Babaları	Çocuğun ilk eğitimi ailede başlar. Bu yüzden anne ve babaları öğretmelidir.	Yusuf

Çalışma grubunda yer alan bireylere görüşme sırasında araştırmacı tarafından yöneltilen “Sizce çocuklar haklarını nasıl öğrenir?” sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Yapılan içerik analizi sonucunda çocuklara çocuk haklarının öğretilmesi kategorisi 5 alt kategoriye ayrılmıştır. Bunlar; konuşarak, örnekler vererek, oyun oynayarak, yaşına uygun yöntemler kullanarak ve merak uyandırarak anlatmak olarak belirlenmiştir. Çalışma grubunda yer alan bireylerin çocuklara çocuk haklarını öğretme yöntemi kategorisinde alt kategorilere ilişkin ifade ettikleri örnek cümleleri Tablo 6’ da araştırmacı tarafından katılımcı kodları ile birlikte paylaşılmıştır.

Tablo 6. Çocuk Haklarını Öğretme Yöntemi Kategorisine İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

Kategori	Ait Kategori	Örnek Cümle	Katılımcı Kodu
Çocuk Haklarını Öğretme Yöntemi	Konuşarak	Sohbet esnasında çocuğunda fikirlerini alarak onunla konuşarak öğretilir.	Mehmet
	Örnekler Vererek	Çocuk hakları konusunda örnekler cümleler vererek öğretilir.	Zehra
	Oyun Oynayarak	Çocuklar ile eğitici oyunlar oynayarak öğretilir.	Nazan
	Yaşına Uygun Yöntemler Kullanarak	Çocukların anlama düzeyi ve içinde bulunduğu yaş dilimi dikkate alınarak öğretilmelidir.	Uğur
	Merak Uyandırarak Anlatmak	Merak etmesini sağlayarak ilgisini çekebilecek şekilde öğretebiliriz.	Yusuf

4. Sonuç ve Tartışma

Araştırmacı tarafından yapılan analizler sonucunda çocuk hakları tanımı kategorisinde sırasıyla çocuklara hukukun sunduğu haklar, çocukların menfaatine olan kurallar, çocuklara özgürlüğün sağlanması, çocuklara eşit yaşam koşullarının sağlanması, çocuklara iyi bir geleceğin sunulması alt kategorileri araştırmacı tarafından yapılan analizler sonucunda tespit edilmiştir. Çocukların hangi haklara sahip olduğu kategorisine ilişkin sırası ile eğitim hakkı, özgürlük hakkı, sevilme hakkı, oyun oynama hakkı, düşüncelerini ifade edebilme hakkı alt kategorileri tespit edilmiştir. Çocuklara çocuk haklarının öğretilmesi kategorisinde öğretmenleri, herkes, anne ve babaları alt kategorileri tespit edilmiştir. Çocuk hakları öğretme yöntemi kategorisinde ise konuşarak, örnekler vererek, oyun oynayarak, yaşına uygun yöntemler kullanarak, merak uyandırarak anlatmak alt kategorileri tespit edilmiştir. Araştırma bulgularının literatürde yer alan diğer araştırma bulguları ile benzer ve farklı yönleri çalışmanın bu bölümünde ele alınacaktır.

Araştırmanın birinci alt problemi olan çocuk hakları tanımı kategorisinde literatürde yer alan Dinç (2015)'in okulöncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların ebeveynlerinin çocuk hakları eğitimi konusundaki görüşlerini incelemek için gerçekleştirmiş olduğu araştırma sonucuna göre ebeveynlerin çocukların yaşları küçük olduğundan dolayı seçme ve karar verme haklarının sınırlı olması gerektiği tanımlamasını yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Day vd., (2006) anne tutumları ile çocuk haklarına yönelik tutumlar arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında çocuk haklarının tanımlamasında ebeveynlerin seçme hakkının kendi kontrollerinde olması gerektiği düşüncelerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yurtseven (2009) ebeveyn çocuk hakları tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve anne- babaların çocuk haklarına yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelediği araştırmasında ebeveynlerin çocuk haklarından seçme ve karar vermenin ebeveyn gözetiminde olması gerektiği görüşlerinin olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada ilgili araştırma sonuçlarından farklı olarak çocuk haklarına tanımlanmasında çocuk haklarına ilişkin çocukların yaşı veya gelişim sürecinden dolayı sınırlama olması gerektiği görüşü araştırmaya katılan ebeveynler tarafından belirtilmemiştir. Bu araştırmanın sonuçlarının Dinç (2015), Day vd., (2006) ve Yurtseven (2009) araştırmalarından farklı sonuçlar içermesinin nedeni söz konusu araştırmaların daha eski tarihlerde yapıldığından kaynaklı olabilir. Son yıllarda çocuk haklarına yönelik yapılan araştırmaların yaygınlaşması, konuya olan dikkati artırmış olabilir. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullar, sivil toplum kuruluşları ve belediyelerin çocuk haklarına ilişkin farkındalık oluşturmak için yaptıkları çalışmaların velilerin çocuk haklarına ilgili olma konusunda daha duyarlı hale getirmiş olabilir.

Araştırmanın ikinci alt problemi olan çocukların hangi haklara sahip olduğu kategorisine ilişkin literatürde farklı araştırma sonuçları yer almaktadır. Bunlardan ilki Erbay (2012) tarafından Türkiye'de çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaların eleştirel analizi ve bir model önerisi için yapılan araştırma sonucuna göre çocukların haklarına ilişkin en önemli görülen hakkın katılım olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışma sonucunda ise anne ve babaların daha çok eğitim hakkını önemsendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma ile Erbay (2012) çalışması sonuçları açısından farklılıklar içermektedir. Araştırma sonuçlarının farklılıklar içermesinin nedeni her iki araştırmanın çalışma grubu olabilir. Erbay'ın (2012) çalışması akademisyenler, kamu temsilcileri, hükümet dışı örgüt temsilcileri ve çocuklara yönelik yapılmışken bu çalışma anne ve babalara yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaya katılan anne- babaların okul döneminde çocuklarının olması konuyu eğitim açısından daha hassas değerlendirme konusundaki motivasyonlarını artırmış olabilir. Kent Kükürtçü (2011) çalışmasında 5-6 yaş çocuklarının ailelerin ve öğretmenlerinin kullandıkları disiplin yöntemlerinin çocuk hakları ile ilişkisini incelenmiştir. Yapılan çalışmada çocuk haklarının neler olduğuna yönelik katılımcıların konu bilgisi açısından daha sınırlı yanıtlar verme eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışmada ise çocuk haklarının veliler yanıtların konu bilgisi açısından daha çeşitli ve konuya uygun olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle çocukların hangi haklara sahip olduğu kategorisinde 5 farklı alt kategorinin ortaya çıkması velilerin konu hakkında bilgi birikiminin yüksek olduğu sonucunu destekler niteliktedir.

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan çocuklara çocuk haklarının öğretilmesi kategorisinde Washington (2010) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre çocuk haklarının çocuklara öğretilmesi gerektiği araştırmaya katılan veliler tarafından belirtilmiştir. Bu çalışmada benzer biçimde araştırmaya katılan anne ve babalar çocuk haklarının konuşarak, örnekler vererek, oyun oynayarak, yaşına uygun yöntemler kullanarak, merak uyandırarak gibi yöntem ve teknikler ile çocuklara öğretilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Karaman Kepenekçi (2000) insan hakları eğitimi konulu kitabında yer alan araştırması sonucunda çocuk haklarının çocuklara yetişkinler tarafından öğretilmesi gerektiği önerilmiştir. Bu çalışmada benzer biçimde çocuk haklarının öğretmenler, anne ve babalar tarafından çocuklara öğretilmesi gerektiği belirtilmiştir. Karaman Kepenekçi (2000) çalışması ile bu çalışma sonuçları açısından benzer bulgulara sahiptir. İki çalışmanın benzer sonuçlar içermesi çocukların eğitim öğretim ihtiyaçlarının karşılanması konusunda yetişkinlerin sorumluluk alması gerektiği gerçeği ile ilişkili olabilir. Tüm çocukların eğitim ve öğrenme ihtiyaçlarının yetişkinler tarafından giderilmesi gerektiği gerçeği her iki çalışma katılımcılarının benzer yanıtlar verme sürecini etkilemiş olabilir. Washington'ın (2010) araştırmasına katılan ebeveynlerin çocuk haklarının çocuklara

okullarında öğretilmesi gerektiği görüşünü belirtmişlerdir. Washington (2010) araştırması ile bu çalışmanın çocuk haklarının öğretmenleri tarafından öğretilmesi gerektiği bulguları açısından benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. İki çalışmanın katılımcı grubu veliler olduğu için velilerin okuldan beklentilerinin aynı olması çalışma bulgularının benzer olması üzerinde etkili olmuş olabilir. Covell ve Howe (1999) araştırmasında çocuk hakları eğitiminin çocuklarının gelişimi açısından önemli olduğu görüşü ortaya çıkmıştır. Dinç (2015) çalışmasında okulöncesi eğitim kurumlarında farklı etkinlikler ile çocuk haklarının öğretilmesi gerektiği ebeveynler tarafından belirtilmiştir. Bu çalışmada ilgili araştırmalara benzer biçimde çocuk haklarının öğretilmesi kategorisinde öğretmenleri yani okul öncesi eğitim kurumları tarafından eğitim verilmesinin önemi vurgulanmıştır. Araştırma bulgularının benzerlik göstermesi çocukların eğitim öğretim sürecinin temel gelişim ihtiyacı olması gerçeğinden kaynaklı olabilir. Çünkü küçük yaş grupları yeni bilgi ve becerileri ancak yetişkin rehberliğinde öğrenebilir.

Araştırmanın dördüncü ve son kategorisi çocuk haklarını öğretme yöntemi kategorisidir. Dinç (2015) araştırması sonucunda ebeveynlerin çocuk haklarının öğretilmesi konusunda sorumluluk alması gerektiği belirtilmiştir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre ebeveynlerin çocuk haklarının öğretilmesinde model olması gerektiği, konuşarak öğretmesi gerektiği ve aile ortamında öğretmesi gerektiği alt kategorilerine ulaşılmıştır. Her iki çalışma çocuk haklarının ebeveynleri tarafından öğretilmesi konusunda aynı doğrultuda sonuçlara sahiptir. Dinç (2015)'in çalışmasından farklı olarak bu çalışma ebeveynlerin öğretme yöntemlerinin neler olması gerektiği konusu detaylı olarak ele alınmıştır. Kent Kükürtçü (2011) 5-6 yaş çocuklarının ailelerin ve öğretmenlerinin kullandıkları disiplin yöntemlerinin çocuk hakları ile ilişkisinin incelenmesi konulu çalışmasında bu çalışmaya benzer biçimde anne ve babaların çocuk haklarını çocuklarına konuşarak anlatması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma sonucunda ebeveynlerin çocuk haklarını öğretme yöntemleri Dinç (2015) ve Kent Kükürtçü (2011) araştırmalarına benzer biçimde konuşarak, örnekler vererek, oyun oynayarak, yaşına uygun yöntemler kullanarak, merak uyandırarak çocuk haklarının öğretilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde daha önce çocuk haklarına yönelik eğitim alan anne ve babaların bilgi düzeylerinin eğitim almayan anne-babalara göre daha iyi düzeyde olduğu görülmüştür. Bu çalışmaya katılan ve daha önce çocuk haklarına yönelik eğitim alan anne- babalar (%13.33), daha önce çocuk hakları eğitimi almayan (%66,67) anne-babalara göre sorulara cevap vermeleri ve konuya hâkim olmaları açısından görüşme sürecine daha aktif biçimde katılmışlardır. Araştırmacının bu gözlemleri dikkate alındığında çocukların eğitiminden sorumlu olan anne ve babalara çocuk hakları eğitimi verilmesinin yaygınlaştırılması, eğitim çalışmalarının daha fazla veliye ulaşması sağlanabilir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin lise ve üzeri eğitim kurumlarından mezun olma oranı %66 olarak belirlenmiştir. Farklı eğitim düzeyinin ağırlıkta olduğu (ilkokul veya ortaokul gibi) çalışma gruplarına yeni araştırmalar planlanabilir. Yeni çalışmalar özellikle ilkokul veya ortaokul düzeyindeki anne-babaların çoğunlukta olduğu gruplara yönelik olarak yapılabilir ve ulaşılan sonuçlar bu araştırma sonuçları karşılaştırılabilir.

Bu çalışmada ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik düşünceleri derinlemesine incelenmiştir. Elde edilen bulgular dikkate ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin görüşlerini daha kalabalık gruplar üzerinde değerlendirmek için nicel araştırma yapmaya imkân sağlamak amacı ile konu ile ilgili olarak ölçme aracı geliştirilebilir. Bunun sonunda daha kalabalık gruplar hakkında genelleyebilir nicel veriler elde edilebilir. Nicel araştırmalar sonucunda ayrıca ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin görüşleri anne-baba tutumları, anne- baba bağlanma vb. gibi farklı değişkenler ile ilişkisi incelenebilir.

Araştırma sonuçlarına göre çocuk haklarının öğretilme yöntemlerine ilişkin veli görüşleri detaylı olarak incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde ortaya çıkan konuşarak, örneklere vererek, oyun oynayarak, yaşına uygun yöntemler kullanarak ve merak uyandırarak anlatmak gibi öğretme yöntemleri bundan sonra çocuklara hazırlanacak olan çocuk hakları öğretim etkinliklerinde öğretim yöntem ve teknikleri olarak kullanılabilir.

Araştırma Makalesi

Araştırmanın çeşitli sınırlılıkları bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi örneklem grubudur. Bu çalışma 30 anne ve babanın görüşleri ile sınırlıdır. Çocuk haklarına yönelik olarak bundan sonraki çalışmalar çocukların gelişimden sorumlu olan bir diğer grup olan öğretmenlere yönelik olarak planlanabilir.

Araştırma Kayseri ilinde gerçekleştirilmiştir. Bu durum araştırmanın bir diğer sınırlılığı olarak değerlendirilebilir. Bundan sonra yapılacak olan araştırmalar farklı şehirlerde veya birden fazla şehirde gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- Akengin, H. (2008). A comparative study on children's perceptions of the child rights in the turkish community of turkey and northern cyprus. *Education*, 129: 224-238. link.gale.com/apps/doc/A190331795/AONE?u=anon~1450bcff&sid=googleScholar&xid=c6b53012.
- Aytekin, Ç., Artan, İ., Kangal, S. B., Çalışandemir, F., & Özkızıklı, S. (2016). Çocukların anne-babalarına yönelik algılarının incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(38), 168-188. <https://dergipark.org.tr/en/pub/maeuefd/issue/24653/260760>
- Bartholet, E. (2020). Homeschooling: Parentrightsabsolutism vs. child rightst education & protection. *Ariz. L. Rev.*, 62, 1. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/arz62&div=5&id=&page=>
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Başal, H. A. (2007). *Gelişim ve psikoloji: nasıl mutlu bir çocuk yetiştirebilirim?* (4. Baskı). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Bener, Ö. (2009). Annelerin kız çocukların eğitimi konusunda görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 6:2. <http://www.insanbilimleri.com>
- Casas, F., Saporiti, A., Gonzalez, M., & Figuer, C. (2006). Children's rights from the point of view of children, their parents and their teachers: A comparative study between Catalonia (Spain) and II Molise (Italy). *Int'l J. Child. Rts.*, 14, 1. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/intjchr14&div=8&id=&page>
- Creswell, J. W. (2016). Reflections on the MMIRA thefuture of mixed methods task for cereport. *Journal of Mixed Methods Research*, 10(3), 215-219. <https://doi.org/10.1177/1558689816650298>
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni*. Ankara: Eğiten Kitap
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Covell, K., & Howe, R. B. (1999). The impact of children's rights education: A Canadian study. *Int'l J. Child. Rts.*, 7, 171. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/intjchr7&div=16&id=&page>
- Çok, F. (1993). Gelişim psikolojisi, kuramlar, yöntemler ve yaşamın ilk yılları. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 26(2), 641-670. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000479
- Davis-Kean, P. E., Tighe, L. A., & Waters, N. E. (2021). The role of parent educational attainment in parenting and children's development. *Current Directions in Psychological Science*, 30(2), 186-192. <https://doi.org/10.1177/0963721421993116>
- Day, D. M., Peterson-Badali, M., & Ruck, M. D. (2006). The relationship between maternal attitudes and young people's attitudes toward children's rights. *Journal of Adolescence*, 29, 193-207. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.05.002>
- Deniz, M. E. (2007). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Maya Akademi Yayınları
- De Onis, M., Onyango, A., Borghi, E., Siyam, A., Blössner, M., & Lutter, C. (2012). Worldwide implementation of the WHO child growth standards. *Public health nutrition*, 15(9), 1603-1610. <https://doi.org/10.1017/S136898001200105X>
- Diñç, B. (2015). Okulöncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların ebeveynlerinin çocuk hakları eğitimi konusundaki görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi- Journal of Qualitative Research in Education*, 3(1), 7-25. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.3c1s1m>

Doğan-Keskin, A., & Bayhan, N. P. (2020). Çocuk gelişiminin dünü, bugünü ve yarını. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(3), 881-900. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967202043242>

Erbay, E. (2012). Türkiye’de çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaların eleştirel analizi ve bir model önerisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23 (2) 47-74. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/797259>

Erbay, E. (2021). *Çocuk hakları*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Fazlıoğlu, Z. (2007). *Çocuk hakları sözleşmesinde yer alan “çocuk hakları” konusunda öğretmenlerin ve yöneticilerin bilinç düzeyleri*. (Yüksek Lisans Tezi) Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Flick, U. (2013). *Mapping the field*. In U. Flick (Ed.), *The SAGE handbook of qualitative data analysis*. Los Angeles, Sage.

Flekkøy, M. G., & Kaufman, N. H. (1997). *The participation rights of the child: Rights and responsibilities in family and society* (Vol. 4). Jessica Kingsley Publishers.

Gilles, S. G. (1996). On educating children: A parental manifesto. *U. chi. L. rev.*, 63, 937. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/uclr63&div=26&id=&page=>

Howe, R. B., & Covell, K. (2010). Miseducating children about their rights. *Education, Citizenship and Social Justice*, 5(2), 91-102. <https://doi.org/10.1177/1746197910370724>

Karaman Kepenekçi, Y. (2000). *İnsan hakları eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık

Kent Kükürtçü, S. (2011). *5-6 yaş çocuklarının ailelerin ve öğretmenlerinin kullandıkları disiplin yöntemlerinin çocuk hakları ile ilişkisinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kosher, H. (2018). What children and parents think about children’s right to participation. *The International journal of children's rights*, 26(2), 295-328. https://brill.com/view/journals/chil/26/2/article-p295_295.xml

Kulaksızoğlu, A. (2003). *Farklı gelişen çocuklar*. Epsilon Yayıncılık: İstanbul.

Lansdown, G. (2002). Children’s rights. In *Children's Childhoods* (pp. 39-50). Routledge.

Liebel, M. (2023). *Children’s rights from below*. In *Childhoods of the Global South* (pp. 23-24). Policy Press. <https://bristoluniversitypressdigital.com/monochap/book/9781447370437/pt001.xml>

İpek, A. (2021). Çocuk haklarının gelişimi ve karşılaştırmalı olarak anayasal açıdan değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 151-173. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/262769>

Freeman, M., & Veerman, P. E. (Eds.). (2021). *The ideologies of children's rights* (Vol. 23). BRILL.

Macrides, E., Miliou, O., & Angeli, C. (2022). Programming in early childhood education: A systematic review. *International Journal of Child-Computer Interaction*, 32, 100396. <https://doi.org/10.1016/j.ijcci.2021.100396>

Merey, Z. (2016). *Çocuk hakları*. Ankara: Pegem Akademi.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2016). *Genişletilmiş bir kaynak kitap: Nitel veri analizi* (S. Akbaba Altun & A. Ersoy, Çev. Ed.) Ankara: Pegem Akademi

Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.) Ankara: Pegem Akademi.

Araştırma Makalesi

Rakoczy, H. (2022). Foundations of theory of mind and its development in early childhood. *Nature Reviews Psychology*, 1(4), 223-235. <https://www.nature.com/articles/s44159-022-00037-z>

Saracho, O. N. (2023). Theories of child development and their impact on early childhood education and care. *Early Childhood Education Journal*, 51(1), 15-30. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10643-021-01271-5>

Seale, C. (1999). Quality in qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 5(4), 465-478

O'Neill, O. (1992). Children's rights and children's lives. *Int'l JL & Fam.*, 6, 24. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/292963>

Oktay, A. (1999). *Yaşamın sihirli yılları: Okulöncesi dönem*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Özcan, G. (2023). Çocuk hakları ihlali ve çocuk istismarı açısından çocuk YouTube kanalları. *Disiplinler Arası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 64-72. <https://dergipark.org.tr/en/pub/dicod/issue/76595/1269143>

Öztürk, A. (2019). Development of children's rights education curriculum for prospective preschool teachers. *Journal of Theoretical Educational Science*, 12(4), 1257-1283. <https://doi.org/10.30831/akukeg.471086>

Washington, F. (2010). *5 – 6 yaş grubu çocuklarına uygulanan aile katılımlı çocuk hakları eğitimi programının etkililiğinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Westman, J. C. (1999). Children's rights, parents' prerogatives, and society's obligations. *Child Psychiatry and Human Development*, 29, 315-328. <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1021301200499>

Yalçın, H. (2019). *Denetimli serbestlikten yararlanan kişilerin toplumsal uyum süreçleri*. Isparta: Fakülte Kitabevi.

Yalçın, H. (2022). Bir araştırma deseni olarak fenomenoloji. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 213-232. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227345>

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yurtsever, M. (2009). *Ebeveyn çocuk hakları tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve anne babaların çocuk haklarına yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde erkeklerin gözünden babalık ve aile. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 297-328. [doi: 10.13114/MJH/201322486](https://doi.org/10.13114/MJH/201322486)

Extended Summary

Children learn a lot from their mothers and fathers from the moment they are born. They. Adaptation to their lives undoubtedly occurs with the support of their parents (Zeybekoğlu, 2013). Parents have roles and responsibilities for their children's healthy development (Aytekin et al., 2016). Responding the needs of children regarding basic developmental tasks is crucial. (Bartholet, 2020). Fulfilling various developmental tasks are also essential for a child from the birth (Doğan Keskin & Bayhan, 2020). Developmental tasks reveal various needs physically, emotionally, socially, and educationally, which give parent an active role in fulfilling all of these. (Çok, 1993; Deniz, 2007).

Children's rights are a universal concept used to define all of the rights granted to all children from the moment they are born, such as "education, health, life, shelter; protection against physical, psychological or sexual exploitation" (Freeman & Veerman, 2021). Children's rights are defined as all rights that enable children to live in the world, protect and look after them, ensure their development in all aspects and have legal basis (O'Neill, 1992). The educational needs that begin to be met in the family are also a matter of children's rights. Parents should raise awareness about children's rights (Merey, 2016; Liebel, 2023). Therefore, child rights education should be offered primarily to parents. Children's education on rights and responsibilities continues in the pre-school period (Covell & Howe, 1999).

Teachers and parents have the primary responsibility for teaching children about their rights.. The attitude of mothers and fathers towards children's rights has a significant impact on children (Bartholet, 2020). Thus, the duty of ensuring children know their rights and responsibilities is fundamental for mothers and fathers (Liebel, 2023). In this respect, the evaluation and awareness levels of parents whose children are in the preschool period regarding children's rights are important for children to know their rights and responsibilities (Öztürk, 2019).

This study was conducted to examine the awareness of mothers and fathers regarding children's rights. Studies addressing the awareness of parents regarding children's rights were limited, so the researcher aimed to examine this issue in depth.

Qualitative research design was preferred when determining the research method. Qualitative research includes qualitative data collection methods such as unstructured observation technique, unstructured interview technique and document review technique. It is possible to report the desired results in a realistic and holistic way by examining the facts and events in their natural environments with research that follows a qualitative process (Yıldırım and Şimşek 2005). The "phenomenology" design was used by the researcher to determine the awareness of the individuals included in the study regarding children's rights.

Convenience sampling method was preferred to select participants (Yıldırım and Şimşek 2005). The researcher reached 30 volunteer parents, consisting of 15 female and 15 male. The ages of the individuals in the sample group were between 28 and 45. Their education levels varied as primary school, secondary school, high school, university and postgraduate. The data of the study were collected by the researcher through a personal information form and a semi-structured interview form. In the data collection process, interview sessions were set with all participants individually. After analysing data, results indicated following categories of children's rights definition: rights granted to children by law, rules in the interests of children, provision of freedom to children, provision of equal living conditions for children, and provision of a good future for children. The categories of right to education, right to freedom, right to be loved, right to play, right to express one's thoughts were determined in order of the variable of which rights children have. The categories of teachers, everyone, mothers and fathers were determined in the variable of teaching children's rights. The categories of telling by talking, giving examples, playing games, using age-appropriate methods, and arousing curiosity were determined in the variable of teaching children's rights.

Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar ve Şiddet: Yardım Hatları Uygulamaları

Mustafa Ege ŞEKER¹

Mehmet Oğuz POLAT²

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 26/02/2024

Makale Kabul Tarihi : 05/11/2024

Anahtar Kelimeler:

Çocuk, Cinsel istismar, Şiddet, Yardım hatları.

ÖZET

Çocuklara yönelik cinsel istismar ve şiddet, küresel düzeyde ciddi bir sorun teşkil etmekte olup çalışma bu önemli konuyu yardım hatları uygulamaları bağlamında ele almayı amaçlamaktadır. Son yıllarda, gelişmekte olan ülkeler, çocuklara yönelik şiddeti, özellikle cinsel istismarı içeren, doğrudan ve resmi olarak ele alan politika ve yasaları benimsemişlerdir. Bu politika ve yasal düzenlemeler, sosyal hizmet sunumunu geliştirmeye yönelik çabaları da artırmıştır. Danışmanlık, sığınma evleri, mağdur savunuculuğu, yardım hatları, kadın yardım hatları destek grupları, çocuk hizmetleri ve adli yardım gibi mağdurlara yönelik hizmetleri genişletme, iyileştirme ve koordine etme yönünde gelişmeler yaşanmıştır.

Çalışmada, çocuklara yönelik cinsel istismar ve şiddetle mücadelede kullanılan yardım hatlarının başlama süreci, uluslararası yardım hatlarının kuruluşu ve başarılı örneklerle uygulanan projeler incelenmiştir. Bu bağlamda, literatür taraması yöntemi kullanılarak akademik raporlar, devlet belgeleri ve alan yazın incelenmiştir. İlgili uluslararası kamu ve sivil toplum kuruluşlarının iyi örnekleri üzerinden konunun kavramsallaştırılması yapılmıştır. Türkiye'de devlet, yerel yönetimler, barolar ve sivil toplum kuruluşlarının uygulamalarının geliştirilebilmesi için karşılaştırmalı analizler gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın, mevcut uygulamaların geliştirilmesine katkı sağlayarak çocuk istismarı ve şiddeti konusunda en iyi yardım hatlarının oluşturulmasını destekleyeceği düşünülmektedir. Aynı zamanda uluslararası en iyi örneklerin sunulması yoluyla yerel kavramsallaştırmanın yapılabileceği öngörülmektedir. Bu çalışma, en iyi uygulama yaklaşımının sistematik bir şekilde ele alınmasına katkı sağlayabilecektir.

Sexual Abuse and Violence Against Children: Helpline Applications

ARTICLE INFORMATION

Submission Date : 26/02/2024

Accepted Date : 05/11/2024

Keywords:

Child, Sexual abuse, Violence, Hotlines.

ABSTRACT

Sexual abuse and violence against children is a severe problem at the global level, and the present study aimed to address this critical issue in the context of helpline applications. In recent years, developing countries have adopted policies and laws that directly and officially address violence against children, especially sexual abuse. These policies and legal regulations have also increased efforts to improve social service delivery. There have been developments in expanding, enhancing, and coordinating services for victims, such as counselling, shelters, victim advocacy, helplines, women's helplines support groups, children's services, and legal aid.

¹ Tıp Doktoru, Mehmet Ali Aydınlar Acıbadem Üniversitesi, Tıp Fakültesi, İstanbul, smustafaage@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7664-5786.

² Prof. Dr. Mehmet Ali Aydınlar Acıbadem Üniversitesi, Tıp Fakültesi, İstanbul, oguzpolat@acibadem.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8454-6817.

Derleme

In the study, the start-up process of helplines used to combat sexual abuse and violence against children, the establishment of international helplines, and projects implemented with successful examples were examined. In this context, academic reports, government documents, and literature were analysed using the literature review method. The subject has been conceptualised through good examples of relevant international public and non-governmental organisations. Comparative analyses were carried out to improve the practices of the state, local governments, bar associations, and non-governmental organisations in Türkiye.

It is considered that the study will support the creation of the best helplines for child abuse and violence by contributing to the development of existing practices. At the same time, local conceptualisation can be made by presenting the best international examples. This study may contribute to a systematic discussion of the best practice approach.

Giriş

Çocuk cinsel istismarı, çok çeşitli olumsuzluklara neden olan bir küresel halk sağlığı sorunudur. 217 yayının ve yaklaşık 10 milyon kişiden oluşan 331 bağımsız örneğin değerlendirildiği bir meta-analizi çalışmasında, çocuk cinsel istismarının küresel yaygınlığı %12 olduğunu bildirmiştir (Hailes vd., 2019, s.830). Çocuk Cinsel İstismarı hakkında artan araştırma ve medyanın dikkatini çekme durumlarına bakıldığında küresel bir sosyal sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki birçok araştırmacı, çocuk cinsel istismarının, özellikle gençliğe hizmet veren organizasyonlar bağlamında ortaya çıkmasını azaltmak için yaygınlık oranlarını, risk ve koruyucu faktörleri ve önleme stratejilerini araştırmıştır. Çocuk Cinsel İstismarının önemli konuları ile ilgili endişeler, son yıllarda Batılı düşük ile orta gelirli ülkelerdeki araştırmalarla tekrarlanmaya başlamıştır (Russell vd., 2020, s.2). Bazı yazarlar “düşük ile orta gelirli ülkeler” kavramı ile (Anderson vd., 2016; Lencucha ve Neupane, 2022) bu ülkeleri belirtse de BM'nin ülke sınıflandırmasında belirtilen isimlendirmeye dayanarak gelişmekte olan ülkeler terimini kullanmak daha doğru durmaktadır. Aynı zamanda çocuğa yönelik cinsel şiddet de ele alınması gereken bir konudur. Küresel sistematik incelemeler, küçük yaşlardaki kızların çocuğa yönelik cinsel şiddet ile ilgili savunmasızlığını vurgulamıştır, ancak bu olumsuz durumdan erkekler de etkilenmektedir. Dünya çapında kızların %8 ila %31'i ve erkeklerin %3 ila %17'si çocuğa yönelik cinsel şiddet yaşadığı ifade edilmektedir (Rumble vd., 2020, s.284).

Birçok gelişmekte olan ülke, çocuk cinsel istismarının önlenmesini destekleyen yerel ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ile var olan yasaları uygulamaya başlamıştır. Son yıllarda, gelişmekte olan ülkeler, cinsel istismar da dâhil olmak üzere çocuklara yönelik şiddeti doğrudan ve resmi olarak ele alan politika ve yasalar benimsemiştir. Bu, çocuklar üzerinde ulusal eylem planları, çocukların geniş çocuk koruma girişimlerinde cinsel şiddetten korunması ve çocuklara yönelik şiddet konusunda belirli ulusal gündemlerin geliştirilmesi yoluyla elde edilmiştir. Son yıllarda, 20'den fazla ülke çocuklar için farklı eylem planları türlerini benimsemiştir. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yapılan ankete katılan ülkelerin yaklaşık %25'i, çocukları her türlü şiddete karşı korumak için yasaları tam olarak benimsemediklerini ortaya koymuştur. Ayrıca 2006 yılından bu yana Angola, Bolivya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Kenya, Karadağ, Sırbistan ve Güney Sudan, anayasalarında çocuklara karşı şiddetin yasaklanması için yapılan değişiklikleri kabul etmiş veya değiştirmiştir. Cinsel şiddet ile ilgili olarak, Birleşmiş Milletler (2014) son yıllarda cinsel istismar ve çocukların sömürülmesine karşı mevzuat konusunda önemli ilerleme kaydedilmiştir. BM'nin küresel araştırmasına (2014) cevap veren Birleşmiş Milletler'in 104 üye ülkesinden %96'sı, fuhuş da dâhil olmak üzere çocukların cinsel sömürüsü üzerine bir yasağın yürürlükte olduğunu vurgulamıştır (Russell vd., 2020, s.3). Gelişmekte olan ülkelerdeki çocuk cinsel istismarı yaygınlığı göz önüne alındığında, bu girişimlerin umut verici ve politik yönelimler açısından bütüncül bir yaklaşım garanti edildiği düşünülmektedir.

Yerel düzeyde yapılan çoğu önleme çalışmalarında genellikle, okul öncesi ve ilkokuldaki çocuklar için uygulamaların eğitim ortamlarında yapılması hedeflenir. Bu müdahaleler, çocukların bedenlerini, uygun ve uygunsuz dokunuşlar, birinin davranışlarıyla ilgili endişeleri olduğunda kime ulaşabileceklerini anlamalarını geliştirmeye odaklanılmaktadır. Bu anlayışa uygun olarak alanda çalışmalar yapılmaktadır. Okul sistemlerinin erişimi göz önüne alındığında, bu müdahaleler birincil korumaya yönelik bir halk sağlığı yaklaşımına dayalı ortaya konulan müdahale yaklaşımları olarak sınıflandırılabilir. Çok sayıda araştırmacı (Cant vd., 2022; McKibbin ve Humphreys, 2020; Purvis ve Joyce, 2005) çocukların cinsel istismarını önlemek için bir halk sağlığı yaklaşımı kullanmanın önemini tartışmıştır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde hem politika belirleme hem de ilişkili grup çapındaki faaliyetler (farkındalık yaratma ve davranış değiştirme stratejileri gibi), halk sağlığı stratejileri olarak genellikle ulusal veya eyalet devletleri düzeyinde yönetilir (Russell vd., 2020:7). Bu bağlamda aslında alanda etkili, ekonomik ve değerlendirilebilir yöntemlerin geliştirilmesi önemlidir. Benzer faaliyetlerin, uygulama alanındaki farklı yaklaşımların ifade edilmesiyle genele yaygınlaştırılabileceği düşünülmektedir.

Derleme

Çalışmamızda çocuğa karşı istismar ve şiddet gibi istenmeyen davranışların önlenmesi, farkındalık yaratılması gibi istenmeyen davranışlar ile ilgili geliştirilen Alo İmdat Hattı” uygulamaları ele alınacaktır.

1. Cinsel Şiddet ve Cinsel İstismar Kavramları

Cinsel şiddet, cinsiyete dayalı şiddetin yalnızca bir yönüdür; yakın hayat arkadaşı şiddeti, kadın ve kız çocuğu ticareti, tecavüz ve cinsel istismar gibi cinsel şiddet eylemleri dâhil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere, kökleri sosyal rollere dayanan çeşitli zararlı eylemleri barındıran bir şemsiye terimdir. Küresel olarak, kız çocukları ve kadınlara yönelik şiddetin, trafik kazaları ve sıtma hastalığı kayıplarının toplamından daha fazla kadını öldürdüğü bilinmektedir (Marsh vd., 2006, s.133).

Çocuğa karşı şiddet Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede (Madde 19) de belirtilmektedir. Cinsel istismar da dâhil olmak üzere her türlü fiziksel veya zihinsel şiddet, yaralanma ve istismar, ihmal veya ihmalkâr muamele, kötü muamele veya sömürü olarak belirtilmektedir. Çocukların cinsel istismara en çok tanıdıkları kişiler tarafından, genellikle bir aile üyesi, akraba, aile dostu veya güven veya otorite ilişkisi içinde olan yetişkin veya daha büyük bir çocuk tarafından cinsel istismara uğrama olasılığı yüksektir. Bir ergenin kendi yakın hayat arkadaşına- bir erkek veya kız arkadaşına – yönelik bu eylemi geliştirmekte olan ve yüksek geliri ülkelerde en sık bahsedilen faillik olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bazı geliştirmekte olan ülkelerde okullarda veya okula giderken yüksek oranlarda cinsel şiddet ortaya konulduğu bulunmuştur. Alternatif aile, yatılı ya da koruyucu aile yanında yaşayan çocukların, ev işlerinde, tehlikeli işlerde ve borç karşılığı ya da zorunlu çalıştırmada çalıştırılan çocuklar kadar savunmasız oldukları bilinmektedir (Radford vd., 2015, s.2). Çocukların cinsel sömürüsü, çocuklara, gençlere, ailelerine ve topluluklarına uzun vadeli zararlar veren bir çocuk istismarı biçimi olarak kabul edilmektedir. Çocuğu/genci istismar edenler, yaşları, cinsiyetleri, zekâları, fiziksel güçleri ve/veya ekonomik veya diğer kaynakları nedeniyle onlar üzerinde güce sahiptir (Pearce, 2014, s.9). Çocukların Cinsel Sömürüsü ve İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi) çocuk cinsel istismarını Madde 18’de belirtmektedir:

(a) Ulusal hukukun ilgili hükümlerine göre cinsel faaliyetler için yasal yaşa ulaşmamış bir çocukla cinsel faaliyetlerde bulunmak (bu, reşit olmayanlar arasındaki rızaya dayalı cinsel faaliyetler için geçerli değildir) ve

(b) Cinsel faaliyetlerde bulunmak zorlama, zorlama veya tehditlerin kullanıldığı bir çocukla yapılan faaliyetler veya aile içinde dahil olmak üzere, çocuk üzerinde tanınmış bir güven, otorite veya nüfuz konumunun kötüye kullanılması ya da özellikle zihinsel ya da fiziksel bir engel ya da bağımlılık durumundan dolayı çocuğun özellikle hassas bir durumunun kötüye kullanılmasıdır. Ayrıca çocuğun cinsel istismarı, ikinci bir taraf bir çocuğun dâhil olduğu cinsel faaliyet yoluyla parasal olarak fayda sağladığında cinsel sömürü hâline gelir. Bir çocuğun veya ergenin cinsel tacizi ve fahişeliği gibi zararlı eylemleri içerir. Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nde, çocuğun cinsel faaliyette bulunması karşılığında, ödeme/ücret verilmemiş olsa bile, çocuğa veya başka bir kişiye para veya başka bir karşılık, ödeme veya karşılık verilmesi veya vaat edilmesi durumları kapsar (Radford vd., 2015, s.2).

Cinsel şiddet kadın ve çocukların her türlü cinsel mağduriyetine atıfta bulunmak için kullanılan bir şemsiye terimdir. Bu mağduriyetler çocuklara yönelik cinsel istismar ve sömürü, tecavüz ve diğer cinsel saldırılar, cinsel taciz, pornografide taciz, fuhuş, insan ticareti ve kadın sünnetidir.

Ev ve iş ile sınırlı olmayan herhangi bir ortamda, herhangi bir kişi tarafından, mağdurla olan ilişkisinden bağımsız olarak, herhangi bir cinsel eylem, bu eylemi elde etme girişimi, istenmeyen cinsel yorumlar veya yaklaşımlar veya ticarete yönelik eylemler veya başka bir şekilde baskı kullanarak bir kişinin cinselliğine yönelik eylemlerdir (Krug vd., 2002).

Bir çocuğun evde bir akraba veya bakıcı tarafından cinsel istismara uğradığı durumları içerir; yiyecek, para veya iyilik karşılığında seks satmak için yapılan; yolda veya okulda bir yetişkin, bir çete veya toplum içinde yaşayan bir akraba tarafından tecavüze veya cinsel tacize uğramak; yaşlı bir adam tarafından çevrimiçi olarak bakılan ve cinsel eylemlere, teşhirciliğe veya uygunsuz görüntüler üretmeye

Derleme

ayartılan; çocuklara yönelik cinsel suçlulardan oluşan örgütlü gruplar tarafından cinsel köleliğe hapsedilmiş; veya savaş bağlamında bir savaşçı tarafından tecavüze uğramak gibidir. Dünyanın düşük gelirli bölgelerinde güvensizlik, silahlı çatışma veya ailelerinden ayrılma koşullarında yaşayan çocuklar özellikle savunmasızdır, cinsel istismar ve sömürünün, cinsiyete dayalı her türlü şiddetin ortadan kaldırılmasının ekonomik ve sosyal kalkınma için çok önemli olduğu kabul edilmektedir (Radford vd., 2015, s.8).

Çocuk cinsel istismarı dünya çapında önemli bir sorun olarak kabul edilir ve son yıllarda çocuk savunucularının, araştırmaların ve medyanın çabalarıyla artan bir ilgi görmüştür. Yaygınlık istatistikleri değişiklik gösterse de bir çalışma ABD’de her üç kızdan birinin ve yedi erkek çocuğundan birinin çocukluklarının bir noktasında cinsel istismara uğradığını tahmin etmiştir (Amodeo vd., 2006). Ruh sağlığı ve psikiyatrik bozukluklar, intihar, yüksek riskli davranışlar ve kötü fiziksel sağlık sonuçları gibi iyi belgelenmiş olumsuz davranış ve sağlık sonuçları göz önüne alındığında, çocuk cinsel istismarı artık bir halk sağlığı krizi olarak kabul edilmektedir (Elliott vd., 2022, s.1). Chasan-Taber ve Tabachnick (1999) çalışmasında, çocuklara yönelik cinsel istismarcıları da içeren odak gruplarından elde edilen sonuçlar, istismarcılara/potansiyel istismarcılara yönelik yardımın istismarcı davranışı önlemek veya değiştirmek için en iyi yaklaşım olduğunu göstermiştir. İstismarcıların aileleri ve arkadaşlarından oluşan odak grupları, yargılanma korkusu olmadan biriyle konuşma fırsatına sahip olmanın faydalı olduğuna inandıklarını ortaya koymuştur (Van Horn vd., 2015, s.869). Aslında ortaya konulan çalışmalar ile konunun yaygınlığı karşısında kamu politikaları geliştirilmesi bu doğrultuda benzer davranış gösteren kişiler ile ilgili farklı uygulamaların yapılmasının önemi görülebilecektir.

2. Cinsel İstismar Yardım Hatları

Politika düzenleme alanında konunun önde gelenleri ilk olarak çocuklar için daha iyi internet ortamı sağlamak amacı ile her şeyden önce, internet yardım hatları gibi özdenetim sistemleri aracılığıyla internetteki yasa dışı içerik akışını durdurmak için ortak bir çabaya yönelmişlerdir. Yaklaşımın ikinci ayağı, daha güvenli internet kullanımının temeli olarak çevrimiçi içeriği tanımlamaya ve sınıflandırmaya yönelik filtreleme ve derecelendirme sistemleri veya şemaları geliştirerek kullanıcıların, ebeveynlerin ve velilerin çocuklarının çevrimiçi kullanımı konusunda daha fazla sorumluluk üstlenmelerini desteklemektir. Üçüncü olarak, kullanıcılar, ebeveynler, veliler ve çocukları internetin potansiyel fayda ve dezavantajları konusunda daha fazla bilinçlendirmek için eğitim çabalarını teşvik etmişlerdir (O’Neill vd., 2013, s.17). Cinsel suç tehdidinde erken müdahale, yasa dışı içeriğin bildirilmesi için internet yardım hatlarının kurulmasıdır; bu müdahale yeni siber suç biçimiyle başa çıkmak için yetersiz donanıma sahip bulan kolluk kuvvetleri uzmanlığının eksikliğine pragmatik bir yanıt olarak ortaya konulmuştur. Yardım hatları, kolluk kuvvetleri, endüstri, sivil toplum ve genel halk arasındaki iş birliği yoluyla internet polisliğini güçlendirmeye çalışılmıştır. Filtreleme/içerik sınıflandırması ve farkındalığı artırmanın yanı sıra, yardım hatları hızla çevrimiçi yasa dışı içeriğe karşı mücadelenin merkezi haline gelmiş ve Avrupa Birliği’nin ilk Güvenli İnternet Eylem Planı’nın temel taşı olmuştur.

Bir internet yardım hattının ana fikri, kullanıcıların karşılaşılabilecekleri ve yasa dışı olduğundan şüphelendikleri içeriği anonim olarak bildirmelerine olanak sağlamaktır. Raporlar, eğitimli analistler tarafından ele alınır ve eylem için polise ve internet servis sağlayıcılarına bildirilir. Bu faaliyet, materyalin kaynağında kaldırılmasını ve/veya bir adli soruşturma başlatılmasını içerebilir. Yardım hatları ulusal düzeydedir ve görev alanlarını düzenleyen yerel mevzuata ve anlaşmalara tabidir. Bununla birlikte, internetteki çocuklara yönelik cinsel istismar materyallerine karşı verilen mücadele uluslararası bir mücadeledir.

Uluslararası İnternet Yardım Hatları Birliği, INHOPE, Avrupa Komisyonu’nun desteğiyle, sınır ötesi yasa dışı içerikle ilgili şikayetlere daha hızlı ve daha etkin bir şekilde yanıt verilmesini sağlamak amacıyla yardım hatları arasındaki iş birliğini kolaylaştıran ana ağ olarak hareket eder (O’Neill, 2013a, s.39-40). Günümüzde benzer şekilde çalışan başka ulusal, uluslararası farklı organizasyonlar da bulunmaktadır, çalışmada bunlara da değinilecektir.

Derleme

Gelişmekte olan ülkelerdeki hizmet sunumuna yönelik sosyal refah tepkisini iyileştirmeye yönelik çabalar (örneğin, danışmanlık, sığınma evleri, mağdur savunuculuğu, yardım hatları, kadın yardım hatları destek grupları, çocuk hizmetleri ve adli yardım gibi mağdurlara yönelik hizmetleri genişletmek, iyileştirmek ve koordine etmek) kanıtlanmıştır. Bu çalışmaların çoğu, kurumlar arasında daha iyi koordinasyona odaklanmıştır ve bu tür sosyal hizmetler genellikle STK'le ve diğer toplum kuruluşları tarafından verilmektedir. Bununla birlikte, sosyal hizmet programlarının etkililiği, kalitesi ve etkisine ilişkin araştırmalar, gelişmekte olan ülkelerde azdır (Radford vd., 2015, s.85).

Yardım hatları, bahse konu durumlarda hayatta kalanların seslerini ortaya koyabilmek için eşsiz bir fırsat sunabilir. Örneğin, Almanya'da hayata geçirilen Kritik Olay Raporlama Sistemleri, hayatta kalanların seslerini duyurarak bu alanda kamuyu siyasi süreçlere davet eden bir rol oynamaktadır. Farklı yardım hatları ile iletişime geçen çocukların deneyimlerini incelemek, özellikle savunmasız gruplara ilişkin mevcut anlayışımızı artırabilir. Bu bilgi, benzersiz bir şekilde bu gruba hizmet etmeye hazır olabilecek yeni yardım hatları gibi hizmetlerin güçlendirilmesine de yardımcı olacaktır. Belirli olarak, istismara maruz kalan gençlere ücretsiz duygusal destek ve bilgi sunan isim kullanılmadan verilen yardım hattı hizmetlerinin sağlanması amacına dönük olarak bilgi verebilir ve sonuçta bu tür yardım hatları için sorun çözüme, güvenlik planlaması konusunda protokoller uyarlamaya yardımcı olabilir (Elliott vd., 2022, s.2).

2.1. Yardım Hatları ile İlgili Uluslararası Kural Oluşturulması

Devletler, yardım hatları ile kamuoyunu büyük ölçüde ilgilendiren bu sorunla başa çıkmak için kendi sistemlerini kurarken, başlangıçta yalnızca geçici bir boşluğu doldurmak amacıyla tasarlanmıştır. Ancak bugün, internet yardım hattı çözümünün artık kemikleşmiş vazgeçilmez olduğu, ancak sürdürülebilmesi için Avrupa finansmanına fazlasıyla bağımlı olduğu, büyük ölçüde değişen teknolojik gelişmelere uygun olarak gözden geçirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Yine de son on beş yıl boyunca, hükümetler daha güvenli bir internet inşa etmenin temel direkleri olarak endüstrinin özdenetimini ve bilinçlendirmeyi desteklerken, çoğu kez daha doğrudan eylemde bulunma konusunda ısrarcı olmuşlardır. Avrupa Birliği (AB) 2011/92/AB Direktifinde öngörülen daha doğrudan müdahaleci yaklaşım, yasa dışı çevrimiçi çocuk istismarı içeriğine karşı mücadelede, yardım hatlarının artık yapımcıların birincil odak noktası olmayabileceğini öne sürmüştür (O'Neill, 2013a, s.53).

Avrupa Birliği 1999'da "Daha Güvenli İnternet" eylem planını kabul etmiştir. Tüm tüketiciler için daha güvenli bir internet ortamını teşvik etme ve özellikle çocuklara karşı suçlar ve insan kaçakçılığı veya ırkçı ve yabancı düşmanı fikirlerin yayılması için internetin zararlı ve yasadışı kullanımlarıyla mücadele etmeye odaklanmaktadır. Yardım hatları fikrinin ilan edilmesinde, internetin kendisinin topluluk değerleri üzerine inşa edilen ve ilgili kullanıcıların genel halkın çevrimiçi izleme kapasitelerini kullanmaya çalışan, kendi kendini yöneten bir kullanıcı ağı modeli olduğu desteklenmiştir. İnternete erişimi sağlayan kuruluşlar olarak internet servis sağlayıcıları (ISS'ler), bir müdahale mekanizması olarak yardım hatları kavramının ve işlevsel organizasyonunun geliştirilmesinde kilit rol oynamıştır. E-Ticaret Yönergesi kapsamında, ISS'lerin genellikle, yalnızca internete erişim sağlayan bir kanal görevi gördüklerinden dolayı ağlarında taşınan içeriklerde yasal sorumlulukları yoktur. Üçüncü taraf içeriğinin önbelleğe alınması ve barındırılmasıyla ilgili olarak, ISS'ler, "Bildirim ve Kaldırma" hükümleri şeklinde kendilerine yasa dışı olarak tanımlanan içeriği kaldırmak veya bu içeriğe erişimi engellemek için makul adımlar attıktan sonra sorumluluktan muaf tutulmaktadır. "İhbar ve yayından kaldırma" sistemleri, internet hizmet sağlayıcılarının E-Ticaret Direktifi gerekliliklerine uyduğu birincil mekanizma hâline gelmiştir. Sektör sağlayıcıları, sorumluluktan korunma karşılığında, usulüne uygun olarak bilgilendirildikten sonra yasa dışı içeriği kaldırmayı taahhüt ederler. Yardım hatları, öncelikle bu tür bir "bildirim ve yayından kaldırma" sistemi temelinde çalışır ve şüpheli yasa dışı içeriğe ilişkin bildirimleri işlemek için referans organı olarak hareket ederler. Bu alanda hizmet üreten INHOPE yardım hatları ağı, üyelerinin uluslararası düzeyde bildirim ve kaldırma taleplerine uymasını ve bildirim alındığında derhal harekete geçilmesini sağlar. Bununla birlikte, farklı ülkelerde uygulanan farklı yasal sistemler nedeniyle zorluklar ortaya çıkmaktadır. Yardım hatlarının kolluk kuvvetleriyle etkileşimde bulunma biçimlerinin çok heterojen olması, komisyonu üye devletleri suç içeriğine ilişkin standartları

Derleme

uyumlu hâle getirmek için derhal harekete geçmeye ve yasa dışı içeriğin dolaşımıyla mücadele etmek için yüksek düzeyde uluslararası iş birliğini ve bilgi alışverişini teşvik etmiştir. Çocukların Cinsel İstismarı ve Çocuk Pornografisiyle Mücadeleye İlişkin 2011/92/AB sayılı Direktifi bunu bir ölçüde başarmaktadır (O'Neill, 2013a, s.41).

Ayrıca çocukların cinsel istismarı, Avrupa Parlamentosu'nun çocukların cinsel istismarı ve cinsel sömürüsü ile çocuk pornografisinin oluşturulması ve yayılmasıyla mücadeleye ilişkin 2011/93/EU direktifinde tanımlanmıştır. Bu tanım kapsamında, çocukların cinsel istismarı, yasal rıza yaşının altındaki bir kişiyle cinsel faaliyetlerde bulunma gibi çocukların doğrudan cinsel istismarı, cinsel sömürü ve çocukları bu tür davranışlara zorlama dâhil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere fuhuş veya çocuk pornografisi oluşturma, çocuk pornografisine sahip olma, erişme veya dağıtma ve cinsel eylemlerde bulunma amacıyla çocukların çevrimiçi tahriki gibi yaklaşık 20 suç ile ifade edilmektedir. Europol bu tanımı daha da damıtarak, "Çocukların Cinsel İstismarı"na, failerin reşit olmayan biriyle cinsel faaliyette veya cinsel temasta bulunduğu ve dolayısıyla cinsel davranışa ilişkin yerleşik yasal ve ahlaki kuralları ihlal ettiği bir suç olarak atıfta bulunur (Riggio ve Hecht, 2016). Direktifin kendisi "çocuk pornografisi"ne atıfta bulursa da bu terimin uygunluğu özellikle tartışmalıdır. Çünkü "pornografi" yetişkinler arasındaki rızaya dayalı cinsel etkinliği tanımlamak için kullanılırken, çocuklar yasal olarak izin vermez ve bu tür suçun mağdurlarıdır. Bunun yerine, tartışılan suçların doğasını ve ciddiyetini doğru bir şekilde yansıtmak için çocukların sömürsünü tasvir eden içeriğe "çocukların cinsel istismarı görüntüleri" olarak atıfta bulunulur (Horn vd., 2015, s.234).

Küçüklerin ve insan onurunun karşılaştırılabilir etkili bir düzeyde korunmasını amaçlayan ulusal çerçeveleri teşvik eden Avrupa Birliği Konseyi Tavsiyesi 98/560/EC, "küçüğün korunmasına ilişkin kurallara uymayan ve/veya davranış kurallarını ihlal eden içerikle ilgili şikayetlerin etkin yönetimini teşvik etmek" amacıyla "yardım hatları" oluşturulmasını savunmuştur (O'Neill, 2013a, s.40).

2.2. Yardım Hatları Çalışma Yöntemleri ve Faydaları

Yardım hatları personeli empatik, normleştirici ve mağdurlar tarafından ifade edilen ortak düşünce ve duygulardan haberdar olan müdahaleler için gerekli bilgi ile donatıya sahip kişilerdir. Ayrıca buradan alınacak bilgiler politika ve uygulama açısından çıkarımlarda bulunulmaya yardımcı olacaktır. Yardım hattı çalışanlarının, sosyal ağlarında hayatta kalanların duygusal sıkıntı yaşarken kendi iradeleri ile bu araca erişirler. Konu ile ilgili araştırma aracı olarak bu süreçte hem erkek hem de kadın arayanların sonrasında kolayca erişilebilecek konu ile ilgili kilit yakınların belirlenmesi için sosyal destek durumunun değerlendirmesi uygun olabilir. Ek olarak, çalışanlar telefon görüşmesi sırasında arayanın kendine zarar verme ve intihar düşüncelerini de değerlendirmektedir. Araştırmalar, cinsel saldırıdan kurtulanların intihar riskinin daha yüksek olduğunu ve yardım hattını arayan hayatta kalanların iyileşme süreçlerinde kritik bir noktada olduklarını göstermektedir. Bu tartışmalar, arayanların duygusal ihtiyaçları hakkında yeni şekillerde düşünmeye sevk edebilir ve hayatta kalanların sosyal destek ağlarını genişletme veya ek hizmetler aramasına teşvik edebilecektir (Young vd., 2018, s.469). Yardım hatları aracı öznesi aslında konu alanında farklı yaklaşımların geliştirilebilmesine kapı aralamaktadır. Alanda farklı amaçlar ile bulunanlar yardım hatlarından gelen bilgilere göre farklı uygulama ve/veya modeller geliştirilmesine aracı olabilecektir.

Yardım hatları, bir sevk sistemi görevi görür ve genel müracaatçılara, internette bulunan potansiyel olarak yasa dışı görüntülerin, malzemenin değerlendirilebileceği ve kanun uygulayıcı kurumlara veya ana sunucu ülkedeki diğer yardım hatlarına iletilebileceği bir veri tabanına yönlendirme fırsatı verir. Örneğin, ABD'de bir internet sitesi bulunuyorsa, raporlar Washington'daki Ulusal Kayıp ve İstismara Uğrayan Çocuklar Merkezi'ne iletilir. Bu kuruluş INHOPE üyesidir ve Avrupa yardım hatlarıyla resmi ve gayri resmi bağlantıları vardır (Sutton vd., 2004, s.7). Farklı ulusal ve uluslararası kuruluşların alanda faaliyet göstermesi ve birbirleri ile iletişim hâlinde olması internetin doğasına uygun olarak bir iş sürecinin gelişmesine neden olmaktadır. Bu tarz bir yaklaşım konu alanında mutlak olması gereken bir durum olarak ifade edilebilir.

Derleme

O'Brien ve Webster (2007) tarafından yapılan bir çalışmada, çocuklara yönelik cinsel istismar görüntülerine bakmaktan mahkûm olan bazı kişiler, bu yol sayesinde cinsel istismarı en aza indirdikleri ve bu faaliyetleri yasadışı veya zararlı bulmadıkları için yardım aramayı asla düşünmediklerini belirtmişlerdir. Cinsel tacizcilerin rahatsız edici davranışlarıyla ilgili utanç ve suçluluk duyguları, diğer çalışmalarda tekrarlanan bir tema olmuştur (O'Brien ve Webster, 2007). Örneğin, Mann vd. (2012) tarafından cinsel suçluların çocuklara yönelik cinsel ilgilerini nasıl kavramsallaştırdıkları üzerine yapılan araştırma, utanç ve suçluluk duygularını arayanları başka birine ifşa etmekten veya resmi destek aramaktan caydırdığını göstermiştir (akt., Horn vd., 2015, s.866).

Birçok çocuk istismarı iddiası fiziksel kanıt içermediğinden, çocukla soruşturma amaçlı görüşme, çocuk istismarı soruşturmalarında çok önemli bir unsurdur. Bununla birlikte, çocuklarla adli tıp görüşmesi zorludur ve müstehcen sorgulama yanlış ifadelere neden olabilir. Ek olarak, utanç duyguları ve ifşanın sonuçlarından korkma gibi çeşitli faktörler çocukları istismarını ifşa etmeye karşı isteksiz hâle getirebilir. Profesyoneller, çocuklarla yaşadıkları olaylar hakkında görüşme yaptıklarında, çocuğun bölümlerden oluşmuş hatırlarından, yani olaylar/bölümlerle ilgili bellekten yararlanmaları gerekir. Son 30 yıldır, çok sayıda araştırma, görüşmecilerin bölümlerden oluşmuş belleğin hafıza geri alımına nasıl yardımcı olabileceği veya engelleyebileceği yollarını ortaya çıkarmış ve profesyonellerin hafızanın işleyişi hakkındaki bilgi birikimleri bu süreçte rol oynamıştır (Erens vd., 2020, s.2). Özellikle cinsel suçlar ile ilgili bu tür hafıza ile ilgili çalışmalar büyük önem taşımaktadır. Birlikte ele alındığında, yardım hattı kullanıcılarına sağlanan tavsiye ve rehberlik, insanların çocuk cinsel istismarından (daha fazla) vazgeçmelerine yardımcı olacak koruyucu faktörlerin potansiyel etkisini destekler. Bu faktörler, cinsel suç literatüründeki göreceli çocukluktan kaynaklanan bilinç konusundaki belirsizliklerden dolayı henüz kapsamlı bir şekilde test edilmemiş olsalar da daha geniş kriminolojik bakış açısı ile kanıt temelinde vazgeçme ile ilişkili olduğu görülmektedir. Stop It Now! Gibi uygulamaların halk sağlığı için bilgilendirme model olarak önleme çabalarına yardımcı olacak umut verici bir araç olabilir. Diğer Avrupalı ortaklar, benzer hizmetler oluşturmakla ilgilendiklerini ifade etmişler ve daha geniş çalışmadan elde edilen ürünlerden biri, diğer ülkelerde önleme yardım hatları geliştirmek için bir araç seti olmuştur (Horn vd., 2015, s.867).

Aynı zamanda bu süreçte medyada cinsel istismar, cinsel şiddet farkındalığı, potansiyel görgü tanıklarında farkındalığın artmasına neden olmuştur. Seyirci müdahalelerine ek olarak, mağdurlara yönelik yardım teklifleri (destek merkezleri ve/veya yardım hatları) ayrıca medya aracılığıyla daha sık yayılmalı ve cinsel istismar, cinsel şiddet ile ilgili medya vakalarıyla bağlantılı olarak yeniden mağduriyet yaşayan kişi sayısına ek olarak mağduriyetin azaltılması sağlanmalıdır. Bu çalışma, özellikle daha fazla destek merkezi ve/veya yardım hattı reklamı yaparak ve bu önemli bilgileri medyada yer alan cinsel istismar vakalarıyla ilişkilendirerek, cinsel istismarın ve cinsel şiddetin medyadaki etkisini yeniden mağduriyet yaşayan bireylerin sayısının azaltılması konusunda daha fazla farkındalık yaratmaya yardımcı olabilir. Ek olarak, medya kullanıcılarının müdahale veya programları, insanları özellikle cinsel istismar, cinsel şiddet ile ilgili olarak önemli durumlarda uygun şekilde tepki vermeleri konusunda eğitmek için yardımcı olabilir (Frentzen vd., 2022).

3. Farklı Ülkelerden Yardım Hatları ve Çocuk Koruma Uygulamaları

Çalışmada farklı ülkelerden yardım hatları çocuk koruma uygulamaları ile ilgili değerlendirmeler yapılarak en iyi uygulama ile ilgili bakış açıları değerlendirilecektir. Bu açıdan farklı ülkelerdeki çocuk koruma hizmetlerinin karşılaştırması Tablo 1'de, kamu ve özel sektör katılımını karşılaştıran ve sürece dâhil olan organizasyon türlerinin çeşitliliği ise Tablo 2'de ayrıca belirtilmiştir.

Derleme

Tablo 1. Çeşitli ülkelerdeki çocuk koruma hizmetlerinin karşılaştırılması. (Erens vd., 2020, s.3).

Ülkeler	Örgüt(ler)	Görevler	İşbirlikleri
Amerika Birleşik Devletleri	Ulusal Çocuk İttifakı [National Children's Alliance (NCA)], farklı eyaletlerde temsil edilen 850'den fazla Çocuk Savunma Merkezi [Child Advocacy Centre (CAC)] ağının ulusal birliği ve akreditasyon kuruluşudur.	CAC'ler, 50 eyaletin tamamında istismara uğramış çocuklara koordineli, kanıta dayalı bir çalışma yapar	Kolluk kuvvetleri, kovuşturma, Çocuk Koruma Hizmetleri, (akıl) sağlığı kurumları
Hollanda	Güvenli Ev [Safe Home] (çocuk istismarı ve aile içi şiddet için ulusal yardım hattı) ve Çocuk Koruma Konseyi (Mahkemeye gözetim kararı için dilekçe verebilir)	Tavsiye vermek ve iddia edilen çocuk istismarı raporlarını araştırmak	Çocuk Esirgeme Kurumu, polis, Cumhuriyet savcılığı, belediyeler
Birleşik Krallık	Yerel makamlar, klinik komisyon grupları ve polisle birlikte çalışır	Endişeleri araştırmak ve çocuğu korumak için gerekli adımları atmak	Ulusal Çocuklara Eza, Cefa ve Zulmü Önleme Derneği (NSPCC)
Yunanistan	Yerel haber grupları, Avrupa Komisyonu'nu, Araştırma ve Teknoloji Vakfı-Hellas, Bilgisayar Bilimleri Enstitüsü (FORTH-ICS.), Yunan Özdenetim Kurumu,	Çocukların temel haklarını korumak ve güvenliğini sağlamak, aynı zamanda çocukların cinsel istismarını ve tacizini gösteren fotoğraf ve görsel-işitsel materyalleri ortadan kaldırmak	Uluslararası İnternet Yardım Hatları Birliği (INHOPE)

Tablo 2. Kamu ve Özel Sektör Katılımını Karşılaştıran ve Sürece Dahil Olan Organizasyon Türlerinin Çeşitliliği. (O'Neill, 2013a, s.44)

	Organizasyon Türü	Örnekleri
Kamu Kuruluşu	Kolluk kuvvet birimi	Norveç Kriminal Soruşturma Servisi (Kripos) (NCIS)
	Tamamı kamuya ait diğer kuruluşlar	Alman Länder tarafından kurulan bir organ olan Jugendschutz.net, yasa dışı içerikle ilgili bildirimlere yanıt verir
	Kamu tarafından finanse edilen kuruluş	RRT (Litvanya) Litvanya'da iletişim ve posta sektörü için bağımsız bir ulusal düzenleyici kurum.
Özel sektör / sanayi	Dernek tarafından yürütülen	Fransa'da AFA, Almanya'da FSM & eco, Avusturya'da ISPA, İrlanda'da ISPAI
	Endüstri finansmanı ile bağımsız olarak çalıştırılan	Birleşik Krallık'taki IWF, İnternet endüstrisi tarafından finanse edilmektedir ancak yönetim kurulunda endüstri dışı temsilciler bulunmaktadır.
	Çocuk esirgeme kuruluşu	İzlanda ve Danimarka'daki Çocukları Kurtarın (Save the Children)
	Diğer özel kuruluş	Hollanda'daki Meldpunt, kullanıcılardan, endüstriden ve Devletten destek alan, kâr amacı gütmeyen bir "stiftung"dur

3.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Kriz Yardım Hatları

ABD'de 1970'lerden bu yana, istismara maruz kalanların, onların sevdiklerinin ve profesyonellerin kriz desteği ve konu ile ilgili topluluk içindeki hizmetlere acil bağlantılar sağlamak için bir araya geldiği cinsel saldırı yardım hatları, Kuzey Amerika'da etkili kanallar olarak popülaritesini artırmıştır. Tecavüz, İstismar ve Ensest Ulusal Ağı (RAINN), Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyet gösteren 1.065 kriz yardım hattı üyesi bulunur. Cinsel saldırı yardım hatları hakkında ampirik araştırma sınırlıdır ve yaygın kullanımlarına rağmen kriz danışmanlığı yöntemleri olarak etkinlikleri hakkında pek çok şey bilinmeyip, belirsizliğini korumaktadır. Bilgideki bu boşluklar, profesyonel uygulama alanlarını bilgilendirmek ve sınırlı fonları tahsis etmek için kanıta dayalı uygulamaların çok istendiği mevcut siyasi ve ekonomik ortamımızda rahatsız edici bir zorluk teşkil etmektedir. Genel olarak travmatik olaylar için, telefon yardım hatları hayatta kalanlara acil destek sağlamada önemli bir rol oynar. Bununla birlikte, diğer sektörlerdeki hizmet sağlayıcılar (sağlık hizmetleri, yasal hizmetler, vb.) cinsel şiddetle ilişkili sorunları ele almak için ya eğitimden yoksundur ya da travma konusunda bilgilendirilmiş hizmetler sunmamaktadır. Bu nedenle, cinsel saldırı yardım hatları kritik bir toplum hizmeti alanını ortaya çıkartmaktadırlar (Young vd., 2018, s.456).

1990'ların ortalarından bugüne Save the Children kuruluşu, çocuk pornografisinin dijital dağıtımıyla mücadele etmek ve İnternet aracılığıyla cinsel istismar ve sömürü konusunda farkındalık yaratmak için çalışır. Çocuk pornografisine karşı yürütülen çalışmalar, Save the Children'in cinsel istismar ve sömürüden korunma bağlamında çocuk haklarını geliştirmeye yönelik daha geniş stratejisinin bir parçasıdır. Bu çalışmanın uluslararası yetkisi, 1989 tarihli BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 19. ve 34. Maddelerinde belirtilmiştir. Save the Children'in çalışması, internet yardım hatlarının işletilmesini de içermektedir. Bu, hizmet kullanıcılarının internette bulunan potansiyel olarak yasa dışı görüntüleri bildirmesi için bir yönlendirme sistemidir. Save the Children yardım hattı, üyeler arasında bilgi ve uzmanlık alışverişini koordine eden ve kolaylaştıran uluslararası yardım hattı ağı INHOPE'un (www.inhope.org) da üyesidir (Sutton, 2004, s.3).

INHOPE, internet'teki yasa dışı içerik ve faaliyetlere yönelik uluslararası düzenlemelerden biridir ve kısmen Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilmektedir. INHOPE, yasa dışı internet içeriğine karşı farklı ulusal yardım hatlarının çalışmalarını kolaylaştırır ve koordine eder. Tek bir yardım hattı, sorunu çözmek için ulusal düzeyde başarılı olabilirken, içerik yabancı bir ülkede barındırıldığında veya fail yurt dışında bulunduğunda etkisi sınırlıdır. INHOPE ağı, dünya çapındaki yardım hatları arasında bilgi ve uzmanlık alışverişini koordine etmek için önemli bir araçtır. INHOPE'un temel işlevleri şunlardır:

- Dünya çapında bir yardım hattı ağı kurmak
- İnternetin yasa dışı kullanımına ilişkin raporları değiş tokuş etmek
- Uzmanlık alışverişinde bulunmak
- Yeni yardım hatlarını desteklemek
- AB içindeki ve dışındaki girişimlerle ara yüz oluşturmak
- Politika yapıcıları eğitmek ve bilgilendirmek
- Yardım hattı operasyonları için verimli ortak prosedürler oluşturmak
- Siber suçlarda yeni eğilimleri belirlemek ve çözümler geliştirmek (Sutton, 2004, s.22).

3.2. Hollanda ve Birleşik Krallık Çocuk Cinsel İstismar Hatları (Stop It NOW!)

Yardım hatlarının işleyişinin özünde, çocuk cinsel istismarı konusunda endişe duyan herkese bilgi, tavsiye, destek ve rehberlik sunan, telefon ve e-posta yoluyla gönderilen isimsiz bir yardım hattı vardır. Yardım hatları, kullanıcıları Stop It NOW!, veya ilgili kurucu kuruluşlarca sunulan Birleşik Krallık'ta Lucy Faithfull Foundation ve Hollanda'da de Waag tarafından diğer hizmetlere bağlayabilen

Derleme

yapıdır. Her iki yardım hattı da aşağıdaki gruplara profesyonel destek sunarak çocukların cinsel istismarını önlemek için çalışır:

- Yetkililer tarafından çocukları istismar ettiği bilinen kişiler (kayıtlı istismarcılar), çocukları istismar etmiş ancak tespit edilmemiş kişiler (tespit edilmemiş istismarcılar) ve henüz istismar eylemine başlamamış ancak işleyeceğinden endişe duyulan kişiler (potansiyel istismarcılar) de dahil olmak üzere çocuklar için risk oluşturur. Bunlar, Stop It NOW!'ın ana hedef gruplarıdır.

- Başka bir yetişkinin çocuklara yönelik cinsel düşünceleri, duyguları veya davranışları hakkında endişe duyan kişiler (örneğin, gerçek veya potansiyel tacizcilerin eşi, ailesi ve arkadaşları).

- Endişe verici cinsel davranışı olan bir çocuk/genç hakkında endişelenen insanlar. Buna, başkalarını taciz eden veya onlar için risk oluşturan çocukların ebeveynleri veya bakıcıları da dahildir.

- Bir çocuğun istismara uğramasından veya cinsel istismar riski altında olabileceğinden endişe duyan kişiler.

- Doğrudan veya dolaylı olarak birlikte çalıştıkları biri hakkında endişe duyan profesyoneller.

- Çocukların cinsel istismarından kurtulanlar, çoğunlukla daha yaşlı gençler ve Çocuk cinsel istismarına maruz kalmış yetişkinler (yalnızca Birleşik Krallık yardım hattı). Stop It NOW! İngiltere ve Stop It NOW! Hollanda, diğer ilgili kaynaklara ve hizmetlere bir ağ geçidinin yanı sıra iki destek aşaması sunar. Yardım hattının ilk aşaması, hizmetin gizlilik ve anonimlik uyarılarının açıklanmasıyla başlar ve ardından kullanıcının arama nedenlerini tartışır. Stop It NOW! Hollanda, beş operatör ve bir koordinatör tarafından yürütülmektedir (Horn vd., 2015, s.857).

Bu yardım hatlarının yanında ayrıca Hollanda'da 1 Ocak 2015'te kurulan "Güvenli Ev" (Felemenkçe: Veilig Thuis), olası bir çocuk istismarı veya aile içi şiddet vakasıyla ilgili endişelerde aranacak Hollanda yardım hattıdır. Safe Home'da sosyal hizmet uzmanları, davranış bilimcileri ve tıp doktorları çalışmaktadır. Hollanda'da 2020 yılı itibarı ile 26 bölgesel Güvenli Ev kuruluşu bulunmaktadır. Bu kuruluşlar, çocuklarla çalışan profesyonellere (örneğin okul öğretmenleri, spor koçları) ve vatandaşlara çocuk istismarı konusunda tavsiyelerde bulunur, çocuk istismarı ve aile içi şiddet iddialarını araştırır. Bir vatandaş, Safe Home'a olası kötüye kullanım bildiriminde bulunabilir. 2017'nin ilk altı ayında, Safe Home çocuk istismarı veya aile içi şiddet iddiasıyla ilgili 42.090 bildirim almıştır. Bir çocuk istismarı soruşturmasında, Safe Home çocukla yapılan görüşmeden ve yardımcı muhbirlerden (çoğunlukla tıp doktorları, polis ve okul personeli gibi profesyonellerden) bilgi toplar. Bu bilgi hem kısa hem de uzun vadede çocuğun güvenliğini sağlamak amacıyla takip eyleminin gerekli gerektirdiğini belirlemek için sözde bir güvenlik değerlendirmesi yapmak için kullanılır. Soruşturmanın cezai kovuşturmayla yol açabilecek ciddi bir suiistimali ortaya çıkarması durumunda, Safe Home, devlet politikası uyarınca vakayı polise havale eder (Erens vd., 2020, s.2).

Hollanda'da Safe Home, iddia edilen bir çocuk istismarı veya aile içi şiddet raporunu araştırırken genellikle polis ve yerel belediyelerle iş birliği yapar. Polis ceza soruşturmasından sorumluyken, belediyeler farklı ruh sağlığı kuruluşları tarafından verilecek ailelere gerekli yardım veya tedaviyi sağlamaktadır. Safe Home, vakanın araştırılması ve sevk edilmesi sürecinde ilgili ortaklarına danışır. Bu, örneğin yerel makamların, klinik komisyon gruplarının ve polisin çocuk refahını korumada ortak sorumluluğa sahip olduğu İngiltere'deki (Eğitim Bakanlığı liderliğindeki) çocuk koruma sistemine benzemektedir. Zarar görme riski altındaki çocukları tespit etme ve desteklemek için düzenlemeler yapmak gibi, çocuk refahını korumak ve teşvik etmek, çalışmaların etkinliğini sağlamak için diğer ilgili kurumlarla birlikte çalışırlar. Safe Home, ortaklarıyla iş birliği yapmasına rağmen, Hollanda'da iddia edilen çocuk istismarı vakalarında tavsiye veren ve çocuğun refahına ilişkin soruşturma başlatabilen tek kuruluştur. Benzer ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ülkelerdeki Güvenli Ev ve çocuk koruma hizmetleri arasındaki karşılaştırma Tablo 1' de belirtilmiştir (Erens vd., 2020, s.2).

3.3. Yunanistan'da Uygulanan Programlar

Yunan internet güvenlik yardım hattı SafeLine, kullanıcılardan internet siteleri ve haber grupları ve P2P sistemleri hakkında gelen raporları kabul eder: dünyanın herhangi bir yerinde çocuklara yönelik cinsel istismarı resmeden fotoğraf malzemeleri; ırkçı ve yabancı düşmanı içerik, Yunan yasasını ihlal eden yasa dışı sayılabilecek diğer materyaller konu alanına girer. SafeLine'in birincil hedefi, çocukların temel haklarını korumak ve aynı zamanda çevrimiçi gezinirken güvenliklerini sağlamaktır. SafeLine'in birinci önceliği, internet veya cep telefonu yoluyla çocukların cinsel istismarını ve tacizini gösteren fotoğraf ve görsel-işitsel materyalleri ortadan kaldırmaktır. Bu eylemlerin çocukların onuruna zarar verdiği ve kaçınılmaz olarak zihinsel ve psikolojik istikrarlarını ve büyümelerini etkilediği şüphesizdir. SafeLine, faaliyete geçtiği 2003 yılından bu yana Avrupa Komisyonu'nun (EC) Safer Internet Plus Programı tarafından NetWatch, SafeLine ve SafeLine2 projeleri çerçevesinde desteklenmektedir. SafeLine'in işletimi Avrupa Komisyonu tarafından belirli kuruluşlara verilmiştir: Araştırma ve Teknoloji Vakfı-Hellas, Bilgisayar Bilimleri Enstitüsü (FORTH-ICS, web sitesi: "www.ics.forth.gr"), İnternet İçeriği için Yunan Özdenetim Kurumu (SAFENET, web sitesi: "www.Safenet.gr"), SafeLine. 18 Ekim 2005'ten bu yana, Avrupa Komisyonunun Safer Internet Plus Programı tarafından desteklenen Uluslararası İnternet Yardım Hatları Birliği INHOPE'nin (www.inhope.org) tam üyesidir. Şu anda dünyanın 31 farklı ülkesinde faaliyeti INHOPE tarafından koordine edilen 35 yardım hattı bulunmaktadır. Mevcut internet telefon hatlarının sayısı, reşit olmayanlar için daha güvenli bir internet yapmanın gerekliliğinin kanıtıdır. SafeLine, rapor işleme prosedüründe INHOPE'un en iyi uygulamalarını takip eder, INHOPE Derneği tarafından düzenlenen tüm çalıştaylar da yer alır ve "2007 Küresel İnternet Trendi Raporu"nu oluşturup yayınlamak dünya çapında rapor analizi alanında önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Christodoulaki ve Fragopoulou, 2010, s.55-56).

Sonuç

Çocukları çocuk cinsel istismarından korumak, yüksek ve yaygınlık oranları nedeniyle küresel ilgi artarak devam etmektedir. ABD, Avustralya gibi gelişmiş ülkeler ve Avrupa'daki ülkeler, çocuk cinsel istismarını önlemek için müdahaleleri araştırma ve geliştirme konusunda 40 yıllık deneyime sahipken, gelişmekte olan ülkeler, son on yılda bu tür müdahalelerin etkinliğinin yalnızca ampirik değerlendirmesini görmüşlerdir. Veriler sınırlı olmasına rağmen, gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ve batılı ülkelerle karşılaştırıldığında daha yüksek çocuk cinsel istismarı yaygınlığına sahip görüldüğü için, okula dayalı önleme müdahalelerinin bu ülkelerdeki çocuklar için artan bilgi ve becerilerle sonuçlanabileceğini görmek cesaret vericidir (Russell vd., 2020, s.11). Alandaki küresel gelişmelere paralel olarak, Türkiye'de de bu konuyla ilgili araştırma ve uygulamaların artırılması için gerekli adımlar atılmalıdır.

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri de dâhil olmak üzere uluslararası araştırma ve politika gündeminde çocuğa cinsel şiddet ve diğer çocukluk çağı şiddeti biçimlerine yönelik çağrılar öne çıktıkça, kesin kanıtlara olan ihtiyaç artmıştır (Rumble vd., 2020, s.295). Bu doğrultuda özellikle birincil aktörlerin yapacağı mülakat ve çalışmalar konunun anlaşılmasında önemli bir hale gelmektedir.

Gelişmiş ülkelerde: bilgiye odaklanan önleme stratejileri, küçük çocukların cinsel güvenlik bilgi ve becerilerini etkili bir şekilde artırabilir. Bununla birlikte, bilgideki artış ile çocuk cinsel istismarı oranlarındaki azalma arasındaki bağlantıyı destekleyen kanıt eksikliği bulunmaktadır. Bu kanıt eksikliği, hiçbir ilişki olmadığını gösteren verilerin eksikliğinden değil, üzerinde anlaşmaya varılmış bir "vekil sonuç" ölçüsünün olmamasından ve özellikle çoğu ülkede cinsel istismar oranına ilişkin verilerin ulusal yaygınlık veya temsili gözlemlerin yokluğunda çocuk cinsel istismarının gerçek oranını izlemenin zorluğundan kaynaklanmaktadır. Önlemeye yönelik politikalara ve müdahalelere doğrudan sonuçlar atfetme zorluğu, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde eşit derecede geçerlidir (Russell vd., 2020, s.8). Dolayısı ile bu alanda farklı boyutlarda yapılacak ciddi çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Çocukların cinsel istismarı ve sömürüsü, dünya çapında çocukların sağlığı ve esenliği üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Sebep olunan zararlar arasında erken gebelik, daha yüksek HIV kapma olasılığı, uyuşturucu veya alkol kötüye kullanımı, depresyon ve psikolojik sorunlar, intihar eğilimleri,

Derleme

cinsel risk alma davranışları yer alır. Küçük bir çocuk, başkalarına karşı yoğun mastürbasyon veya zararlı ve uygunsuz davranışlarla yanıt verebilir. Cinsel istismara uğramış bir çocuk ketum olabilir ve sosyal olarak izole olabilir, bu da akranları veya yırtıcı yetişkinler tarafından ek mağduriyet ve zorbalık riski yaratabilir. Daha büyük çocuklar genellikle kaçmak, okulu asmak, uyuşturucu veya alkol almak ve rastgele cinsel ilişkide bulunmak gibi kendilerini daha fazla risk altına sokabilecek şekillerde tepki verirler. Cinsel istismara veya sömürüye maruz kalan bir çocuk, yetişkinlerden veya akranlarından gelen diğer şiddet türlerine maruz kalma riski daha yüksektir. Evde, okulda ve toplum içinde birden çok şiddet biçimine maruz kalan çocuklar, en yoksul olanlardır (Radford vd., 2015, s.3).

Avrupalıların çoğu potansiyel olarak zararlı içeriği nereye bildireceklerinin farkında değildir. Ayrıca toplumun yalnızca %13'ü kendi kendini düzenleyen ISP çözümlerinin veya yardım hatlarının farkında bulunmaktadır (O'Neill, 2013b, s.148).

İnternet yardım hatları, dünya çapında ağın başlangıcından bu yana yasa dışı çevrimiçi içeriğe karşı mücadelenin önemli bir özelliği olmuştur. Ancak internetin çocuklara yönelik cinsel istismar ve diğer yasa dışı materyallerin yayılmasına karşı mücadelede ne kadar etkililer? Bu, yanıtlanması zor bir sorudur ve en önemlisi, başarıyı ölçmek için verilerin mevcudiyeti; yardım hatlarının kamuya görünürlük derecesi, yasa dışı içerikle mücadelede alternatif bir yol olarak tartışılan filtreleme ve engelleme stratejileri sorunu gibi konular bulunmaktadır (O'Neill, 2013a, s.47).

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Mehmet Oğuz Polat; Denetleme/Danışmanlık: Mehmet Oğuz Polat; Veri Toplama ve/veya İşleme: Mustafa Ege Şeker; Analiz ve/veya Yorum: Mehmet Oğuz Polat, Mustafa Ege Şeker; Kaynak Taraması: Mustafa Ege Şeker; Makalenin Yazımı: Mustafa Ege Şeker; Eleştirel İnceleme: Mehmet Oğuz Polat

Kaynakça

- Anderson, C. L., Becher, H ve Winkler, V. (2016). Tobacco control progress in low- and middle-income countries in comparison to high income countries. *International journal of environmental research and public health*, 13(10), 1039.
- Cant, R. L., Harries, M. ve Chamarette, C. (2022). Using a public health approach to prevent child sexual abuse by targeting those at risk of harming children. *International journal on child maltreatment: research, policy and practice*, 5(4), 573-592.
- Chasan-Taber, L. ve Tabachnick, J. (1999). Evaluation of a child sexual abuse prevention program. *Sexual abuse: A journal of research and treatment*, 11, 279-292.
- Christodoulaki, M. ve Fragopoulou, P. (2010). SafeLine: Reporting illegal internet content. *Information Management & Computer Security*, 18(1), 54–65.
- Elliott, S. A., Goodman, K. L., Bardwell, E. S. ve Mullin, T. M. (2022). Reactions to the disclosure of intrafamilial childhood sexual abuse: Findings from the National Sexual Assault Online Hotline. *Child Abuse & Neglect*, 127, 105567.
- Erens, B., Otgaar, H., Patihis, L. ve De Ruiter, C. (2020). Beliefs about children’s memory and child investigative interviewing practices: A survey in Dutch child protection professionals from ‘Safe Home’. *Frontiers in Psychology*, 11, 2465.
- Frentzen, E., Reisacher, D., Brähler, E., Rassenhofer, M., Fegert, J. M. ve Witt, A. (2022). The predictors of awareness of sexual abuse and sexual violence in the media and the influence on actions of the individuals. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 789144.
- Hailes, H. P., Yu, R., Danese, A. ve Fazel, S. (2019). Long-term outcomes of childhood sexual abuse: An umbrella review. *The Lancet Psychiatry*, 6(10), 830–839.
- Horn, J. V., Eisenberg, M., Nicholls, C. M., Mulder, J., Webster, S., Paskell, C., Brown, A., Stam, J., Kerr, J. ve Jago, N. (2015). Stop it now! A pilot study into the limits and benefits of a free helpline preventing child sexual abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 24(8), 853–872.
- Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L. ve Zwi, A. B. (2002). The world report on violence and health. *The Lancet*, 360(9339), 1083–1088.
- Lencucha, R. ve Neupane, S. (2022). The use, misuse and overuse of the ‘low-income and middle-income countries’ category. *BMJ global health*, 7(6), e009067
- Marsh, M., Purdin, S. ve Navani, S. (2006). Addressing sexual violence in humanitarian emergencies. *Global Public Health*, 1(2), 133–146.
- McKibbin, G. ve Humphreys, (2020). Future directions in child sexual abuse prevention: An Australian perspective. *Child abuse & neglect*, 105, 104422.
- O’Brien, M. D. ve Webster, S. D. (2007). The construction and preliminary validation of the Internet Behaviours and Attitudes Questionnaire (IBAQ). *Sexual Abuse*, 19(3), 237–256.
- O’Neill, B. (2013a). Internet Hotlines. A Reporting Solution for Internet Safety? In B. O’Neill, S. Elisabeth ve M. Sharon (Eds.), *Towards a better internet for children: Policy pillars, players and paradoxes* (pp. 39–56). University of Gothenburg.
- O’Neill, B. (2013b). The Changing Role of the Media Regulator. In B. O’Neill, S. Elisabeth ve M. Sharon (Eds.), *Towards a better internet for children: Policy pillars, players and paradoxes* (pp. 133–152). University of Gothenburg.

Derleme

O'Neill, B., Staksrud, E. ve McLaughlin, S. (Eds.). (2013). Introduction. In *Towards a better internet for children: Policy pillars, players and paradoxes* (pp. 23–38). Nordicom, University of Gothenburg.

Pearce, J. J. (2014). 'What's Going On'to Safeguard Children and Young People from Child Sexual Exploitation: A Review of Local Safeguarding Children Boards' Work to Protect Children from Sexual Exploitation. *Child Abuse Review*, 23(3), 159–170.

Purvis, M. ve Joyce, A. (2005). Child sexual abuse is a global public health problem: where is Australia?. *Psychiatry, Psychology and Law*, 12(2), 334-344.

Radford, L., Allnock, D. ve Hynes, P. (2015). Preventing and responding to child sexual abuse and exploitation: Evidence review. Child Protection Section Programme Division UNICEF Headquarters.

Riggio, E. ve Hecht, E. M. (2016). Power, Impunity and Anonymity. Understanding the Forces Driving the Demand for Sexual Exploitation of Children. Bangkok: ECPAT International.

Rumble, L., Febrianto, R. F., Larasati, M. N., Hamilton, C., Mathews, B. ve Dunne, M. P. (2020). Childhood sexual violence in Indonesia: A systematic review. *Trauma, Violence ve Abuse*, 21(2), 284–299.

Russell, D., Higgins, D. ve Posso, A. (2020). Preventing child sexual abuse: A systematic review of interventions and their efficacy in developing countries. *Child Abuse & Neglect*, 102, 104395.

Sutton, D. (2004). Position paper on child pornography and Internet-related sexual exploitation of Children. Save The Children. https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/problems/child_pornography/PDFs/Sutton&Jones_2004.pdf

Young, S. M., Pruett, J. A. ve Colvin, M. L. (2018). Comparing help-seeking behavior of male and female survivors of sexual assault: A content analysis of a hotline. *Sexual Abuse*, 30(4), 454–474.